

2012/1

XVII

ZNANJA

ORGANIZACIJA

ORGANIZACIJA ZNANJA

Suppan

Glasba povezuje in ločuje ljudi,
skupnosti, ljudstva in religije

Korošec

Klasifikacija ključnih besed
iz bibliografskih enot

Petek

Kakovost bibliografskih
zapisov v COBIB-u

COBISS OBVESTILA

ORGANIZACIJA ZNANJA
letnik 17, zvezek 1, 2012

ČLANKI

- Wolfgang Suppan*
Glasba povezuje in ločuje ljudi, skupnosti, ljudstva in religije 1
- Andrej Korošec*
Klasifikacija ključnih besed iz bibliografskih enot 6
- Marija Petek*
Kakovost bibliografskih zapisov v COBIB-u 11

KRONIKA

- Pot v UNESCO 16

POROČILA

- Simona Tušek*
Konferenca UKSG 2011 20
- Marko Kušar*
Posvetovanje za splošne knjižnice na Hrvaškem 26
- Romana Muhvič Šumandl*
Konferenca LIBER 2011 30
- Davor Bračko*
Konferenca MCCSIS 2011 34
- Andreja Krajnc Vobovnik*
Srečanje direktorjev ISSN-centrov 38
- Aleš Bošnjak*
Srečanje ESREA in seminar TQF 43
- Igor Brbre, Miro Kolarič, Tanja Turšek*
E-knjige in slovenske knjižnice 45
- Marta Seljak*
Srečanje regionalnega sveta OCLC EMEA 48

OCENE

- H. Woodward and L. Estelle: Digital Information – Order or anarchy? 51

ORGANIZACIJA ZNANJA

ISSN: 1580-979X

Vpis v razvid medijev MK pod številko 337.

Ustanovitelj in izdajatelj

Institut informacijskih znanosti Maribor

Za izdajatelja: Davor Šoštarič

Odgovorni urednik: mag. Franci Pivec

Naslov uredništva

Uredništvo OZ

Institut informacijskih znanosti

Prešernova 17, 2000 Maribor

e-pošta: oz@izum.si

telefon: 02 2520-402

faks: 02 2524-334

Uredniški odbor

dr. Maks Gerkeš (Maribor), Žaklina Gjalevska (Skopje),
mag. Janez Jug (Ljubljana), Nadja D. Karačodžukova
(Sofija), dr. Stela Filipi Matutinović (Beograd), dr. Ismet
Ovčina (Sarajevo), mag. Franci Pivec (Maribor),
dr. Marta Seljak (Maribor), dr. Tvrтко M. Šercar (Maribor),
dr. Zdravko Vukčević (Podgorica)

Uredništvo

Tehnično urejanje: Miran Lešič

Lektoriranje: dr. Renata Zadavec Pešec, Aleksandar
Marinković

Oblikovanje naslovnice: Andrej Senica

Tisk

Grafiti studio Maribor

Naklada

850 izvodov

Elektronska verzija

<http://home.izum.si/cobiss/oz/>

Revija izhaja četrtletno. Cena posamezne številke je 4 EUR.
Letna naročnina je 16 EUR, za študente 8 EUR. Za člane
COBISS je naročnina všteta v članarino.

Publikacija sodi med proizvode, za katere se plačuje 8,5-odstotni davek od prometa blaga in storitev na osnovi 7. točke 25. člena Zakona o davku na dodano vrednost.
--

GLASBA POVEZUJE IN LOČUJE LJUDI, SKUPNOSTI, LJUDSTVA IN RELIGIJE

Wolfgang Suppan

Institut za etnomuzikologijo
Univerze za upodabljajoče
umetnosti v Gradcu

Kontaktni naslov:
wolfgang.suppan@kug.ac.at

Izvleček

Muzikologija, ki ostaja evropocentrično zaverovana v povečevanje skladateljev 19. stoletja, je v nevarnosti, da postane "orhidejska stroka" brez pomembne vloge pri razumevanju duha časa. Potrebna je primerjalna glasbena znanost, ki je sposobna zajeti vso kompleksnost glasbe, fenomena, vsajenega v najgloblje plasti zavesti in prisotnega na mnogih področjih človeškega življenja, kot so kulti, politika, zdravljenje, delo, pravo. Glasba ima veliko moč, ki je lahko tudi zlorabljena. Lahko zbližuje ljudi in narode, lahko pa jih tudi ločuje. O tem govorijo tudi muzikološke raziskave prostora, v katerem se stikata nemška in slovanska kultura, pri katerih že desetletja sodelujejo muzikologi z obeh strani.

Ključne besede

glasbena zgodovina, glasbena antropologija, primerjalna muzikologija, etnomuzikologija, glasbena industrija

Abstract

Musicology is in danger of becoming an "orchid-like profession" with no significant role in understanding the spirit of the time because it has remained too concerned with the glorification of the 19th century's Eurocentric composers. What we need is comparative musicology to capture all the complexity of music – the phenomenon that is deeply implanted in our consciousness and is present in many areas of human life, such as cults, politics, medical treatment, work and law. Music has a great power, but can also be misused. It can bring people and nations closer together, or tear them apart. All this is mentioned in a musicology-related research of the area where both the German and Slav cultures meet and where musicologists from both sides have been involved for decades.

Keywords

music history, music anthropology, comparative musicology, ethnomusicology, music industry

"Ljudje današnjega časa bolehajo, ker ne premorejo drugega, kot bolno glasbeno potrošništvo, [...] to bolno glasbeno potrošništvo je industrija, ki žene današnjega človeka tako daleč, da bo na koncu propadel; vsi govorijo o odpadkih in kemiji, ki da uničujejo vse, kar imamo, vendar glasba uničuje še bolj kot vsi odpadki in kemija. [...] Glasbena industrija bo najprej poskrbela, da bodo uničeni človekovi sluhovodi in posledično človek sam, in to je resnica."

(Thomas Bernhard¹)

So družboslovne znanosti še vedno času primerne? Ali še prispevajo k nujnemu znanju za današnji čas? To so vprašanja, ki se danes v politiki in medijih pogosto postavljajo.² Ob očitni prevladi naravoslovnih

in ekonomskih strok so nekaj prisotna vprašanja o bistvu človeka (teoretična antropologija) in o njegovih zmožnostih (praktična antropologija), na teoloških in filozofskih fakultetah v centru *universitas literarum*, odrinjena na obrobje družboslovnega diskurza. Tehnika – od raziskav vesolja do medicine – zmore spektakularne dosežke, vendar je le misleči človek zmožen te rezultate presojati in uporabiti skladno z njihovo vrednostjo za posameznika in družbo. Kdor se želi v javnosti "opirati ne le na mnenja, temveč tudi na spoznanja, se ne more izogniti filozofskim, filološkim in zgodovinskim raziskavam," je menil Kaube.³

Kako se muzikologija spoprijema z duhom časa (nem. *zeitgeist*)?

Potrebuje človek glasbo? In če, za kaj? Tega z našo evropsko, zahodnjaško dediščino, z deli komponistov, ki so bili v drugi tretjini 19. stoletja prepoznani kot veliki, od Bacha do Brahmsa, ni več mogoče dokazati. Evropocentrična historična muzikologija je to temo zato preprosto izključila, s tem pa upravičeno postala nepomembna, t. i. "orhidejska stroka". Do temeljnih znanj o glasbi in njeni uporabni vrednosti pridemo le s primerjanjem kultur, ker le "metoda primerjave omogoča razumevanje" (Kaube v *Verstehen der Welt*, str. 41).

Življenjska pot me je, na začetku nenačrtovano, iz težkih povojnih časov v petdesetih letih in na začetku šestdesetih let preteklega stoletja, vodila od glasbene zgodovine v glasbeno tehnologijo in naprej do primerjalne glasbene znanosti. S terenskimi raziskavami v evropskih reliktnih predelih (Ferski otoki, Jugovzhodna in Vzhodna Evropa, vključno z Albanijo, ter nekdanji nemški jezikovni otoki) in načrtno v izbranih kulturah zunaj Evrope (Gana, Jamajka, Egipt, Irak, Armenija, Tajvan, Južna Koreja, Japonska) sem primerjalno obdeloval konkretne teme. Kasneje sem v te primerjave vključil tudi kulture Evrope in drugih delov zahodnega sveta. Habilitacija na Univerzi Johannes Gutenberg v Mainzu leta 1972 je zato zaobjela celoten predmet muzikološke znanosti.⁴ Rezultati poglobljenih raziskav so objavljeni v številnih knjigah in prispevkih v strokovnem časopisju.⁵

V množici s čutili pogojenih možnosti komunikacije, ki jih je človek pridobil skozi biološko evolucijo, je sporazumevanje s pomočjo ritmov, melodij, zvokov in zvenov nepogrešljiv element.⁶

GLASBA IN ČLOVEKOVE PRIMARNE POTREBE

Glasba v kulturnih dejanjih

Cerkvena dejanja vseh ljudstev, od prvinskih do tistih z visoko razvito kulturo, imajo na ljudi močan učinek zaradi recitacije, ki je v pesem povzdignjena govorica šamana, afriškega čarovnika, vrača, imama, rabina, meniha ali duhovnika. Tako zamaskiran ton govornice vodi v nadrealno. Da je petje več kot govor, velja tudi v krščanstvu. Nas sliši bog samo, ali vsaj takrat, ko molitev recitiramo, pojemo, "zapakiramo" v zven orgel in drugih glasbenih instrumentov? Očitno je, da je angelski "*jubilare sine verbis*" cilj in vrhunec čaščenja boga.⁷

Glasba v politiki

Po Konfucijevem pričevanju je bil prvi minister kitajskih cesarjev prav minister za glasbo. Njegova naloga je bila, da je uglašil tone in zaporedja tonov tako, da bo cesar dobro vladal, ljudje pa bodo zadovoljni. Le minister

za glasbo se je smel po stanu enačiti s cesarjem; razen cesarja je bil le še on "božanski". Tako kot je v zahodnih religijah papež mazilil in kronal cesarje, škofje pa kralje, in jim s tem podeljeval oblast nad tuzemskim življenjem, tako današnji posvetni poglavarji izkoriščajo glasbo za potrditev svoje moči. Glasba je dokaz in potrditev.

Primer iz glasbeno-političnega konteksta: "Ko se je šok nekoliko polegel in se je groza počasi umaknila iz kosti, se je mladim socialistom v hiši Williija Brandta spet povrnilo življenje. V centrali SPD v Berlinu je zazvenela Internacionala. V glasovih, ki so peli himno delavstva, se je slišal upor, "da pravda stara v borbi sveti vas kliče za prostost sveta".⁸ Bilo je dan po deželni volitvi v Severnem Porenju-Vestfaliji. SPD je volitve izgubil in jasno je bilo, da bo prešla oblast po 39 letih vladanja SPD v roke Unije krščanskih demokratov (CDU). Ta radikalna sprememba na političnem polju je pri poražencih volitev sprožila globoko prizadetost in potrtnost. Voditelj stranke Franz Müntefering je poskušal tovarišem povrniti pogum in zaupanje v prihodnost. Njegove besede so "vidno delovale" in kmalu je bilo vzdušje že veliko boljše. Prav takrat je nekdo ubral prve tone Internationale, tiste jasno semantizirane borbene pesmi, z začetkov delavskega gibanja, ki je v naslednjem stoletju odločilno prispevala k identiteti četrtega družbenega razreda. Naj bo petje danes še tako nemoderno in naj je bilo desetletja izbrisano iz nemške glasbene pedagogike,⁹ obstajajo trenutki, ko pesem kot nepogrešljiva "primarna potreba" kar sama naravnost privre iz ljudi. Socialnim demokratom je po porazu v Severnem Porenju-Westfaliji pesem povrnila upanje, pogum, delovala je osvobajajoče in jih spravila v naravnost kljubovalno odločnost, da se združeni lotijo novih nalog. Konrad Lorenz je ta efekt poimenoval "sugestivni učinek skupnega petja".¹⁰

Amerika je pravkar v predvolilnem boju (marec 2012). Katero glasbo izbirajo strategji volilnih kampanj, ki na nastopih in govorih spremlja njihovega kandidata? V prejšnjem predvolilnem boju kandidatov za predsednika je Hillary Clinton izbrala napačne pesmi, napačne pevce, napačno glasbeno skupino in napačno glasbeno spremljavo – in proti Obami izgubila. O tem pričajo rezultati raziskav vodilnih glasbenih sociologov iz ZDA.

Glasba in zdravljenje

Pred iznajdbo moderne medicine, z vsemi njenimi terapijami in zdravili, je veljala glasba za zdravilčevo odločilno orodje. Predvsem nekoč znani arabski zdravniki, kot sta Alfarabi in Avicena, so poznali fizične in psihične učinke tonov, zvenov in ritmov. Moto poglavja o "medicinski glasbi" v knjigi o "muzicirajočem človeku" je citat v 10. stoletju živečega arabskega zdravnika – filozofa Ibna Hindusa: "Kar zadeva znanost

o glasbi, spada le-ta v določenem pogledu v medicino [...] kdor izvaja glasbo, se namreč poigrava s človeškimi dušami in telesi".

V sedemdesetih letih prejšnjega stoletja sem imel priložnost sodelovati v interdisciplinarnih raziskavah z glasbeno izjemno nadarjenim, žal že pokojnim graškim nevrokirurgom Fritzem Hepnnerjem, ki me je vpeljal v skrivnosti predelave glasbenih vtisov v možganih.¹¹ V limbičnem sistemu, ki tesno objema osrednje jedro možganov, "pridobi informacija *pomen*, možgani jo primerjajo z izkušnjami in prirojenimi vzorci razumevanja ter preverijo, ali je za nas zanimiva [...]. Vznemirijo nas le tista sporočila, ki so za nas eksistenčno pomembna. Drugi signali ostanejo neopaženi. To je pomembno že zaradi tega, ker prihaja v možgane skozi vsa čutila in živčevje tako mogočen tok informacij, da bi se možgani ob upoštevanju vse te količine takorekoč utopili".¹² Ko nas informacija doseže, se v limbičnem sistemu sprožijo električni signali, ki jih hipotalamus razprši v različne smeri. Za nas najpomembnejša pot vodi v živčne kanale avtonomnega vegetativnega živčevja. To pomeni, da glasbene informacije bistveno soodločajo o tem, katera sporočila iz okolja bodo možgani v nadaljevanju zavestno obdelali. Na podlagi tega sociolno-ekonomskega učinka je oblikovan izbor glasbe, ki naj v ozadju spremlja ljudi v nakupovalnih centrih, pri delu za tekočim trakom, v čakalnicah pred ambulantomami itn.

Glasba in delo

Leta 1965 sem na severu Gane na področju Ashantijev opazil, da delavce pri krčenju grmičevja in pragozda vedno spremlja skupina glasbenikov. Ko so ti igrali in peli, so drugi delali, in ko so imeli glasbeniki pavzo, so delavci odložili delo. To pomeni, da so glasbeniki delavcem igrali "za moč". Dijaki in študentje se danes učijo s slušalkami v ušesih. Pomeni, ob šušljanju glasbe.¹³

Glasba in pravo

Pred pojavom pisave, ko še ni bilo zemljiških knjig, po katerih bi določali meje, so prihajale stranke v sporu na prizorišče s pesmijo in glasbo in s tem sporočale svoj prav. Kar pomeni, da so z glasbo klicale boga za pričo.

Pravni spisi mestnih arhivov iz poznega srednjega veka in mlajše nove dobe skrivajo obsežen vir glasbene zgodovine. Takšne mestne kronike smo nekoč raziskovali s posebej za ta namen ustanovljeno študijsko skupino UNESCO. Primer iz Prage: v gostilni sedijo za mizo različni predstavniki obrtniškega stanu: krojači in čevljarji, barvarji in tkalci, tesarji itn. Ko je steklo dovolj piva po grlih, začno barvarji s pesmijo "proti krojačem (Mäck-Mäck)". Gre za hudobno pesem o krojaču in

skoposti. Krojači ne ostanejo dolžni in odgovore s pesmijo, ki daje v nič čevljarje, le-ti zapoje proti tesarjem, kar vse na koncu pripelje do divjega pretepa in umora. Oštir pozove orožnike, sodnik odredi preživelim zapor, mrtve pa takoj pokopljejo na mestnem pokopališču. V t. i. *face-to-face* družbah, kot jih imenujejo sociologi, skupno petje pripelje najprej v družabnost in prijateljstvo, za tem pa v spor in neusmiljen spopad. Strasbourški mestni svet je v 16. stoletju prepovedal prepevanje omenjene pesmi o krojaču in njegovi skoposti znotraj mestnega obzidja, saj so se krojači mestu začeli izogibati, meščanom pa je začelo primanjkovati oblek.¹⁴

Marsikatera od navedenih primarnih uporab glasbe je dandanes v moderni družbi spet v uporabi, npr. pri glasbeni terapiji, kot droga,¹⁵ kot funkcionalna glasbena kulisa v televizijski kriminaliki ali reklamnem spotu, kot navijaški napev na hokejski in nogometni tekmi. Nikjer ne najdemo večjih zborov, kot na nogometnih stadionih, kjer rjove 40 do 80 tisoč ljudi zdaj napeve tega, zdaj drugega moštva, da bi s tem (1) podžigali svoje moštvo, (2) nasprotnike demoralizirali in (3) dražili nasprotne navijače. Na ta način prihaja do "izgredov" na stadionih in tudi še po koncu tekme, ko eni podijo druge s pestmi, pivskimi steklenicami in kamenjem proti kolodvoru, naj izginejo, od koder so prišli, če so že uspeli ostati živi.

To sovпада tudi z rezultati raziskovanj ameriškega sociologa Talcotta Parsonsa: da namreč komunikativna moč glasbe ni zasidrana v neokorteksu, našem miselnem aparatu, temveč v globlje ležečih delih možganov, v limbičnem sistemu v *formatio reticularis*: Parsons zato govori o komunikaciji na ravni občutkov (angl. *emotional communication*).¹⁶

ORODJE – UMETNINA – BLAGO¹⁷

Šele mnogo kasneje se v obdobju razcveta meščanske glasbene kulture in ideologije "*l'art pour l'art*", ki ima korenine v Kantovi "Kritiki estetskega razuma", pojavi "zanimanje in brezsmiselno občudovanje" umetniških del (tudi "glasbe kot umetnosti"). Ta cilj si je prvi zastavil Beethoven in ne glede na to, da so Beethovnovе simfonije neverjeten vrhunec v razvoju glasbe, naznanjajo obenem tudi zaton glasbe. Zaton gre pri tem razumeti kot odtujitev glasbe od človeka in njegovih prvinskih potreb. Robert Musil v svojem romanu stoletja "Mož brez lastnosti" opiše to dogajanje z besedami: "da je ločitev glasbe od obedovanja (ali cerkvenega obreda) ter prizadevanje, da si glasbo ljudje prisvajajo za svoj lasten užitek, pač meščanska napihnenost, čeprav je vedel, da tega ne sme na glas govoriti."¹⁸

Pri vseh ljudstvih, od prvinskih do tistih z visoko razvito kulturo, je glasba pomemben sestavni del komunikacije,

ki je namenjena čustveno in intelektualno učinkoviti komunikaciji in učenju.¹⁹ Znotraj krščanske cerkve izvira razumevanje uporabe glasbe neposredno iz judovsko-sirskega prostora. To sta zapisala že Boethius (okoli 480–525/526) in Joannes Affligemensis (okoli 1100).

Za Boethiusa ima "*nusica humana*" status univerzalne umetnosti, (a) ker je sposobna med seboj povezati racionalno razumevanje resnice in oblikovanje prepričanja, (b) ker je ob tem sestavni del praktične etike, saj sluh tona ne zaznava le tako, da ga prepozna in razlikuje, temveč ga sprejema bodisi z veseljem ali strahom, (c) ker je ukvarjanje z glasbo primerljivo z ukvarjanjem z matematiko in zato glasbi pripada karakter predznanosti in propedevtičnega etosa, saj je v stanju, da poveča sposobnost mišljenja in omogoči prvo izkušnjo resničnega.²⁰

Pri Joannesu Affligemensisu beremo: "Cum ergo in commovendis mentibus hominum tanta sit musicae potentia, merito eius usus acceptus est in sancta Ecclesia"²¹ (Glede na očitno veliko moč, ki jo ima glasba na razpoložnje in vedenje ljudi, je upravičeno dobila uporabno mesto znotraj okrilja svete cerkve. Op. prev.)

Naslovna tema je s tem v zelo skrajšani obliki osvetljena tako, da nas pripelje do relativno kratkega, jedrnatega in strokovno znanstvenega rezultata.

Moč skupnega petja in muziciranja, skupnega poslušanja in občutenja glasbe pomaga pri tem, da se ljudje in družbe čustveno in intelektualno povežejo. Vendar pa lahko nekaj, kar pomaga pri združevanju, pomaga tudi pri razdruževanju, kar vodi v spore in vojne. Podobno kot besedne govorice so tudi glasbene govorice lahko krive za babilonsko zmešnjavo. Glasba je brez dvoma svetovna govornica, ki je zmožna povezati vse ljudi in narode, kar slavnostni govorniki vedno znova poudarjajo. Toda tisti, ki je kot poslušalec Bacha ali Brahmsa prisiljen ure dolgo poslušati arabsko glasbo, bo postal agresiven. V starem kitajskem cesarstvu je veljala obsodba na glasbeno smrt za najvišjo kazen, na katero so obsojali najhujše zločince, o čemer poroča sam Konfucij.

Po drugi svetovni vojni je v nemško govorečih deželah postalo petje odvečno v šolah, mladinskih skupnostih, fantovskih in dekliških združenjih. Stavek frankfurtskega sociologa Theodorja Wiesengrunda Adorna, da po Ausschwitzu Nemci ne bi smeli več peti, se je močno zasidral v nemško dušo, kar je imelo za nemško petje zelo neugodne posledice. Nasprotno temu pa pravi Konrad Lorenz: "Kadar zapoješ, pokažeš vragu mezinčka", kar dopušča možnost tako za pozitivno kot za negativno razlago.²²

REGIONALNI VIDIK

Na področju, kjer se stikata nemška in slovanska kultura in na katerem ležita tako avstrijski, kot slovenski del Štajerske, je v glasbeni etnologiji prisotnih veliko število pesmi, ki so se po ustnem izročilu ohranile in jih pojejo v obeh jezikih in ki bi lahko ljudi med seboj zblížale.²³ Pri tem imam v mislih tudi pozni srednji vek in v tisti čas segajoče pesniške zbirke Kočevarjev, objavljene v treh obsežnih zvezkih.²⁴ Znan pa so tudi pesmi, ki so jih prepevali le v enem ali drugem jeziku in ki so drugega plašile in s tem odvrčale vsakega na svojo stran. Če imamo v mislih to, je "glasba najnevarnejši instrument neke kulture". S temi besedami smo v skupini znanstvenikov po naročilu Nemške zvezne vlade leta 1972 opremili dokument, ki je postal podlaga za urbanistično načrtovanje oz. širjenje nemških mest.²⁵

Tovrstna, kratko skicirana razmišljanja dokazujejo, da so družboslovne raziskave še vedno zelo aktualne. Muzikološka znanost, ki obravnava in raziskuje "glasbo kot sporočilo"²⁶ in se spet močneje posveča moči melodije, zvokov, zvenov in ritmov kot identifikatorjev,²⁷ bi morala ključna spoznanja o človeku ter dinamični družbenega življenja in sobivanja močneje vključiti v obči diskurs.

Opombe

- 1 Thomas Bernhard, *Alte Meister*, Komödie, Frankfurt am Main, 1985, S. 278 f.
- 2 Das Verstehen der Welt. Die Krise der Geisteswissenschaften – und warum wir sie trotzdem brauchen, v: *Rotary-Magazin*, Letnik 61, Zvezek 734, februar 2012, s. 36–61.
- 3 Jürgen Kaube, Die Bedeutung der Geisteswissenschaften. Grundlegende Fragen und Antworten, V: *Das Verstehen der Welt*, 2012, str. 41.
- 4 Wolfgang Suppan, *Deutsches Liedleben zwischen Renaissance und Barock*, Die Schichtung des deutschen Liedgutes in der zweiten Hälfte des 16. Jahrhunderts, Habilitacijsko delo, Mainz, 1971, Tutzing, 1973 (Mainzer Studien zur Musikwissenschaft 4). Kot učenec Hellmuta Federhoferja in naslednik Walterja Wiore (ki ga je 1963 nasledil kot vodja muzikološkega oddelka v Arhivu za nemško ljudsko pesem v Freiburgu v Breisgau), je avtor tema vrhunskima muzikologoma druge polovice 20. stoletja hvaležen za pomembne spodbude; med drugim za članek "Federhofer" (v: Wolfgang Suppan, *Steirisches Musiklexikon*, 2. izdaja, Graz, 2009, str. 132–140); Walter Wiora, *Methodik der Musikwissenschaft* (v: *Zyklusopädie der geisteswissenschaftlichen Arbeitsmethoden*, ur. Gosdruck und Walters, München und Wien, 1970).
- 5 Wolfgang Suppan, *Der musizierende Mensch, Eine Anthropologie der Musik*, Mainz, 1984; *Musica humana. Die anthropologische*

- und musikethologische Dimension der Musikwissenschaft, Wien, 1984, izšlo ob jubileju graške Univerze; Werk und Wirkung. Musikwissenschaft als Menschen – und Kulturgüterforschung, 3 zvezki, ur. Zoltán Falvy, Tutzing, 2000. Popoln seznam publikacij je na voljo na: www.hlkstmk.at; več v prispevku "Suppan" v Die große Lexika der Musik, kot tudi v MGG/1, MGG/2, NGrove, Riemann, Honegger-Massenkeil, Österreichisches Musiklexikon idr.
- 6 Wolfgang Suppan, Musik und Bedürfnis. Zur biologischen Disposition kultureller Traditionsbildung, v: "Denn in jenen Tönen lebt es". Wolfgang Markgraf ob 65., ur. Helen Geyer idr., Weimar 1999, str. 541–552.
- 7 Walter Wiora, Jubilare sine verbis, v: Handschin-Gedenkschrift, Strassburg 1962, str. 39–65.
V slavnostnem nagovoru ob otvoritvi mednarodnih Brucknerjevih slavnostnih dni v Linzu 1984 je Erwin Ringel posebej spomnil na omembo v Musik-Anthropologie-Buch in v navezavi s tem opozoril na "dimenzijo glasbe, ki vodi od majhnega človeškega bitja navzgor do božanskega": Erwin Ringel, Die Bedeutung der Stimme und Musik für unsere Welt, Linz, 1984, brez označenih strani [na str. 20].
- 8 Thomas Vieregge, ... hört die Signale, auf zum letzten Gefecht, v: Die Presse, Dunaj, 24. maj 2005, str. 3.
- 9 Sigrid Abel-Struth, Grundriß der Musikpädagogik, Mainz, 1985.
- 10 Konrad Lorenz, Der Abbau des Menschlichen, München, Zürich, 1983, str. 188.
- 11 Fritz Heppner, Limbisches System und Epilepsie, Bern, 1973; prav tam., Der Arzt und das Ganze, Dunaj, 1985 (Forschen – Lehren – Verantworten. Slavnostna izdaja ob 400-letnici Karl-Franzens-Universität Gradec, 3. zvezek).
- 12 Hans Schaefer, Physiologische Grundlagen der Emotionen bei Mensch und Tier, v: Universitas 37, 1982, str. 61 f.; Ulrich Kull, Biologische Grundlagen menschlichen Verhaltens, prav tam., str. 183: "Možgani upravljajo načine vedenja, ki se jih sploh ne zavedamo".
- 13 Musical Behaviour and Music Education in Different Musical Settings, v: Jazzforschung / Jazz Research, Vol. 8, 1977, s. 150–157; nemška izdaja z naslovom "Musikalisches Verhalten und Musikpädagogik in hochindustrialisierten Ländern", v: Musik und Bildung 8, 1976, str. 183–186.
- 14 Zbornik sej in natisnjenih referatov Zgodovinske študentske skupine, v: International Council for Traditional Music, UNESCO, 1967–1988, v: Musikethnologische Sammelbände 12, zal. Wolfgang Suppan, Tutzing, 1991, str. 285–292.
- 15 Strokovnjaki vedo, da se na mestih, kjer se danes zbira mladina, ni mogoče izogniti nevarnostim za telesno konstitucijo ljudi. Pri tem ne gre za to, da bi bili mladi v nevarnosti zaradi t. i. "disko nesreč". Veliko bolj je nevarno uživanje glasbe kot droge, ki "nekaj tako nevarnega, kot je razmišljanje, v kali zatre." (George Orwell, Vergnügungszentren. Disneyländer, Happyländer, Eldorados ... Eine Prophetie aus dem Jahr 1946, Zürich 1985; povzeto iz: Die Presse, Dunaj, 30.–31. Marec 1985), saj lahko povzroči fizično in psihično škodo. K temu Wolfgang Suppan, Musik – eine Droge? Ein in pädagogischer Absicht erstellter interkultureller Vergleich, v: Musik – eine Droge? Grenzen psychophysischer Belastbarkeit bei Jugendlichen. Tagungsbericht. 17. DACH-posvet, Gmunden, Gornja Avstrija, maj 1985, ur. Josef Mayr-Kern, Eisenstadt 1986; prav tam, Musik – eine Droge?, v: Universum 41, št. 485, 1986, str. 1045–1051.
- 16 Helmut Staubmann, Die Kommunikation von Gefühlen. Ein Beitrag zur Soziologie der Ästhetik auf der Grundlage von Talcott Parsons' Allgemeiner Theorie des Handelns, Berlin, 1995 (Soziologische Schriften 61).
- 17 Wolfgang Suppan, Werkzeug – Kunstwerk – Ware. Prolegomena zu einer anthropologisch fundierten Musikwissenschaft, v: Musikethnologische Sammelbände 1, Graz, 1977, str. 9–20.
- 18 Robert Musil, Der Mann ohne Eigenschaften, zal. Adolf Frisé, Hamburg, 1952, str. 333.
- 19 Uwe Krebs, Erziehung in Traditionalen Kulturen. Quellen und Befunde aus Afrika, Amerika, Asien und Australien (1898–1983), Berlin, 2001.
- 20 G. Wille, Musica romana. Die Bedeutung der Musik im Leben der Römer, Amsterdam, 1967, str. 656 ff.
- 21 De musica cum tonario, zal. J. Smits van Waesberghe, Rim 1950: XVII. De potentia musicae, & qui primitus ea in Romana ecclesia usi sint; MGG/2, Indeks oseb, zvezek 9, str. 1077–1081.
- 22 Wolfgang Suppan, Mitsingen heißt dem Teufel den kleinen Finger reichen (Konrad Lorenz), v: Musik und Bildung 19, 1987, str. 636–641.
- 23 Naj se na tem mestu spomnim očetovega prijatelja Valensa Voduška in kolegice Zmage Kumer, s katerima sem mnogo let sodeloval v kuratoriju hamburške fundacije FVS-Stiftung Alfred Töpfer. Oba, zdaj že pokojna, sta delala v Inštitutu za etnografijo in etnomuzikologijo SAZU v Ljubljani in oba sta prispevala besedila za zbornik: Wolfgang Suppan, Biologische Voraussetzungen und Grenzen kultureller Traditionsbildung – Biološki pogoji in omejitve pri nastajanju kulturne tradicije (v: Traditiones 19, 1990, str. 145–156; tam, Eduard von Lannoy – Eine Nacjlese – Dodatni izsledki, v: Traditiones 28/2, 1999, str. 251–258).
- 24 Gottscheer Volkslieder, zal. Rolf W. Brednich in Wolfgang Suppan, 3 zvezki, Mainz 1969–1972. 4. zvezek (komentarjev), v katerem naj bi Zmaga Kumer pisala o nemško-slovenskem prepletanju in povezavah, žal ni več izšel.
- 25 Siegfried Borris, G. Picht, W. Suppan idr., Wozu braucht die Gesellschaft Musik? v: Referate, Informationen, zal. Deutsches Musikrat, št. 22, november 1972.
- 26 Konstantin Floros, Musik als Botschaft, Wiesbaden, 1989.
- 27 Wolfgang Suppan, Musik als Identifikator. Annäherungen an ein heikles Thema, in: Musik als... Ausgewählte Betrachtungsweisen, zal. Rudolf Flotzinger, Dunaj, 2006, str. 109–125 (Avstrijska Akademija znanosti in umetnosti, Objave komisije za raziskovanje glasbe 28). – "Identifikator" je "na novo izumljena" beseda, ki se nanaša na obravnavano stvarno dejstvo.

(Iz nemščine prevedel Jure Legvart.)

KLASIFIKACIJA KLJUČNIH BESED IZ BIBLIOGRAFSKIH ENOT

Andrej Korošec

Institut informacijskih znanosti
Maribor

Kontaktni naslov:
andrej.korosec@izum.si

Izvleček

Iz bibliografskih podatkov slovenskih raziskovalcev v sistemu COBISS ni preprosto določiti raziskovalnega področja, ki je obravnavano v bibliografskem viru. Podatek, iz katerega je mogoče razbrati raziskovalno področje, so ključne besede. Za cilj smo si postavili razvrščanje (klasificiranje) ključnih besed iz bibliografskih enot raziskovalcev. Za izhodišče smo izbrali klasifikacijo ARRS. Da bi dosegli najboljše rezultate, smo posebno pozornost namenili izbiri in pripravi besedil za strojno učenje. Za razvrščanje ključnih besed iz bibliografskih enot raziskovalcev smo uporabili orodje Oracle data miner za podatkovno rudarjenje. Izbrali smo metodo podpornih vektorjev, ki se uspešno uporablja pri klasifikaciji besedil.

Ključne besede

podatkovno rudarjenje, rudarjenje besedil, metoda podpornih vektorjev (SVM)

Abstract

A research field dealt with in a bibliographic source is not easily identifiable from the COBISS bibliographic data on Slovenian researchers. Keywords are the best way to identify research fields. Our aim was to sort (classify) keywords of researchers' bibliographic units. To this end, we have chosen as the classifier the classification of the Slovenian Research Agency. A special attention has been devoted to the selection and preparation of texts intended for machine learning in order to achieve best results. To classify keywords from the researchers' bibliographical units, we have used Oracle Data Miner and the support vector machines method which has already proven to be useful for the classification of texts.

Keywords

data mining, text mining, support vector machine method (SVM)

IZBIRA PODATKOV

Za namen razvrščanja ključnih besed bibliografskih enot raziskovalcev je treba na osnovi učnih podatkov (učne množice) izdelati ustrezn model. Uporabili smo različne vire, tako klasifikacije raziskovalnih dejavnosti, kot ključne besede iz baze SICRIS.

Pri izdelavi modela smo za osnovno učno množico uporabili klasifikacijo ARRS, in sicer seznam parov, opis klasifikacije in petmestno številčno kodo iz klasifikacije. Klasifikacija, predstavljena na straneh ARRS,¹ vsebuje okoli 500 parov šifra klasifikacije – opis. Prva številka petmestne šifre določa vedo, druga in tretja področje ter četrta in peta podpodročje.

Klasifikacija ARRS ima sedem ved:

- naravoslovje (1),

- tehnika (2),
- medicina (3),
- biotehnika (4),
- družboslovje (5),
- humanistika (6),
- interdisciplinarne raziskave (7).

Veda Interdisciplinarne raziskave za klasifikacijo ni primerna, ker gre za prepletanje ved, zato smo se odločili, da jo izločimo. S tem hkrati dosežemo enolično preslikavo v klasifikacijo CERIF,² ki je najbolj razširjena klasifikacija raziskovalne dejavnosti v Evropi.

Posamezna veda je razdeljena v povprečju na več kot deset področij. Področja so v povprečju razdeljena na dve podpodročji ali tri, vendar zelo neenakomerno. Določena področja sploh nimajo podpodročij. To je dodaten razlog za odločitev, da smo za klasifikator izbrali nivo področja.

Odločili smo se, da bomo posebej klasificirali angleška in slovenska besedila in rezultate med seboj primerjali.

Osnovno učno množico predstavljajo pari podatkov (besedilni opis – koda):

- opis področja in pripadajoča klasifikacija področja,
- opis podpodročja in pripadajoča klasifikacija področja.

Osnovna učna množica podatkov je majhna, 253 slovenskih in 253 angleških opisov področij in podpodročij s pripadajočo klasifikacijo. Za razširitev učne množice smo uporabili ključne besede raziskovalcev, raziskovalnih skupin, projektov in programov (v nadaljevanju ključne besede entitet) iz baze SICRIS in klasifikacije ARRS. Posamezne ključne besede smo upoštevali za vsako klasifikacijo posebej, če je entiteta imela dodeljenih več področij (v povprečju 1,5 klasifikacije ARRS na entiteto). Učna množica je tako vsebovala dodatnih 21.000 slovenskih in 19.000 angleških zapisov.

Za razvrščanje smo izbrali dve skupini besedil:

- klasifikacija raziskovalne dejavnosti CERIF – za 363 slovenskih in 363 angleških zapisov z namenom transformirati klasifikacijo ARRS v klasifikacijo CERIF;
- ključne besede bibliografskih enot raziskovalcev iz sistema COBISS, in sicer za 850.000 enot v slovenskem in 230.000 enot v angleškem jeziku z namenom klasificirati bibliografske enote.

PRIPRAVA PODATKOV

Podatke, namenjene tako učenju kot razvrščanju, smo pridobili iz baz SICRIS in COBISS ter jih združili. Uvozili smo jih s programom Oracle data miner v tabelo s petimi stolpci:

- Koda področja klasifikacije ARRS (stolpec CODE, podatkovni tip VARCHAR2 dolžine 5).
- Koda izvora podatkov ključnih besed (stolpec TYPE, podatkovni tip VARCHAR2 dolžine 3) za razdelitev podatkov glede na skupine področij in podpodročij v klasifikaciji ARRS; ključne besede raziskovalcev, projektov, programov, raziskovalnih skupin; področje klasifikacije CERIF, ključne besede v bibliografskih enotah.
- Koda jezika za slovenska oz. angleška besedila (stolpec LANG, podatkovni tip VARCHAR2 dolžine 3).
- Unikatna identifikacijska številka (ID); število, generirano kot funkcija kode jezika, kode izvora

podatkov ter šifre entitete oz. kode klasifikacije (stolpec IDENT s primarnim ključem, podatkovni tip NUMBER dolžine 22).

- Besedilo (stolpec KEYWS, podatkovni tip VARCHAR2 dolžine 4000) – v primeru klasifikacije vsebuje polje opis klasifikacije, v drugih primerih ključne besede.

Posamezni stolpci tabele so v procesu podatkovnega rudarjenja poimenovani atributi. Cilj rudarjenja je preslikava ključnih besed iz bibliografskih enot v klasifikacijo ARRS za slovenski in angleški jezik posebej.

Atribut "Koda področja v klasifikaciji ARRS" smo izbrali kot ciljni atribut ter atribut "Besedilo" kot atribut, po katerem se izvede klasifikacija.

IZBIRA KLASIFIKACIJSKEGA ALGORITMA

V orodju Oracle data miner edino metoda podpornih vektorjev (Support Vector Machine) podpira razvrščanje besedil [1]. V primerjavi z drugimi algoritmi daje nadpovprečne rezultate, tako pri razvrščanju [5, 8] kot pri hitrosti izvajanja [6].

Klasifikacijski algoritem vsako besedilo predstavi kot vektor besed, v katerem so elementi obteženi glede na pogostost pojavitve besede v besedilu in glede na lastnosti medsebojne odvisnosti [5]. Postopek se izvaja v procesu učenja in pri procesu razvrščanja.

Zaradi hitrejšega izvajanja algoritma se v procesu učenja iz besedila izberejo najbolj reprezentativne besede, ki imajo pri razvrščanju največji pomen (angl. *feature selection*) [9]. Oblikujejo se podporni vektorji glede na posamezno kategorijo (klasifikacijo), tako da je med njimi maksimalna razlika.

V procesu razvrščanja besedila se za izdelan vektor besed preštejejo pojavitve besed, zbrane v podpornih vektorjih. Glede največje stopnje ujemanja s podpornim vektorjem se besedilo ustrezno razvrsti.

Pri nastavitvah parametrov modela smo večinoma ohranili privzete nastavitve [2]:

- 60 % podatkov je namenjenih izgradnji modela in 40 % testiranju.
- Vključeno je aktivno učenje, ki nadzoruje rast modela in optimizira čas izgradnje modela.
- Izbira odločitvene funkcije je avtomatska – sistem sam izbere med linearno in gaussovo funkcijo.
- Maksimalno število besed v besedilu je 50.
- Maksimalno število različnih besed za posamezno

kategorijo je 5.000.

- Za ciljno vrednost (angl. *target value*) pri izdelavi analiz smo izbrali področje Računalništvo in informatika.

IZDELAVA IN PRIMERJAVA MODELOV

Pripravili smo več različnih klasifikacijskih modelov in iskali najboljšega. Izbirali smo različne učne množice ob nespremenjenih nastavitvah parametrov modelov. Modele smo izdelali posebej za klasifikacijo angleških in slovenskih besedil.

Modele smo ocenjevali in primerjali glede na različne parametre. Spremljali smo:

1. Oceno modela, kot jo poda orodje Oracle data mining na osnovi testnih podatkov. Ocena pove, za koliko odstotkov je model boljši od t. i. modela Naive Bayes [2].
2. Oceno klasifikacije reprezentativnih besed po klasifikaciji ARRS, iz katere smo izbrali besede, tesno povezane s področjem. Seznam besed je predstavljal dodatno testno množico, kjer smo rezultate klasifikacij besed primerjali z zeleno klasifikacijo. Oceno je predstavljal odstotek ujemanja rezultata klasifikacije z dejansko. Testno množico je sestavljalo 180 besed v slovenskem jeziku in 165 besed v angleškem jeziku.
3. Oceno transformacije vede v klasifikacijo CERIF. Klasifikacija CERIF in ARRS imata enake vede, le da ima klasifikacija CERIF medicino in biotehniko združeno v biomedicino. Ocena predstavlja odstotek ujemanja klasifikacij ved, kot jih je podal model glede na dejansko klasifikacijo. Testno množico je sestavljalo 363 opisov iz klasifikacije CERIF v slovenskem jeziku in 363 opisov v angleškem jeziku.
4. Oceno na osnovi ujemanja klasifikacije angleških in slovenskih besedil, ki pove, v koliko odstotkih je klasifikacija angleškega in slovenskega besedila enaka.
5. Oceno na osnovi odstotka ujemanja z vedo, pridobljeno iz števila UDK, ki je vezana na bibliografsko enoto.
6. Oceno razdelitve po vedah (v odstotkih) v primerjavi z razdelitvijo po številu UDK.

Modele smo zgradili na osnovi različnih učnih množic in vsakega posebej ocenili. Vse ocene modelov so predstavljene v tabelah.

Prva učna množica je vsebovala opise področij in podpodročij iz klasifikacije ARRS. Ocene modela so služile kot referenčna vrednost, na osnovi katere smo ocenjevali naslednje modele.

V drugo učno množico smo dodali ključne besede raziskovalcev, projektov, programov in raziskovalnih skupin (imenovane raziskovalne entitete). Učno množico smo tako povečali za 98 % ali dodatnih 40.000 zapisov. Kadar ima entiteta v bazi SICRIS dodeljenih več področij ARRS, se v učni množici iste ključne besede dodelijo za vsako klasifikacijo posebej. Model je po pričakovanih dal slabše rezultate pri reprezentativnih besedah iz klasifikacije ARRS in boljše v primeru transformacije vede in področja v klasifikacijo CERIF. Višja je bila tudi ocena ujemanja klasifikacije angleških in slovenskih besedil (tabela 1).

V tretjo učno množico smo dodatno vključili še opise iz klasifikacije CERIF. Na osnovi transformacije vede v klasifikacijo CERIF smo pridobili tudi transformacijo področij v klasifikacijo CERIF. Transformacijo smo pregledali in vnesli popravke. Na ta način smo pridobili dodatno množico za pridobitev ocene modelov. Opisom področij in podpodročij po klasifikaciji ARRS in CERIF smo želeli dati večjo težo. Ključne besede entitet se lahko ponavljajo (v povprečju vsaka 1,5-krat), po drugi strani pa dodeljena klasifikacija ARRS ni preverjena in je lahko tudi napačna. Da bi uravnotežili število skupin učnih podatkov (opisi področij in podpodročij iz klasifikacije ARRS, klasifikacije CERIF ter ključne besede entitet), smo opise področij in podpodročij ponovili v naboru učnih podatkov. Po nekaj različnih izbirah smo opise klasifikacije ARRS uporabili s šestkratno ponovitvijo ter opise klasifikacije CERIF s štirikratno ponovitvijo. Ocene so se pri vseh meritvah zelo izboljšale. Model smo ocenili kot primeren za klasificiranje ključnih besed iz bibliografskih enot in ga uporabili za kategorizacijo 850.000 ključnih besed iz bibliografskih enot, od tega jih je imelo 230.000 angleški prevod. Le v 44,80 % je prišlo do ujemanja klasifikacije slovenskih in angleških ključnih besed (tabela 2), ujemanje s klasifikacijo ved po UDK pa je bilo 61-odstotno v primeru slovenskega in 64-odstotno v primeru angleškega jezika (tabela 3).

V primeru četrte učne množice smo povsem zamenjali učne podatke. Iz klasifikacije ARRS smo poiskali besedne zveze oz. besede, ki enolično določajo klasifikacijo. Za oceno kvalitete izbranih besednih zvez smo izvedli primerjavo med klasifikacijo ključnih besed raziskovalcev, raziskovalnih skupin, projektov in programov, ter klasifikacijo, določeno glede na iskanje besednih zvez v ključnih besedah. Po večkratni primerjavi in izločitvi besednih zvez, ki klasifikacije ne določajo enoznačno, smo dosegli 73-odstotno ujemanje. Iz množice ključnih besed bibliografskih enot smo poiskali zapise, ki v začetnem delu (med prvimi 25. znaki) vsebujejo značilne besedne zveze. Z izločitvijo vseh duplikatov je učna množica vsebovala 88.000 slovenskih in 34.000 angleških zapisov. Izdelali smo

model in ga uporabili za kategorizacijo ključnih besed bibliografskih enot. Rezultati so bili v vseh ocenah slabši kot v predhodnem modelu, primerljivi so bili z rezultati drugega modela.

V primeru pete učne množice smo učni množici četrtega modela, pripravljeni na osnovi besednih zvez, dodali ključne besede entitet ter opise področij in podpodročij v klasifikaciji ARRS. V tem primeru je model dobil najboljše ocene. Pri oceni na osnovi ujemanja klasifikacije angleških in slovenskih besedil je bil rezultat v primerjavi s tretjim modelom izboljššan za okoli 5 % (tabela 2), podobno pri oceni na osnovi odstotka ujemanja z vedo, pridobljeno iz števila UDK (tabela 3).

Tabela 1: Ocene testnih primerov klasifikacij (ocene 1, 2, 3)

Model	Točnost modela	Ujemanje korenov	Ujemanje z vedo po CERIF
1 – slovensko	79,75 %	67,22 %	45,45 %
1 – angleško	82,98 %	74,55 %	61,16 %
2 – slovensko	47,05 %	63,33 %	65,84 %
2 – angleško	47,82 %	58,79 %	69,15 %
3 – slovensko	56,52 %	70 %	80,9 %
3 – angleško	58,87 %	80,60 %	80,9 %
4 – slovensko	94,41 %	62,78 %	59,78 %
4 – angleško	92,40 %	55,15 %	63,64 %
5 – slovensko	74,71 %	82,22 %	74,10 %
5 – angleško	66,48 %	80,61 %	75,21 %

Tabela 2: Ocena na osnovi ujemanja klasifikacije angleških in slovenskih besedil (ocena 4)

Model	Ujemanje vede (oba jezika)	Ujemanje področja (oba jezika)
3	65,80 %	44,80 %
4	56,47 %	33,52 %
5	70,83 %	50,71 %

Tabela 3: Ocene ujemanja vede po klasifikaciji bibliografskih enot z vedo, pridobljeno iz UDK-ja (ocena 5)

Model	Ujemanje z vedo UDK
3 – slovensko	60,78 %
3 – angleško	64,01 %
4 – slovensko	56,91 %
4 – angleško	60,33 %
5 – slovensko	67,47 %
5 – angleško	67,73 %

Tabela 4: Razdelitev bibliografskih enot po vedah glede na razdelitev po UDK

Model	Naravoslovje	Tehnika	Medicina	Biotehnika	Družbosl.	Humanistike
3 – slovensko	11 %	23 %	6 %	8 %	26 %	26 %
3 – angleško	14 %	20 %	8 %	6 %	22 %	30 %
4 – slovensko	29 %	18 %	4 %	5 %	25 %	18 %
4 – angleško	15 %	31 %	3 %	3 %	20 %	27 %
5 – slovensko	13 %	20 %	5 %	8 %	29 %	24 %
5 – angleško	15 %	23 %	4 %	6 %	24 %	29 %
Glede na UDK	15 %	18 %	11 %	6 %	29 %	21 %

UGOTOVITVE

Pri daljših besedilih, ki so vezana na različna raziskovalna področja, orodje za klasifikacijo ne omogoča, da bi dele besedila različno obtežili. Obtežitev smo z modelom 3 dosegli tako, da smo opise področij in podpodročij iz klasifikacij ARRS ter CERIF ponovili v naboru učnih podatkov in na ta način dosegli boljše rezultate v primerjavi z modelom 2 (tabela 1).

Najboljše rezultate smo dosegli v primeru, ko smo za učenje modela uporabili vse različne skupine učnih množic – model 5 v primerjavi z modelom 4 (tabele 1, 2, 3). Ker smo polovico podatkov pridobili z iskanjem korenov ključnih besed iz bibliografskih enot, smo na ta način tudi obtežili korenske izraze.

Glede na oceno odstotka ujemanja z vedo, pridobljeno iz števila UDK, je bila klasifikacija angleških besedil bolj točna (tabela 3), saj je orodje prilagojeno angleškemu jeziku, ki avtomatsko izloča veznike, predloge in druge besede, ki bi vnašale napako v model, pri slovenskih besedilih pa je klasifikacija težje izvedljiva zaradi sklonov samostalnikov.

Ocena razdelitve po vedah (v odstotkih) v primerjavi z razdelitvijo na osnovi števila UDK je dala najboljše rezultate za zadnji model, zgrajen na osnovi različnih tipov učnih množic (tabela 4).

Za razdelitev bibliografskih del po raziskovalnih področjih (v odstotkih) smo upoštevali povprečje angleških in slovenskih rezultatov zadnjega modela. Prvih deset mest je bilo razdeljenih med področja iz tabele 5.

Tabela 5: Prvih deset področij glede na število bibliografskih enot

Področje	Delež (%)
Ekonomija	5,38 %
Matematika	5,20 %
Jezikoslovje	3,79 %
Geografija	3,41 %
Vzgoja in izobraževanje	3,37 %
Etnologija	3,02 %
Literarne vede	2,95 %
Arheologija	2,87 %
Pravo	2,55 %
Rastlinska produkcija in predelava	2,47 %

Spletne povezave

- SICRIS: <http://sicris.izum.si/about/cris.aspx?lang=slv>.
- ARRS: <http://www.arrs.gov.si/sl/agencija/naloge.asp>.
- COBISS: http://www.cobiss.net/platforma_cobiss.htm.
- Klasifikacija ARRS: <http://www.arrs.gov.si/sl/gradivo/sifranti/sif-vpp.asp>.
- Klasifikacija CERIF: <http://www.arrs.gov.si/sl/gradivo/sifranti/sif-cerif-cercs.asp>.
- Metoda podpornih vektorjev: http://en.wikipedia.org/wiki/Support_vector_machines.
- UDK: http://sl.wikipedia.org/wiki/Univerzalna_decimalna_klasifikacija.

Opombi

- 1 <http://www.arrs.gov.si/sl/gradivo/sifranti/sif-vpp.asp>
- 2 CERIF – the Common European Research Information Format je evropski šifrant raziskovalne dejavnosti.

Reference

- [1] Oracle® Data Mining Concepts 11g Release 1 (11.1) (2008). Dosegljivo na: http://download.oracle.com/docs/cd/B28359_01/datamine.111/b28129.pdf.
- [2] Robert Haberstro (2008). Oracle® Data Mining Tutorial. Dosegljivo na: <http://www2.tech.purdue.edu/cit/Courses/CIT499d/ODMr%2011g%20Tutorial%20for%20OTN.pdf>
- [3] Oracle® Data Mining Administrator's Guide 11g Release 1 (2008). Dosegljivo na: http://download.oracle.com/docs/cd/B28359_01/datamine.111/b28130.pdf.
- [4] Oracle® Data Mining Application Developer's Guide 11g Release 1 (2008). Dosegljivo na: http://download.oracle.com/docs/cd/B28359_01/datamine.111/b28131.pdf.
- [5] Milan Zorman, Vili Podgorelec, Mitja Lenič, Petra Povalej, Peter Kokol, Alojz Tapajner (2003). Inteligentni sistemi in profesionalni vsakdan. Maribor, Linea.
- [6] Boriana L. Milenova, Joseph S. Yarmus, Marcos M. Campos (2005). SVM in Oracle Database 10g: Removing the Barriers to Widespread Adoption of Support Vector Machines. Dosegljivo na: <http://www.vldb2005.org/program/paper/wed/p1152-milenova.pdf>.
- [7] Asa Ben-Hur, Jason Weston (2010). A User's Guide to Support Vector Machines. Dosegljivo na: <http://pymf.sourceforge.net/doc/howto.pdf>
- [8] Fatimah Wulandini, Anto Satriyo Nugroho (2009). Text Classification Using Support Vector Machine for Webmining Based Spatio Temporal Analysis of the Spread of Tropical Diseases. Dosegljivo na: http://asnugroho.net/papers/rict2009_textclassification.pdf.
- [9] Tong Zhanng, Frank J Oles (2000). Text Categorization Based on Regularized Linear Classification Methods. Dosegljivo na: http://www.stat.rutgers.edu/home/tzhang/papers/ir01_textcat.pdf.

KAKOVOST BIBLIOGRAFSKIH ZAPISOV V COBIB-U

Marija Petek

Filozofska fakulteta Univerze
v Ljubljani, Oddelek za
bibliotekarstvo, informacijsko
znanost in knjigarstvo

Kontaktni naslov:
marija.petek@ff.uni-lj.si

Izvleček

Knjižnični katalogi uporabnikom omogočajo iskanje knjižničnega gradiva na različne načine. Pogoji za uspešno in učinkovito iskanje je, da so bibliografski in normativni zapisi izdelani v skladu s katalogizacijskim pravilnikom, da so zapisi popolni in natančni. To pomeni, da so katalogizatorji odgovorni za ustrezno kakovost zapisov in da je treba to kakovost redno preverjati. Rezultati preverjanja kakovosti bibliografskih zapisov v COBIB-u, ki poteka od leta 2005 v IZUM-u in NUK-u, kažejo, da je število zapisov z napakami precej večje kot število zapisov brez napak. Predstavljene so tri podobne raziskave, ki so bile izvedene na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete leta 2010 in 2011. Opisana je tudi raziskava o uporabi enotnega naslova v COBIB-u in CROLIST-u.

Ključne besede

katalogizacija, katalogizacijska pravila, bibliografski zapisi, COBIB, COMARC

Abstract

Library catalogues allow users searching of library materials in different ways. To achieve successful and efficient searching, bibliographic and authority records should be created according to cataloguing rules, besides perfect and accurate records are required. That is why, cataloguers are responsible for an adequate quality of records and the quality control should be regularly examined. Results of quality control of records in COBIB taking place since 2005 indicate that the number of records containing catalogue failures is much higher than the number of perfect records. Three similar researches conducted by the Department of Library and Information Science and Book Studies at the Faculty of Arts in 2010 and 2011 are presented. Research on the use of uniform title in COBIB and CROLIST is also discussed.

Keywords

cataloguing, cataloguing rules, bibliographic records, COBIB, COMARC

UVOD

Knjižnični katalog je urejen in sistematičen popis knjižničnega gradiva v eni ali v več knjižnicah. Izdelan mora biti v skladu s katalogizacijskim pravilnikom, ki obsega navodila za značnice in bibliografski opis. Kakovostni bibliografski zapisi in normativni zapisi predstavljajo popolne in natančne popise, s pomočjo katerih lahko identificiramo in poiščemo željeno gradivo.

Katalogizatorji so odgovorni za ustrezno kakovost bibliografskih in normativnih zapisov in to kakovost je treba redno spremljati. Kakovost katalogizacije je že dolgo prisoten problem, ki ga opredeljujejo na različne načine. Osborn je ostro kritiziral preveliko število

katalogizacijskih pravil, zaradi katerih so nastajali zaostanki pri katalogizaciji v Kongresni knjižnici [1], ni pa govoril neposredno o kakovosti, temveč o perfekcionizmu, h kateremu so nagnjeni katalogizatorji.

Barbara Tillett iz Kongresne knjižnice je opredelila kakovost katalogizacije kot natančno bibliografsko informacijo, ki ustreza potrebam uporabnikov ter omogoča hiter dostop do gradiva. [2] Ker so potrebe uporabnikov subjektivne, so se osredotočili na merljive objektivne kazalce: natančnost podatkov in upoštevanje katalogizacijskih pravil. Vsa odstopanja od strogih meril so jemali kot napake in že majhno število napak je preprečilo katalogizatorjevo poklicno napredovanje. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja so v Kongresni knjižnici razlikovali med večjimi in

manjšimi katalogizacijskimi napakami, kasneje pa so vse vrste napak izenačili. Napačna uporaba malih in velikih začetnic, diaktiričnih znakov in interpunkcije ni štela za napako. V Kongresni knjižnici so si vedno zelo prizadevali za izdelavo vzornih bibliografskih zapisov, ker so menili, da katalogizacijske napake zmanjšujejo ugled knjižnice, v obdobju listkovnih katalogov je potekal nadzor kakovosti celo na šestih stopnjah.

Razumevanje kakovosti pri katalogizaciji se je spreminjalo z novimi možnostmi, kot so različni nivoji bibliografskega opisa (popolni, srednji in skrajšani), prevzemanje zapisov v vzajemnih sistemih itd. Zanimive so tudi razprave o odnosu med kakovostjo in številom zapisov, ki jih izdela katalogizator. Graham meni, da je kakovost katalogizacije obratno sorazmerna s storilnostjo katalogizatorjev. [3] Opozarja tudi na to, da se katalogizatorji preveč ukvarjajo s tistimi bibliografskimi podatki, ki sploh niso koristni za uporabnike. Thomas meni, da je kakovost katalogizacije dinamičen pojem, ki je odvisen od potreb uporabnikov kataloga. [4]

Kakovost bibliografskih in normativnih zapisov je postala izjemno pomembna z razvojem velikih sistemov za vzajemno katalogizacijo, kot sta OCLC in RLIN. Pred tem so katalogizacijske napake vplivale samo na iskanje v enem katalogu, zdaj pa se je njihov vpliv zelo razmahnil. Kakovost bibliografske podatkovne zbirke bi morala rasti vzporedno s številom zapisov v njej. [5]

TUJE RAZISKAVE

Intner je v svoji raziskavi ugotovila veliko število napak v bibliografskih zapisih, in sicer povprečno 2 napaki in pol na zapis; v 430 pregledanih zapisih je bilo namreč 1.067 napak. [6] Približno ena tretjina napak je nastala zaradi napačne uporabe katalogizacijskih pravil. Po mnenju avtorice je treba obravnavati napake v povezavi z ustreznimi katalogizacijskimi pravili in jih pojasniti katalogizatorjem.

V knjižnici Univerze Bath so preverjali kakovost bibliografskih zapisov v svojem katalogu. [7] Vzorec je obsegal 288 zapisov za različne vrste gradiva, ki je bilo v času raziskave na voljo za izposajo. Ugotovili so, da ima napake 99 zapisov (34,4 %), brez napak jih je bilo 189 (65,6 %) zapisov. Od 99 zapisov, ki so vsebovali napake, jih je imelo 22 večje napake. Največ napak so odkrili v območju založništva in distribucije, sledijo območje knjižne zbirke, območje podatkov o izdaji ter območje naslova in navedbe odgovornosti.

Shin je v WorldCatu proučeval kakovost zapisov, ki so predstavljali monografske publikacije v korejskem jeziku. [8] Vzorec je obsegal 623 zapisov, od katerih je bilo

76,2 % z napakami. Povprečno število napak na zapis je 2,5. Največje število napak v enem samem zapisu je bilo celo 16. Najpogostejši vzrok so bila napačna ločila, presledki in transliteracija. Največ napak je bilo v polju 245 (naslov) in 260 (podatki o založništvu). Predvsem napake v naslovu, ki nastanejo zaradi transliteracije v latinico, imajo za posledico neuspešno iskanje.

Hider in Tan sta izvedla eksperiment, v katerem so katalogizatorji zelo različno ocenili kakovost istih zapisov. [9] Ker sta menila, da ocene katalogizatorjev niso bile dovolj zanesljive, sta se osredotočila na uporabnike v singapurskih splošnih knjižnicah. Za namen identifikacije in selekcije bibliografskih virov so uporabniki najpogosteje izbrali naslov in avtorja, poredko pa druge odgovornosti, številke ISBN in ISSN. Uporabnike so tudi povprašali, v kolikšni meri različne napake v katalogu (manjkajoči podatki, razlika, črkovanje, ločila) vplivajo na njihovo identifikacijo in selekcijo virov; ugotovljene razlike niso velike, največji vpliv ima napačno črkovanje, najmanjši pa napačna ločila.

PREVERJANJE BIBLIOGRAFSKIH ZAPISOV V COBIB-U

Institut informacijskih znanosti Maribor in Narodna in univerzitetna knjižnica

Preverjanje kakovosti zapisov v COBIB-u v IZUM-u in NUK-u poteka od decembra 2005 približno vsakega pol leta, vedno na vzorcu 50 programsko izbranih bibliografskih zapisov s pripadajočimi normativnimi zapisi (preglednica 1). [10] Od 550 pregledanih zapisov jih je 466 (84,7 %) imelo večje ali manjše napake. Preverjanje v mesecu juliju 2008 je dalo najslabše rezultate do sedaj, saj so bili samo 3 zapisi od 50-tih ustrezne kakovosti. Število zapisov, ki so vsebovali večje napake, je bilo najvišje v februarju 2009, in sicer dobra polovica (27).

Preglednica 1: Rezultati preverjanja bibliografskih zapisov v COBIB-u (n = 50)

	Št. zapisov z manjšimi napakami	Št. zapisov z večjimi napakami	Št. vseh zapisov z napakami
2005 dec.	24	12	36
2006 maj	29	12	41
2007 jan.	31	9	40
2007 jul.	25	15	40
2008 jan.	30	15	45
2008 jul.	31	16	47
2009 feb.	17	27	44
2009 sep.	28	18	46
2010 feb.	29	15	44
2010 avg.	29	14	43
2011 jan.	24	16	40
Skupaj	297	169	466

Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo

Na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete v Ljubljani so bile v okviru diplomskih del narejene tri raziskave, ki so obravnavale kakovost bibliografskih zapisov v COBIB-u.

Pesjak in Petek sta želela ugotoviti, ali je kakovost bibliografskih zapisov v COBIB-u povezana z uporabo katalogizacijskih priročnikov. [11] V prvem delu raziskave je bil analiziran vzorec 90 bibliografskih zapisov za monografske publikacije, od tega 45 zapisov, kreiranih v letu 2004 in 45 zapisov v letu 2010. Dve različni letnici sta bili izbrani zaradi primerjave kakovosti pred in po zaostitvi pogojev za pridobitev licence COBISS. Preverjala sta tri območja: območje naslova in navedbe odgovornosti, območje podatkov o izdaji in območje fizičnega opisa. Zapisov z napakami je bilo 58,9 %.

Preglednica 2 prikazuje delež napak po območjih za leti 2004 in 2010. Največ napak se je v obeh letih pojavilo v območju fizičnega opisa: 40 %. V območju naslova in navedbe odgovornosti je bilo v zapisih iz leta 2010 več napak kot v zapisih iz leta 2004: 31,1 % in 20 %. To velja tudi za območje podatkov o izdaji: 15,2 % in 5,6 % zapisov z napakami. Presenetljivo je, da je kakovost zapisov v letu 2010 slabša kot v letu 2004 kljub strožjim pogojem za licenco.

Preglednica 2: Delež napak v bibliografskih zapisih po območjih

	1. območje (%)	2. območje (%)	5. območje (%)
2004	20,0	5,6	40,0
2010	33,1	15,2	40,0

Drugi del raziskave obsega anketo o uporabi katalogizacijskih priročnikov. Katalogizatorji, ki že imajo licenco, jih uporabljajo srednje pogosto, največkrat priročnike za COBISS ter ISBD in PREKAT. Čim več izkušenj imajo katalogizatorji, manj uporabljajo priročnike.

Mateja Crnčić je preverjala kakovost v COBIB-u na vzorcu 50 bibliografskih zapisov za monografske publikacije, in sicer je bilo 25 zapisov za strokovne publikacije in 25 za leposlovje. [12] Zapiso so bili izbrani iz COBIB-a po naslednjih kriterijih: monografska publikacija, leto izida 2010, slovenščina kot jezik publikacije in oznaka "prosto". Nato je bilo treba najti vse publikacije, popisane v izbranih zapisih, zato da je preverjanje potekalo s knjigo v roki. Izbrani zapisi in monografske publikacije so bili primerjani s katalogizacijskim pravilnikom in priročnikom COMARC. Rezultati so pokazali, da 72 % zapisov vsebuje napake, ki

so posledica nepravilne uporabe katalogizacijskih pravil, 44 % zapisov pa je takšnih, ki vsebujejo napake glede na pravila priročnika COMARC. Pri katalogizaciji se največ pomanjkljivosti pojavlja v območju opomb ter v območju založništva in distribucije. Glede COMARC-a pa se največ napak pojavlja v bloku šifriranih podatkov. Povprečno število napak, ki so posledica neupoštevanja katalogizacijskih pravil, je 1,3 napake na zapis. Povprečno število napak v zapisih, ki ne ustrezajo zahtevam COMARC-a, pa je 0,8. Ugotovljeno je bilo, da katalogizacijska pravila predstavljajo večji problem kot strukturiranje bibliografskih podatkov v posamezna polja in podpolja formata COMARC. Predlagane so podobne raziskave za različne vrste knjižničnega gradiva, s pomočjo katerih bi lahko ugotovili najpogostejše napake, ki bi jim bilo treba nameniti več pozornosti pri izobraževanju katalogizatorjev.

Tina Enci je ugotavljala kakovost bibliografskih zapisov za serijske publikacije v COBIB-u, in sicer na vzorcu 50 zapisov glede na mednarodni standard za bibliografski opis kontinuiranih virov ISBD(CR) in glede na priročnik COMARC. [13] Vzorec je zajemal 20 bibliografskih zapisov za tiskane serijske publikacije v slovenskem jeziku, 20 zapisov za tiskane serijske publikacije v angleškem in nemškem jeziku, 10 zapisov za elektronske publikacije, od tega 5 v slovenskem in 5 v tujih jezikih. Najprej so bili izbrani zapisi iz COBIB-a, nato pa je bila narejena primerjava vsakega zapisa z ustrežno publikacijo. Rezultati so pokazali, da je glede na ISBD(CR) 96 % bibliografskih zapisov vsebovalo napake. Največ napak se je pojavljalo v območju fizičnega opisa; povprečno število napak na bibliografski zapis je 2,6. Glede COMARC-a je 48 % bibliografskih zapisov vsebovalo napake; največ napak se je pojavljalo v bloku šifriranih podatkov. Povprečno število napak na bibliografski zapis po računalniškem formatu COMARC je 0,8 napake. Preverjanje poznavanja COMARC-a je pokazalo nekoliko boljše rezultate kot preverjanje poznavanja ISBD(CR). Vzrok za veliko število napak v bibliografskih zapisih glede na ISBD(CR) je najverjetneje slabo poznavanje in tudi neuporaba standarda in drugih katalogizacijskih priročnikov. Za izboljšanje stanja na tem področju so bili predlagani obvezni tečajji za obnavljanje znanja katalogizacije. Prav tako bi bilo treba spodbujati uporabo priročnikov za katalogizacijo.

Enotni naslov v COBIB-u in CROLIST-u

Namen raziskave je bil ugotoviti, kako dosledno se v vzajemni bibliografski bazi podatkov COBIB in v hrvaškem vzajemnem katalogu CROLIST uporablja enotni naslov glede na določila skupnega pravilnika PPIAK in glede na zahteve formata COMARC in UNIMARC. [14] V bibliografskih zapisih za prevode so

preverjali prisotnost polja 300 (opomba o prevodu dela ali o izvirnem stvarnem naslovu) in polja 500 (enotni naslov).

Preglednica 3 prikazuje podatke o poljih 300 in 500 v bibliografskih zapisi za prevode, in sicer glede na osebno in stvarno značnico. COBIB je v času raziskave obsegal 2.857.342 bibliografskih zapisov z osebno značnico, od tega je bilo 6,7 % (190.820) zapisov za prevode; 40,3 % (76.863) zapisov je imelo vneseno polje 500 za enotni naslov, 46,1 % (87.886) zapisov je imelo polje 300; zapisov, v katerih ni bilo niti polja 300 niti 500, je bilo 13,6 % (26.071). V CROLIST-u pa je bilo 486.755 zapisov z osebno značnico, od tega 10,8 % (73.513) zapisov za prevode; vendar je samo 0,3 % (228) zapisov imelo vneseno polje 500 za enotni naslov, 72,3 % (53.168) zapisov je imelo polje 300; 27,4 % (20.117) zapisov ni imelo niti polja 300 niti polja 500.

V COBIB-u je bilo od vseh 547.933 zapisov za anonimna dela 9,6 % (52.488) prevodov; 27,6 % (14.486) zapisov je imelo polje 500, 17,4 % (9.133) zapisov pa je imelo polje 300; kar 55 % (28.869) zapisov je bilo brez vnesenih polj 300 in 500. Od 99.738 zapisov za anonimna dela je bilo v CROLIST-u 6,7 % (6.669) prevodov. Samo 12,2 % (816) zapisov je imelo polje 500, 40,5 % (2.701) zapisov je imelo polje 300; 47,3 % (3.152) zapisov je bilo brez polj 300 in 500.

Preglednica 3: Uporaba polja 300 in 500 v COBIB-u in CROLIST-u

	COBIB (%)		CROLIST (%)	
	OZ	SZ	OZ	SZ
Obsega polje 300	46,1	17,4	72,3	40,5
Obsega polje 500	40,3	27,6	0,3	12,2
Brez polja 300 in 500	13,6	55,0	27,4	47,3
Skupaj	100,0	100,0	100,0	100,0

Legenda: OZ – zapisi z osebno značnico, SZ – zapisi s stvarno značnico

Rezultati so pokazali, da uporaba enotnega naslova v COBIB-u in CROLIST-u ni dosledna, saj polji 300 in 500 pogosto nista vneseni. Uporabniki zato pri iskanju ne dobijo na enem mestu podatkov o vseh prevodih določenega dela. Približno polovica bibliografskih zapisov v obeh katalogih ne ustreza določilom o enotnem naslovu iz PPIAK.

ZAKLJUČEK

Kakovost katalogizacije je ključnega pomena tako za uporabnike knjižnice kot za strokovno osebje. Dostopnost bibliografskih virov je neposredno odvisna od kakovosti bibliografskih in normativnih zapisov v katalogu. Pomanjkljivi in nepravilni zapisi lahko povzročijo, da

knjižničnega gradiva ne moremo najti ali identificirati, kar pomeni, da je to gradivo za nas izgubljeno.

Naloga katalogizatorja je pripraviti popolne in natančne podatke o knjižničnem gradivu, ki bo predstavljeno v katalogu. Pri tem mora katalogizator upoštevati katalogizacijska pravila in zahteve bibliografskega formata, saj je odgovoren za ustrezno kakovost svojih zapisov. V preteklosti so bile napake vidne samo v enem katalogu, z razvojem sistemov za vzajemno katalogizacijo pa postanejo moteče za vse sodelujoče knjižnice in predstavljajo tudi slab zgled katalogizatorjem začetnikom.

Strokovnjaki so si enotni, da je treba kakovost zapisov vzdrževati in jo spremljati. Ker se tega zavedamo tudi pri nas, IZUM in NUK že več let preverjata kakovost zapisov v vzajemnem katalogu COBIB. Vendar z rezultati tega preverjanja ne moremo biti zadovoljni, saj zapisi z napakami predstavljajo 84,7 %. Tudi druge raziskave v COBIB-u niso prinesle boljših ugotovitev: pri zapisih za serijske publikacije je bilo celo 96 % zapisov, ki so vsebovali napake, pri zapisih za monografske publikacije pa jih je bilo enkrat 72 % in drugič 58,9 %. Zapisi za prevode anonimnih del in del osebnih avtorjev so v COBIB-u pogosto pomanjkljivi, pri zapisih z osebno značnico je opomba o prevodu del vnesena samo v 46,1 % zapisov, enotni naslov pa v 40,3 %; še slabše so se odrezali zapisi s stvarno značnico: 55 % zapisov ni imelo niti polja 300 niti polja 500.

Napake so prisotne tudi v tujih katalogih. V knjižnici Univerze Bath se lahko pohvalijo z majhnim deležem zapisov z napakami, in sicer 34,4 %, v WorldCatu so bile ugotovljene napake pri 76,2 % zapisov, ki so predstavljali monografske publikacije v korejski pisavi.

Kontrola bibliografskih zapisov v COBIB-u je nujna in smiselna, verjetno bi dosegla boljši učinek, če bi se izvajala v večjem obsegu in če bi katalogizatorji sproti dobivali povratne informacije o tem, kako dobro katalogizirajo. Poleg tega bi morala biti kakovost zapisov kontrolirana že v okviru posamezne knjižnice.

Reference

- [1] Osborn, A. (1941). The crisis in cataloging. *Library Quarterly*, 11(4), 393–411.
- [2] Thomas, S. (1996). Quality in bibliographic control. *Library Trends*, vol. 44, no. 3, 491–505.
- [3] Graham, P. S. (1990). Quality in cataloging: making distinctions. *Journal of Academic Librarianship*, 16(4), 213–218.

- [4] Enako kot [2].
- [5] Shin, H.-s. (2003). Quality of Korean cataloging records in shared databases. *Cataloging & Classification Quarterly*, vol. 36 (1), 55–90.
- [6] Intner, S. S. (1989). Quality in bibliographic databases: an analysis of member-contributed cataloging in OCLC and RLIN. *Advances in Library Administration and Organization*, 8, 1–24.
- [7] Chapman, A. in Massey, O. (2002). A catalogue quality audit tool. *Library Management*, 23(6–7), 314–324.
- [8] Enako kot [5].
- [9] Hider, P. in Tan, K.-H. (2008). Constructing record quality measures based on catalog use. *Cataloging & Classification Quarterly*, vol. 46(4), 338–361.
- [10] *Povzetek ugotovitev ob preverjanju 50 naključno izbranih bibliografskih zapisov v COBIB.SI. (2006–2011)*. Maribor: Institut informacijskih znanosti. Dostopno na: <http://www.izum.si/>.
- [11] Pesjak, D. in Petek, M. (2010). Kakovost bibliografskih zapisov v COBIB-u in uporaba katalogizacijskih priročnikov. *Knjižnica*, 54(3), 15–33.
- [12] Crnčič, M. (2010). *Kakovost bibliografskih zapisov v vzajemnem katalogu COBIB*. Diplomsko delo. Ljubljana: Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
- [13] Enci, T. (2011). *Kakovost bibliografskih zapisov za serijske publikacije v vzajemnem katalogu COBIB.SI*. Diplomsko delo. Ljubljana: Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
- [14] Willer, M., Šauperl, A., Petek, M. in Tomić, M. (2011). Jedinstveni stvarni naslov: Zašto nam je potreban više neko ikad?. *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske*, 54(1–2), 93–119.

POT V UNESCO

ZGODOVINA

Intenzivno sodelovanje Izuma z Unescocom se je začelo 11. novembra 2005, ko smo v okviru konference COBISS organizirali celodnevno okroglo mizo o poročilu UNESCO's Regional Office for Science and Technology in Europe (ROSTE) z naslovom "Accessing and disseminating scientific information in South Eastern Europe".¹ Howard Moore iz Unescovega urada v Benetkah in Sara Gwynn iz londonskega INASP (International network for the availability of scientific publications) sta omenjeno analizo predstavila predstavnikom vlad in strokovnih institucij iz Albanije, BiH, Črne gore, Makedonije, Srbije in Slovenije, ki so v sklepnem poročilu ugotovili, da so tesno povezane obravnavane aktivnosti z oblikovanjem mreže COBISS.Net v regiji. Sarah Gwynn je o tem spregovorila tudi na konferenci COBISS 2005 v referatu "Podpora znanstveni dejavnosti v državah JV Evrope".

Vzporedno je bila obravnavana še ena pomembna Unescova analiza, ki jo je izdelala Milica Uvalić z Univerze Perugia z naslovom "Science, technology and economic development in South Eastern Europe".² Tudi Sigrid Reinitzer, predsednica Programskega odbora konference COBISS, se je v svojem referatu na tej konferenci zavzela za tesnejšo povezavo Izuma z Unescocom, še posebej pri projektih Memory of the World, IFA Programmes in pri pristopih k trajnemu arhiviranju.

Sodelovanje se je nadaljevalo marca 2006, ko je Izum pod pokroviteljstvom Unesca organiziral delavnico, na kateri je bilo obravnavano končno poročilo o dostopnosti in diseminaciji znanstvenih informacij v JV Evropi. Poseben poudarek pa je bil na informacijskih sistemih za sprotno spremljanje raziskovalne dejavnosti (CRIS), v programu delavnice pa so sodelovali tudi predstavniki EuroCRIS-a, Agencije Republike Slovenije za raziskovalno dejavnost (ARRS) in Slovenskega gospodarskega in raziskovalnega združenja (SBRA – Slovene business and research association) iz Bruslja. Udeleženci so soglasno podprli zamisel, da bi Izum prevzel nosilno vlogo na tem področju v regiji. Program

mariborske delavnice je aktivno sooblikovala Iulia Nechifor iz Unescovega urada UNESCO-ROSTE v Benetkah.

Na konferenci COBISS 2009 se je na te zamisli navezala Stamenka Uvalić-Trumbić, visoka predstavnica Unesca iz Pariza, v svojem referatu o informacijski podpori čezmejnemu sodelovanju visokega šolstva. Strokovnjakinja, ki pozna Izum od njegovih začetkov, lahko zelo kompetentno sodi o njegovih povezavah v regiji ter sposobnostih za vlogo pospeševalca razvoja informacijske podpore raziskovalni, izobraževalni in kulturni dejavnosti.

Na podlagi izkušenj iz opisanega sodelovanja je Unescov urad v Benetkah kot pokrovitelj srečanja ekspertov s področja znanosti in visokega šolstva, ki je bilo 21. in 22. maja 2010 v Tirani, povabil med aktivne udeležence tudi Izum: Tomaž Seljak in Franci Demšar sta predstavila referat "COBISS.Net – regionalna mreža za podporo znanju in evalvaciji raziskovalnih dosežkov". Ob tej priložnosti so predstavniki Unesca direktorju Tomažu Seljaku predstavili zamisel, da bi se Izum lahko s svojo aktivno vlogo pri uresničevanju ciljev, ki so identični s cilji Unesca, institucionaliziral kot "Unescov center".

PRIPRAVA OSNUTKA

V Izumu smo se nemudoma lotili proučevanja in tehtanja izrečene zamisli. Urad slovenske nacionalne komisije za Unesco smo obiskali 1. junija 2010, kjer

smo od generalne sekretarke dobili nasvete za nadaljnje korake. Slovenija doslej ni imela izkušenj s podobnimi institucijami, čeprav mnogi mislijo, da ima ljubljanski Mednarodni center za kemijsko izobraževanje takšen status – dejansko opravlja za Unesco le določene naloge po dogovoru, kot so izdajanje publikacij, izvajanje seminarjev ipd. Sami smo si morali poiskati relevantne podlage, npr. "Poročilo generalnega direktorja o celoviti strategiji za odnose med inštituti in centri pod pokroviteljstvom Unesca in tistimi, ki so na neki način povezani z Unescocom" (2003, 176EX/16), ki vključuje tudi "Strategijo za odnose z inštituti in centri pod pokroviteljstvom Unesca (2. kategorija)". V leto 2005 datirajo "Načela in smernice za ustanavljanje in delovanje Unescovih inštitutov in centrov (kategorija 1) in inštitutov in centrov pod pokroviteljstvom Unesca (kategorija 2)" (33C/19). Avgusta 2009 pa je bil sprejet dokument "Implementacija smernic in kriterijev za inštitute in centre kategorije 2 iz C/Resolucije 90" (35C/22).

Na teh podlagah in po zgledih precej oddaljenih primerov smo junija 2010 kot prvi osnutek pripravili "Predlog za ustanovitev regionalnega centra Unesco za bibliografske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti kot Unescov center 2. kategorije". V njem smo obdelali:

- podlage za kandidaturo,
- izvedljivost predlaganega centra,
- statusna vprašanja,
- usposobljenost Izuma za gostiteljstvo,
- cilje in modalitete centra,
- regionalni in mednarodni vpliv centra,
- komplementarnost z obstoječimi institucijami,
- financiranje in
- vidike sodelovanja z Unescocom.

V uvodu dokumenta smo zapisali: "Na podlagi številnih delovnih stikov z Unescovim beneškim uradom je prevladala ugotovitev, da Izum s projektom COBISS.Net dejansko opravlja poslanstvo in uresničuje cilje, značilne za centre pod pokroviteljstvom Unesca (kategorije 2): prispeva k izvajanju programa Unesco z zagotavljanjem strokovnih zmogljivosti, z izmenjavo informacij in znanja, s teoretičnimi in uporabnimi dognanji na področju informacijskih znanosti, specialističnim usposabljanjem ter podpiranjem tehničnega sodelovanja z deželami v razvoju."

Vsebinsko smo se izrazito oprli na Unescov program "Informacije za vse", ki je bil sprejet na svetovnem vrhu WSIS (World summit on the information society) v Ženevi leta 2003.

Osnutek smo preko poletja še temeljito predelovali in

se še podrobneje seznanili z dokumentacijo o skoraj vseh Unescovih centrih 2. kategorije po svetu. Za posebej občutljiva so se izkazala vprašanja upravljanja in participacije zainteresiranih držav. Septembra smo osnutek posredovali pristojnemu ministrstvu in slovenski nacionalni komisiji za Unesco in povsod naleteli na odobravanje in podporo. Generalna sekretarka Marjutka Hafner je zadevo prenesla v centralo Unesca in oktobra 2010 smo že zvedeli, da bo našo vlogo obravnavala Joie Springer, višja programska specialistka, ki je napovedala svoj obisk v Mariboru.

Springerjeva je prišla v Maribor 13. decembra 2010, da bi se seznanila z Izumom in podala konkretne napotke za pripravo slovenskega predloga Izvršnemu odboru in Generalni konferenci Unesca. Močno je izpostavila regionalno mrežo (COBISS.Net), večjezičnost bibliografskega sistema COBISS, vpliv na spremembo poklicnega statusa knjižničark, kontinuiteto konferenc COBISS, vključenost Izuma v glavne mednarodne strokovne zveze IFLA, IFIP itd. Na tej podlagi smo lahko dokument pomembno izboljšali.

Izvedeli pa smo, da študijo o izvedljivosti in končni predlog za ustanovitev centra, vključno s predlogom pogodbe med Vlado RS in Unescocom, pripravijo njihovi eksperti, kar je lahko zamudno. Springerjeva nam je obljubila pomoč.

PREDLOG ZA USTANOVITEV IN POGODBA

Februarja 2011 so nas iz Unescove centrale obvestili, da bo pripravo dokumentov za kandidaturo Slovenije prevzel René Cluzel iz Oddelka za informacijsko družbo. Njegov obisk je bil napovedan od 14. do 18. marca, zaradi spremembe pa se je obisk zgodil med 6. in 10. junijem 2011.

Cluzel je zelo izkušen strokovnjak, ki je hitro "povezal niti" funkcioniranja Izuma, čeprav so se ravno takrat dogajale spremembe v vodstvu inštituta. Glede na osnutek, ki smo ga pripravili sami, ga je še zanimalo:

1. Kakšni so cilji ustanovitve centra, ki naj bi na nacionalni in regionalni ravni spodbujal razvoj družbe znanja v sodelujočih državah?
2. Katere so najpomembnejše dejavnosti, ki jih bo center opravljal in ki bodo nadaljevanje dosedanjih dejavnosti, in katere so nove dejavnosti in projekti?
3. Kakšna so dokazila o sposobnosti inštituta, da vse te dejavnosti izvaja in dosega zastavljene cilje?
4. Kolikšen bo vpliv ustanovitve centra 2. kategorije na sodelovanje Jug-Jug in na izvajanje Unescovega programa?
5. Kdo so upravičenci do dejavnosti, projektov, storitev, ki jih center izvaja?
6. Kakšna so dokazila o finančni stabilnosti centra?

Po intenzivnem razčiščevanju navedenih vprašanj se je Cluzel vrnil v Pariz in tam zaključil svoje delo z besedilom, ki ga je posredoval 12. junija 2011.

Medtem ko s študijo izvedljivosti ni bilo nobenega problema in je bila v celoti sprejemljiva za vse strani, pa je predlog pogodbe padel v Unescove pravniške mline, ki so mleli cel julij in avgust. V Sloveniji smo morali usklajevati mnenja med Izumom (dežurni Branko Zebec) in nacionalno komisijo za Unesco (dežurni Gašper Hrastelj). Po eni strani je šlo za različna poimenovanja pravnih kategorij, kar ni bilo tako težko razrešiti, po drugi strani pa so se pojavile razlike v pojmovanjih strokovnih konceptov, kar je bilo težje uskladiti. Bistveno je bilo, ali naj se Izum institucionalno transformira ali naj pridobi le dodatno poslanstvo. Paziti smo morali na ime "IZUM", ki je najbolj prepoznaven znak naše organizacije v domačem in mednarodnem prostoru in ga nikakor ne smemo izgubiti. Vztrajali smo pri naslednji kompletni označbi: IZUM (Institute of Information Science) – Regional centre for library information systems and current research information systems, Maribor/Slovenija (Category 2 centre under the auspices of UNESCO). Na ta način bi v vsakodnevem komuniciranju še naprej uporabljali široko poznano dosedanje ime.

Nadaljnji problem je sestava upravnega odbora, kjer prihaja do kolizije med Zakonom o knjižničarstvu, ki določa njegovo sestavo, in Unescovimi propozicijami. Za prilagojeno sestavo bo potrebna sprememba zakona ali vsekakor ustanovitvenega akta, dotelej pa mora veljati dosedanja nacionalna ureditev.

No, na koncu se je glavni pravnik na Unescovi strani Mishra Sanjay izkazal za zelo kooperativnega – sprejel je slovenska pojasnila, obenem pa poskrbel, da smo "ujeli vlak" za proceduro sprejemanja akta na Izvršilnem odboru in Generalni skupščini Unesca.

ZGODOVINSKI SKLEP

Od 25. oktobra do 10. novembra 2011 je bilo v Parizu 36. zasedanje Generalne konference Unesco. V komunikaciji slovenskega Urada za Unesco o tem dogodku beremo tudi naslednje: "Na zasedanju so potrdili slovenski predlog za ustanovitev "IZUM – Regionalnega centra za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti kot Unescov center II. kategorije". Ta bo dolgoročno okrepil samostojnost vključenih držav (zaenkrat so to Albanija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Srbija, Črna gora, Makedonija) pri razvijanju knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov za spremljanje rezultatov raziskovalne dejavnosti. Center bo na podlagi dosedanjih izkušenj sodeloval z mrežo nacionalnih knjižnic, z univerzami v regiji – še posebej njihovimi oddelki za študij knjižničarstva in informacijskih znanosti, s strokovnimi združenji knjižničarjev in informatikov. Posebne oblike sodelovanja bodo vzpostavljene z nacionalnimi agencijami za raziskovalno dejavnost in agencijami za akreditacije v visokem šolstvu. Rezultati delovanja centra bodo prispevali k uresničevanju ciljev Unesca na področju bralne kulture, opismenjevanja, multikulturalnosti, popularizacije znanosti itd." Vsekakor imponantna pričakovanja in pomembna poglobitev Izumovega poslanstva!

The General Conference:

1. *Recalling* 35 C/Resolution 103 and 187 EX/Decision 14, Part V.
2. *Having examined* document 36 C/29 Part XIV.
3. *Welcomes* the proposal of the Government of Slovenia to transform the Institute of Information Science in Maribor as IZUM – Regional Centre for Library Information Systems and Current Research Information Systems, as a category 2 centre under the auspices of UNESCO, which is in line with the existing principles and guidelines for institutes and centres, as outlined in document 35 C/22 and Corr., approved by the General Conference in 35 C/Resolution 103.
4. *Approves* the transformation of the Institute of Information Science in Maribor as IZUM Regional Centre for Library Information Systems and Current Research Information Systems, as a category 2 centre under the auspices of UNESCO.
5. *Authorizes* the Director-General to sign the Agreement between UNESCO and the Government of Slovenia for the establishment and operation of this Centre.

Slovenija je s tem dobila svoj prvi in za dolgo edini Unescov center. Formalno bo zaživel s podpisom pogodbe med Republiko Slovenijo in Unescom, kar je moralo počakati na novo vlado in kar bi se moralo zgoditi še to pomlad. Na podlagi 6. člena te pogodbe bo Izum kot Unescov center opravljal naslednje naloge:

1. koordinacija razvoja in delovanja vzajemnega bibliografskega sistema in servisov;
2. koordinacija razvoja in aplikacija standardov za računalniško podporo vzajemnemu bibliografskemu sistemu in servisom;
3. razvoj programske opreme in njeno vzdrževanje za potrebe vzajemnega bibliografskega sistema in servisov;
4. opredeljevanje ustrezne usposobljenosti knjižničarjev za vzajemno katalogizacijo, v sodelovanju z nacionalnimi knjižnicami držav, udeleženih v COBISS.Net;
5. načrtovanje in vzdrževanje centralnih računalniških kapacitet za zagotavljanje delovanja sistema;
6. upravljanje ponudbe podatkovnih baz na elektronskih nosilcih, z neposrednim dostopom na podlagi pogodb s proizvajalci;
7. organizacija strokovnega usposabljanja in svetovanja na področjih, ki jih pokriva vzajemni bibliografski sistem;
8. koordinacija informacijskega sistema za spremljanje raziskovalne dejavnosti v različnih državah s COBISS.Netom;
9. sodelovanje v javnih programih za razvoj COBISS.Neta kot sredstva za razvoj družbe znanja v regiji
10. inženiring za razvoj in vzdrževanje računalniške in komunikacijske infrastrukture v izobraževalnih, raziskovalnih in kulturnih organizacijah;
11. raziskave, razvoj in svetovanje na področju lastne dejavnosti.

Vključitev Izuma v Unescovo mrežo je nov mejnik v razvoju inštituta in izziv za vodstvo in zaposlene, za Slovenijo pa priložnost, da utrdi vlogo nosilke modernizacije v regiji.

Opombi

- 1 Dostop in desiminacija znanstvenih informacij v Jugovzhodni Evropi.
- 2 Znanost, tehnologija in ekonomski razvoj v Jugovzhodni Evropi.

Franci Pivec

KONFERENCA UKSG 2011

34. mednarodna konferenca UKSG¹ (*United Kingdom Serials Group*) je potekala v Harrogradu od 4. do 6. aprila 2011. Konferenca, ki je bila organizirana v Harrogate International centre, se je udeležilo 843 udeležencev iz 27 držav.

Udeležence je pozdravil in konferenco v nadaljevanju moderiral Tony Kidd, vodja UKSG, pozdravni nagovor pa je imela predsednica NASIG – North American Serials Interest Group,³ Katy Ginanni.

Uvodno predavanje z naslovom "William Gibson and the future of libraries" je imel John Naughton (The Open University and Cambridge University Library), ki je parafraziral Williama Gibsona, najvplivnejšega sodobnega pisatelja znanstvene fantastike v ZDA: "Prihodnost je že tukaj ... vendar preprosto ni enakomerno porazdeljena." Opozoril nas je, da lahko nove stvari odkrijemo le, če vemo, kje jih iskati, in če smo jim pripravljene posvetiti vso pozornost. Ljudje smo v stanju "informirane zmede" (angl. *informed bewilderment*) in nimamo pojma, kako bo revolucija interneta uspela, zato nehamo napovedovati prihodnost, in bodimo pozorni na to, kar je že tu. V branje je priporočil knjige Barbare von Shewick *Internet Architecture and Innovation*, Jonathana Zittraina *The Future of the internet – and how to stop it* in knjigo z naslovom *A brief history of the future*, ki jo je napisal sam.

Omenil je tudi Amazonov projekt Kindle Singles,² ko so povabili avtorje, da bi objavljali dela v obsegu od 5.000 do 30.000 besed (daljše od člankov v revijah ali časopisih, vendar krajše od romanov), v obliki e-knjig na platformi Amazon Kindle. Kindle Singles prodajajo po ceni od 0,99 do 4,99 USD, preberemo pa jih lahko na kateri koli od številnih platform Kindle, na i-Padih, i-Phonih, prenosnih in osebni računalnikih ...

John Naughton je svojo predstavitev končal s citatom Alana Kaya, ameriškega računalniškega znanstvenika, pionirja objektnega programiranja: "Najboljši način za napovedovanje prihodnosti je, da jo izumimo."

Sledilo je predavanje Davida "Skipa" Pricharda (Ingram Content Group Inc.) z naslovom "The future of the book". Predavatelj nas je opomnil, da ne moremo govoriti o prihodnosti knjige, ne da bi se najprej ozrli na njeno preteklost. Najzgodnejšo obliko pisanja predstavljajo enostavne slike na želvovini iz leta 6000 pr. n. št., ki so jih odkrili na severu Kitajske. Od tu nas je predavatelj popeljal na hiter ogled znanih imen iz zgodovine knjige.

Nato je predavatelj poskušal opredeliti pojem "knjiga" v današnjem času. Spraševal se je, ali je prehod s tiskane oblike na digitalno drugačen kot prehod od zvitkov na omejeno besedilo. Opozoril nas je tudi na trende ob digitalnih premikih, in sicer na: a) menjavo trga (posebej je omenil prehod od prodaje v fizičnih trgovinah k prodaji na spletu, napovedal pa je tudi, da bodo do leta 2020 v ZDA visokošolske knjižnice v 80 % le e-knjižnice); b) premik generacij (šole uporabljajo poleg tradicionalnih knjig tudi različne napredne naprave, kot so npr. iPad-i itd.); c) poudarek na e-knjigah, ki sega onstran zgolj skušanja dostave tiskanih različic knjige v digitalnem formatu (recimo turistični vodnik Lonely Planet v primerjavi s spletno stranjo TripAdvisor.com).

Prvemu sklopu predavanj je sledila predstavitev izbirnih vsebin oz. predavanj v manjših skupinah. Skupen projekt z naslovom "How to become a first-class citizen of the Web" sta predstavila Jane Stevenson (Mimas, The University of Manchester) in Adrian Stevenson (UKOLN, University of Bath). Na hitro sta pregledala koncepte povezanih podatkov (angl. *linked data*) in razložila, kako so bile te ideje uporabljene pri arhivskih in bibliografskih podatkih. Namen povezanih podatkov je omogočiti ljudem, da si izmenjujejo strukturirane podatke na spletu tako enostavno, kot si izmenjujejo običajne dokumente.

NOVI PRISTOPI K ZNANJU

Drugi sklop predavanj pod skupnim naslovom *New approaches to research* je vodil Ed Pentz (Crossref).

Philip E. Bourne (University of California, San Diego) je v predavanju z naslovom "Digital research, analog publishing: one scientist's view" predstavil svoje

pogleda in upe o odnosu med znanstveniki in založniki v prihodnosti: "Kot znanstvenik želim interakcijo z založnikom, ki se začne na začetku in ne ob koncu znanstvenega procesa." Trenutno zaporedje je: znanstvenik, ideje, raziskave, poskusi, zbiranje podatkov, sklepi – na tej stopnji se vključijo založniki in se zgodi objava.

Zakaj se ne bi založnik vključil že na stopnji zbiranja podatkov? Ali celo prej, v fazi razmišljanja, pridobivanja idej? Obstajajo premiki v to smer in kot primer je omenil Elsevier ScienceDirect.

Predavatelj je poudaril, da znanstveniki potrebujejo pomoč pri upravljanju s podatki, kot so: upravljanje in vodenje projektov; upravljanje z vsebinami, ki so shranjene na diapozitivih, plakatih ipd.; upravljanje negativnih oz. neugodnih podatkov, ki pogosto ostanejo skriti, so pa pri nadaljnjih raziskavah zelo pomembni; uporaba programske opreme.

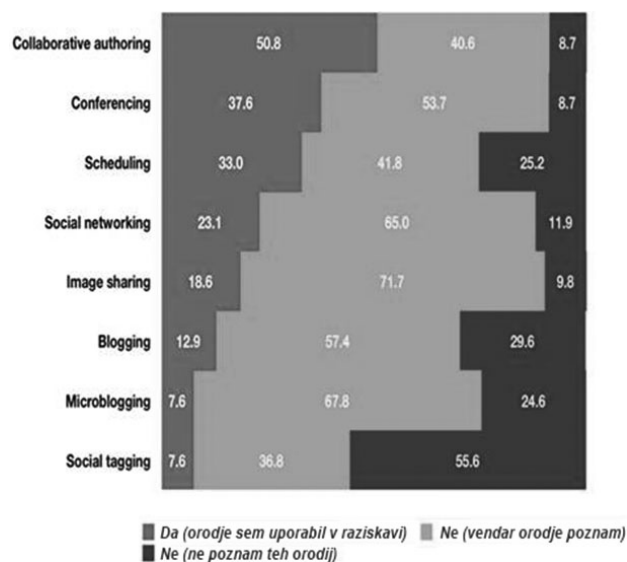
Nadaljeval je Cameron Neylon (Science and Technology Facilities Council) s prispevkom "The gatekeeper is dead! Long live the gatekeeper! Or: What does filtering mean for scholarly communications in a web-based world?" Na začetku doktorskega študija (leta 1994) mu je mentor dejal, da mora pol dneva na teden preživeti v knjižnici in brati nove revije. Čez pet let, ko je doktoriral, je že imel Google. To ga, po njegovem mnenju, uvršča med zadnjo generacijo, ki se knjižnice spominja kot prostora, v katerem pridemo do informacij, in zadnjo generacijo, ki razmišlja o reviji kot o objektu iz papirja. Ideja fizičnega iskanja v listkovnem katalogu je skoraj šala.

Problem večine raziskovalcev in založnikov je, da imamo "preveč stvari", da smo preobremenjeni z informacijami. Vendar pa Neylon zavrača izjavo Claya Shirkyja, da "to ni preobremenjenost z informacijami, ampak da je treba neuspeh iskati v filtru". Filtri predstavljajo problem, ko raziskovalci ne vedo, kaj filtri blokirajo in zakaj. Lahko so koristni, vendar mora biti raziskovalcem dovoljeno, da sami izberejo filtre, ki jih želijo uporabiti, ne pa da jih založniki in knjižničarji uporabljajo namesto njih. Google omogoča, da nastavimo svoje filtre. Nato je navedel primer objave kemičnega poskusa. V nekaj urah po objavi poskusa je več raziskovalcev dokazalo nasprotno (eden od vzorcev je bil okužen). Članek je bil umaknjen (preklican) iz "znanstvenih razlogov". Kljub temu da je nenamerna reakcija kemikalij v interesu mnogih raziskovalcev, je bila objava umaknjena brez pojasnil. Neuspešni poskusi so prav tako uporabni kot uspešni, vendar niso objavljeni, ker so filtrirani. Število preklicev se zvišuje. Veliko neuspešnih poskusov bi bilo lahko koristnih za raziskave nekoga drugega. Na tak način raziskovalci ne izvedo za ponavljajoče poskuse.

Ljudje so tudi lahko filter za socialno združevanje, pripombe, kritike. Mrežo povezanih predmetov je moč najti s pomočjo Googla (blogi, tviti, RSS), s čimer lahko raziskovalec tvori lastne osebne zbirke. Predavatelj je poudaril, da ne želi zbirke, ki jih je namesto njega izbral nekdo drug – med filtri, ki so mu na voljo, želi izbrati svoje.

Zaključni nasveti: ljudi moramo med seboj povezati, tako da lahko gradijo odprte sisteme. Velja naj: Omogoči, ne blokiraj! Ustvari primerno okolje in ne destinacij! Prodaj (omogoči) storitve in ne vsebine. Pozabi na filtriranje in nadzor ter omogoči odkritja!

Bill Russell (Emerald Group Publishing Ltd) je v prispevku z naslovom "The research workflow revolution: the impact of Web 2.0 and emerging social networking tools on research workflow" predstavil mednarodno študijo, v kateri je sodelovalo 2.414 raziskovalcev iz 215 držav, ki so raziskovali uporabo socialnih medijev. Raziskava je pokazala, da se socialni mediji uporabljajo na vseh točkah raziskovalnega življenjskega cikla. Še vedno pa obstaja velik razkorak med zavestjo in dejansko uporabo, kar pri 7 od 8 kategorij (slika 1).

Slika 1: Uporaba socialnih medijev

Najzanimivejša socialna omrežja, vključena v raziskavo, so Skype, Twitter, Google (Scholar, Docs, Calendar), Facebook, YouTube, Wikipedia, Doodle, SlideShare.

Knjižničarji in založniki morajo spoznati, da imajo socialni mediji pomembno vlogo v poteku dela vseh predmetov, še posebej v družboslovju in humanistiki. Založniki in knjižničarji morajo razviti svoje storitve ustrezno, ali tvegati, da bodo ostali daleč zadaj.

PONOVNO ZAMIŠLJENA "VSEBINA"

Drugi dan konference, ki se je začel s sklopom prispevkov pod skupnim naslovom Rethinking "content", je vodil Hazel Woodward (Cranfield University).

Andy Powell (Eduserv) je v prispevku z naslovom "Open, social and linked – a ménage à trois of content exploitation" trdil, da smo v glavnem podcenjevali pomen socialnih mrež pri zagotavljanju knjižničnih in akademskih storitev, kot tudi pri razvoju digitalnih knjižničnih storitev. Poudarek mora biti na zagotavljanju odprtih in povezanih vsebin. Splet kot socialni konstrukt spreminja način, kako se obnašamo, zaradi česar postajata raziskovanje in učenje vedno bolj družbeni dejavnosti. Opisal je razliko med obiskovalci in prebivalci (angl. *residents*) spleta; med prve sodijo vsi, ki uporabljajo splet kot orodje, kadar je to potrebno, medtem ko drugi živijo določen odstotek življenja na spletu. Obe skupini sta enako pomembni, zato moramo biti sposobni poskrbeti za obe. Do danes pa so se digitalne knjižnice večinoma osredotočale le na prvo skupino, tj. na obiskovalce. Še posebej je poudaril, da mora imeti vsebina značaj spleta in ne (samo) biti na spletu. Prav tako moramo opustiti nadzor in se veliko bolj usmeriti na uporabnike kot na vsebino. Za podporo odprtosti in povezanosti podatkov lahko začnemo izkoriščati moč naslovov URI. Na koncu je omenil študijo UKRDS (UK Research Data Service) iz leta 2009, v katero je bilo zajetih 700 raziskovalcev. 43 % raziskovalcev je izrazilo potrebo po vpogledu v raziskovalne podatke drugih; večina raziskovalcev si izmenjuje podatke v določeni neformalni obliki; le 12 % raziskovalcev pa si izmenjuje podatke preko obstoječih formalnih podatkovnih centrov.

Izredno zanimiv prispevek z naslovom "Buying by the bucketful: a comparative study of how e-book bundles are used" je imel Terry Bucknell (University of Liverpool). Predavatelj je predstavil Univerzo v Liverpoolu kot multidisciplinarno univerzo, ki nabavlja široke palete vsebin (19 e-knjižnih paketov v 5 letih), nato pa zelo jasno predstavil analizo politike nakupovanja e-knjig na tej univerzi. Njegove ugotovitve lahko koristijo predvsem visokošolskim knjižničarjem, ki želijo optimizirati nakupe paketov e-knjig. Študija, ki so jo izvedli, je pokazala, da se študenti močno zavedajo razpoložljivih e-knjig, vendar v prvi vrsti iščejo vire v knjižničnem katalogu. Kljub temu da študentje še vedno uporabljajo precej starejše vsebine, pa uporabljajo tudi dovolj elektronskih vsebin, da se njihov strošek za nalaganje na njihov računalnik nenehno zmanjšuje. Predavatelj je nato primerjal različne modele nakupa, in sicer nabavo po predlogih uporabnikov (angl. *patron-driven acquisition – PDA*), po posameznih naslovih itd., in predstavil svojo idealno rešitev. Priporočal je, da visokošolske knjižnice

pod najugodnejšimi pogoji nabavijo pakete e-knjig, skupaj s podatkovnimi bazami s polnim besedilom.

Zadnje predavanje tretjega sklopa konference je imel Rufus Pollock (Open Knowledge Foundation), ki je v prispevku z naslovom "Opening up bibliographic data" govoril o eksploziji "odprtih" podatkov in njihovih številnih prednostih. Pojem "odprti" pomeni, da lahko vsakdo podatke uporabi, ponovno uporabi ali prerazporedi. Predavatelj je poudaril, da morajo biti tudi bibliografski podatki odprti in na voljo vsakomur, saj bodo vsebina in metapodatki nekega dne na voljo zastoj. Soočamo se z množico informacij, ki jih moramo filtrirati in iskati, vsako geslo, ki ga moramo vnesti, nas upočasnjuje, s tem pa tudi inovacije in inovatorje.

USMERITVE V PRISILJENEM SVETU

Četrti sklop prispevkov pod naslovom Strategic directions in a constrained world je vodila Diane Thomas (Gale Cengage Learning).

V prispevku "Three years and counting – the economic crisis is still with us but the muddling through is over" je Charles B. Lowry (Association of research Libraries), izvršni direktor Združenja raziskovalnih knjižnic, predstavil poročilo raziskave in podatke o proračunih raziskovalnih knjižnic v Kanadi in ZDA za obdobje 2008–2011. V poročilu je zelo odmeven primer Velike Britanije: nepretrgano zmanjševanje sredstev (angl. *consecutive cuts*) in nobenih znakov za pozitivna proračunska gibanja. Predavatelj je pojasnil, kako se večina članov knjižnic združenja raziskovalnih knjižnic spopada z recesijo v gospodarstvu.

Sledil je drugi sklop izbirnih vsebin. Tony Hirst je predavanje z naslovom "Just Doing IT Yourself – simple recipes for the rest of us" je (The Open University) podnaslovlil s "From shambrarians to undevelopers ...". Med prve sodi nekdo, ki ve dovolj, kako knjižnice dejansko delujejo, vendar ne dovolj, da bi ga lahko klasificirali za pravega knjižničarja. Med druge pa vsi nerazvijalci programske opreme. V nadaljevanju je predavatelj podal veliko nasvetov, trikov, pregledov aplikacij, spletnih strani, ki so lahko knjižničarjem v pomoč.

IZBOLJŠATI DOSTOP

Zadnji dan konference se je začel s petim sklopom prispevkov z naslovom Improving access, ki ga je vodil Richard Gedye (Richard Gedye Consulting).

Prvo predavanje tega dne "The dynamics of improving access to research papers" je imel Mark Ware (Mark Ware Consulting). Predstavil je ugotovitve raziskave Research

Information Network Project, ki jo izvaja v sodelovanju s Cambridge Economic Policy Associates. V študiji so se osredotočili na zagotavljanje dokazov o tem, kako zagotoviti boljši dostop do raziskovalnih nalog. Omenil je pet možnih scenarijev za izboljšave:

1. odprti dostop do revij,
2. odprti dostop do repozitorijev,
3. preprečen dostop,
4. podaljšanje licenc,
5. transakcijske rešitve (npr. plačilo po ogledu, angl. *pay-per-view*).

V študiji so primerjali stroške in koristi, povezane z vsakim scenarijem, kot tudi mehanizme, ki podpirajo prehod k takšnim scenarijem. Ugotovili so, da ponujajo modeli odprtega dostopa najboljše možnosti za izboljšanje in so tudi stroškovno najbolj učinkoviti.

Nadaljevala je Laura Cox (Frontline GMS Ltd), ki je v prispevku z naslovom "Barriers to an exclusively electronic journal environment" najprej predstavila raziskavo ALPSP Survey iz leta 2008, s katero so dokazali, da je 91 % vseh revij dostopnih online. Poudarila je, da je treba povečati prednosti elektronskih revij in odpraviti breme stroškov tiskanja. Nato je predstavila 12 ovir pri izključno e-revijah v visokem šolstvu Velike Britanije in kako jih premagati:

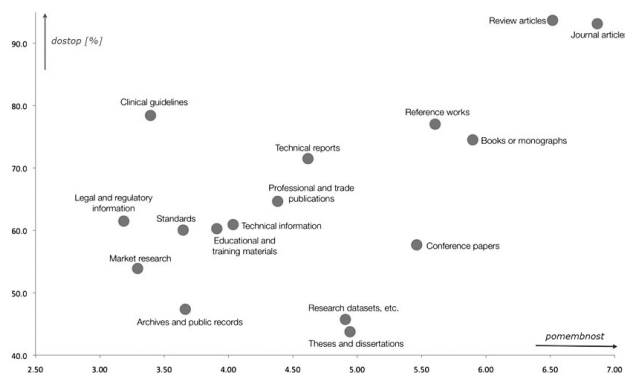
1. Daljša kultura tiskanja v knjižnicah (angl. *embedded library print culture*) (masivni prehod od tiskanega k online zahteva prerazporeditve, prekvalifikacije in nove veščine ... poleg tega ni dokazov, da kultura tiskanja še vedno obstaja).
2. Nepripravljenost za sodelovanje z odprtim dostopom (v študiji ALPSP veliko založnikov sploh ni omenilo odprtega dostopa, akademikom in knjižnicam pa se zdi tak dostop dobrodošel).
3. Nadaljevanje povpraševanja za tisk (nekateri avtorji, uredniki in bralci imajo raje tiskane oblike, prav tako so zaskrbljeni nad kakovostjo slik in digitalnimi pravicami).
4. Razpoložljivost digitalnih arhivov preteklih števil (raziskava ALPSP je pokazala, da 95 % založnikov da na voljo arhive preteklih števil, 37 % je retrodigitaliziranih).
5. Znanstvena kultura (fakultete vidijo prednosti v dostopnosti 24/7, oddaljenem dostopu, boljših orodjih za odkrivanje, več revij jim je na voljo ...).
6. Revije, ki so izključno v tiskani obliki (majhen, a pomemben segment strokovnih revij je na voljo le v tiskani obliki).
7. Poslovanje "NESLi2 opt-in" (nakup celotnih paketov dosega najugodnejše cene, vendar pa zagotavlja knjižnicam tudi precej naslovov, ki jih sploh ne

potrebujejo).

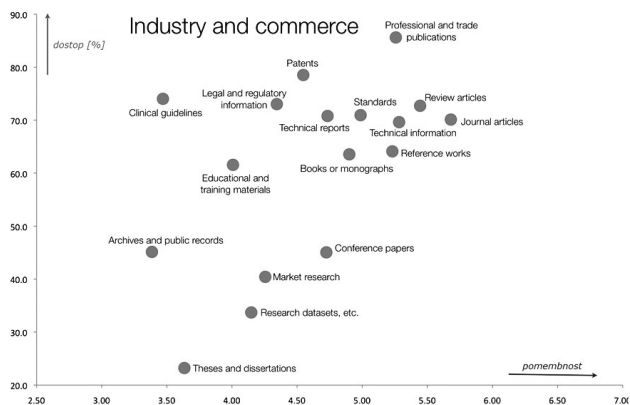
8. Dolgoročno arhiviranje (obstaja skrb glede zaščite in digitalne zastarelosti).
9. Tehnična vprašanja (dostop, preverjanje istovetnosti in težave pri prijavljanju ...).
10. Nadaljevanje dostopa (pravica do trajnega dostopa postaja pravilo, vendar še zdaleč ne univerzalno).
11. DDV (ničelne stopnje ni mogoče podaljšati; direktive o DDV-ju je treba ponovno preučiti, da bi izenačili tiskane in spletne publikacije).
12. Založniška cenovna politika (knjižnice se soočajo z množico cenovnih modelov, saj založniki ne ponujajo le spletnih cen; založniki ne morejo razpravljati o cenovni politiki).

Predavateljica je na koncu povzela: na seminarjih in konferencah je treba poudarjati prednosti in spodbujati prehod samo na elektronsko obliko (angl. *e-only*); treba je zastaviti jasno nacionalno strategijo za dolgoročno arhiviranje; JICS, RLUK in SCOUNL bi morali oblikovati skupno izjavo o zahtevah glede cenovnega modela in licenčnih pogojev vključno s stalnim dostopom in pooblaščenimi uporabniki.

Ian Rowlands (CIBER Research Group, University College London) je imel predavanje z naslovom "Access to scholarly content: gaps and barriers to access (key findings)". Predstavil je ključne ugotovitve spletne raziskave, ki je obravnavala vrzeli in ovire pri dostopu do akademskih vsebin. V raziskavi je sodelovalo 2.645 uporabnikov, med katerimi je bilo 47 % univerz in visokih šol, 12 % zdravstvenih šol, 31 % podjetij iz industrije in trgovine in 10 % raziskovalnih institutov. Izkazalo se je, da je v zadnjih petih letih dostop izboljššan v vseh panogah, predvsem pa na univerzah in visokih šolah. V industriji in trgovini imajo veliko bolj resne probleme z dostopom do revij. Odprti dostop je bil obravnavan kot rešitev za sedanji prepad med potencialnimi uporabniki in veliko količino dragocene vsebine. Sliki 2 in 3 prikazujeta primerjavo pomembnosti člankov glede na enostavnost dostopa do njih.

Slika 2: Pomembnost v primerjavi z dostopom za univerze in visoke šole

Slika 3: Pomembnost v primerjavi z dostopom za industrijo in trgovino

PREDVIDEVANJE IN UPRAVLJANJE SPREMEMB

Konferenca se je nadaljevala z zadnjim sklopom predavanj s skupnim naslovom "Anticipating and managing change", ki ga je vodil Tony Kidd (University of Glasgow).

Rick Anderson (University of Utah) nas je v prispevku z naslovom "Collections 2021: the future of the collection is not a collection" popeljal v osemdeseta leta in nas spomnil na možnosti, ki smo jih imeli, ko smo hoteli izvedeti, kakšna je npr. populacija v nekaterih majhnih državah, ali kakšen je selitveni vzorec kitov. V 80-ih je bila ena od možnosti, da sploh nisi poskušal odgovoriti na vprašanje, ali pa si šel v knjižnico, kjer si dobil ustrezno knjigo (če si imel srečo). Vendar pa je bil dostop do dobre knjižnice priložnost za elite, ker večina ljudi na svetu ni imela dostopa niti do ene knjižnice. Predavatelj je imenoval to predhodno dobo interneta "Gutenbergov teror". V njem je bila knjižnica tempelj informacij, knjižničar pa prerok. Internet je spremenil knjižnico iz templja v eno izmed mnogih ustanov, ki ponujajo informacije po določeni ceni. Ogroženi so številni tradicionalni knjižničarji, saj so referenčne storitve večinoma na stranskem tiru (predavatelj je omenil Univerzo v Utahu, kjer v referenčni službi skrbi 25 knjižničarjev za več kot 30.000 študentov). Knjižnični katalogi so nepopolni. OCLC-jeva študija je pokazala, da se le 1 % elektronskega iskanja informacij začne v knjižničnem katalogu, zato ni presenetljivo, da se tudi po vključitvi študentov v študijo ta številka ni povečala več kot na 2 %. Tradicionalne knjižnične zbirke so slaba ugibanja o potrebah obiskovalcev a vse, kar se je dalo storiti v dobi tiskanja. Napačne e-knjige, tudi z velikim popustom, so še vedno napačne knjige, zato je predavatelj poudaril, da se moramo zavedati, da neuporabljenih knjig nihče ne želi v svoji knjižnici. Če je 80 % paketa e-knjig uporabljenih in le 20 % neuporabljenih, je to še vedno preveč, saj bi jih lahko nadomestili s knjigami,

ki jih uporabniki res potrebujejo. Predavatelj je omenil nabavo po predlogih uporabnikov kot alternativno obliko izgradnje zbirke, napovedal pa je tudi, kako se bodo stvari razvijale v prihodnjih desetih letih.

Sledila je predstavitev izbirnih vsebin. Najbolj obiskano predavanje "Mobile technologies in the library" je imel James Clay (je predavatelj na Gloucestershire College, "živi" pa na <http://elearningstuff.net/>). Predavanje se je začelo namesto z običajno prošnjo, da izklopimo telefone, s predavateljevo spodbudo, da vklopimo vse elektronske naprave, ki jih imamo s seboj in se začnemo resnično pogovarjati z ljudmi okoli nas.

Prvi mobilni telefonski klic (iz avtomobila) se je zgodil junija 1946! Prvi ustrezno delujoči mobilni telefonski klic je bil opravljen 3. aprila 1973. Šele v zadnjih letih smo res začeli izkoriščati širok potencial mobilnih naprav. iPad je v prvih 9 mesecih svojega življenja prodal 14 mio enot – mobilna tehnologija je povsod.

Predavatelj je pokazal, kako so bile vse novosti obravnavane s skepticizmom, npr. šolske tablice, pisala, kalkulatorji. Vsi so jih kritizirali, saj je odpor do sprememb normalna reakcija. Zato nastavljamo znake, ki pravijo, da ne smemo uporabljati telefonov, da bi eksperimentirali in nadzorovali spremembe. Toda kakšne težave dejansko povzročajo telefoni v knjižnici?

Kultura "NE" je danes velik problem v knjižnicah. Ko vidimo velik napis s prepovedjo, je v človeški naravi, da tega ne upoštevamo oz. ne spoštujemo. Veliko bolje je, da se z učenci pogovorimo in jim pomagamo spoštovati njihovo okolje, kot pa da jim ukazujemo in jih usmerjamo. Kultura "DA" je mnogo boljša.

Predavatelj si je zastavil vprašanje, kaj lahko storimo z mobilnimi napravami v knjižnici, in odgovoril: z njimi lahko uporabljamo splet; beremo e-knjige, e-revije; komuniciramo; sodelujemo z drugimi (AudioNote je odličen primer orodja, ki se lahko uporablja na ta način); si zagotovimo dodatne podatke s pomočjo kod QR, ki so nanizane okoli knjižnic; s pomočjo čitalcev črtnih kod preverjamo, ali je knjiga v knjižnici; delamo zabeležke z orodji, kot je npr. Evernote; uporabljamo orodja, kot je Google Googles itd.

Nato je omenil stroške, ki so tudi zelo pomembni. Mobilne naprave naj bi izboljšale določene storitve. Ne smejo biti nedostopne in diskriminatorne do ljudi, ki si ne morejo privoščiti dragih naprav. Predavatelj je pogumno poudaril, da e-knjige ne bodo nikoli nadomestile tiskanih knjig.

Resno vprašanje je tudi digitalni razkorak in povezljivost. Hitrost sprememb je prav tako problematična, saj knjižnice ne morejo v korak s spremembami naprav,

treba je dodatno izobraževati zaposlene ... Kljub vsem vprašanjem je predavatelju mnogo do uporabe mobilnih naprav v knjižnicah, prav tako je apeliral tudi na udeležence, naj razmišljamo o tem.

Zadnje predavanje je imel Brad R. Meyer (Collaboration Ltd) z naslovom "Unlocking the four doors to sustainable change". Predstavil je štiri izzive za trajnostne spremembe. Govoril je o tem, kaj lahko povzroči spremembe v institucijah, o članih osebja, ki naredijo potrebne spremembe, in kako te spremembe vplivajo nanje. Prvi izziv predstavlja točnost situacijske presoje (za vhod Ni res! obstaja ključ: Vprašaj, kaj je res!), drugi izziv ima logično/organizacijski pomen oz. vpliv (za vhod Pa kaj? obstaja ključ: Vprašaj, kaj je pomembno!). Tretji izziv je pomemben za posameznika (za vhod Mi je mar? obstaja ključ: Vprašaj, kaj je osebno pomembno!), četrti in najgloblji izziv pa predstavlja osebno stanje sodelovanja z nosilci sprememb (za vhod Kdo si ti? obstaja ključ: Vprašaj, kaj smo mi drugim!).

Svoje predavanje je zaključil s citatom Benjamina Franklina: "Ko se ne spreminjaš več, si mrtev."⁴

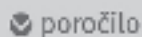
Opombe

- 1 UKSG: <http://www.uksg.org>.
- 2 Kindle Singles: www.amazon.com/kindlesingles.
- 3 <http://www.nasig.org>
- 4 "When you're finished changing, you're finished."

Reference

- [1] <http://www.uksg.org/event/conference11>

Simona Tušek

POSVETOVANJE ZA SPLOŠNE KNJIŽNICE NA HRVAŠKEM

Tema 8. posvetovanja za splošne knjižnice na Hrvaškem¹ je bila "Knjižnica – Komunikacijsko i multikulturalno središte lokalne zajednice". Glavni organizator je bila Nacionalna in univerzitetna knjižnica v Zagrebu [1], soorganizatorji pa Hrvatsko knjižničarsko društvo – Sekcija za splošne knjižnice in Knjižnica i čitaonica "Nikola Zrinski" Čakovec [2]. Tokratno srečanje so podprli Ministrstvo za kulturo Republike Hrvatske [3], Medžimurska županija in mesto Čakovec. Posvetovanja, ki je potekalo od 18. do 21. aprila 2011 v Svetem Martinu na Muri, se je udeležilo okrog 200 knjižničarjev in knjižničark iz Hrvaške ter nekaj gostov iz tujine. Iz Slovenije sva se srečanja udeležila Marko Kušar (IZUM) in Milena Bon (NUK).

Pred začetkom uradnega dela posvetovanja je potekala delavnica z naslovom "Partnerstvo u uspostavi knjižnica in knjižničnih usluga", kjer so sodelovali predstavniki tamkajšnjih štirih občin: Međimurske, Varaždinske, Koprivničko-križevačke in Bjelovarsko-bilogorske. Cilj delavnice je bil opozoriti lokalno upravo, da so knjižnice nepogrešljive ustanove, ki omogočajo uporabnikom svoboden dostop do informacij in številne možnosti za vseživljenjsko učenje.

Uradni del posvetovanja se je začel v sredo zvečer, 18. aprila 2011, z uvodnimi pozdravi pomembnih gostov z lokalnega, knjižničarskega in tudi političnega vrha. Tako so goste nagovorili Dunja Seiter-Šverko (ravnateljica Nacionalne in univerzitetne knjižnice v Zagrebu), Marijana Mišetić (predsednica Hrvaškega knjižničarskega društva), Ljiljana Križan (ravnateljica Knjižnice in čitalnice "Nikola Zrinski" Čakovec), Franjo Makovec (župan Občine Sv. Martin na Muri), Branko Šalamon (župan Medžimurske županije) in minister za kulturo Jasen Mesić, ki je posvetovanje slovesno odprl. Vsi govorniki so poudarili velik pomen knjižnic v lokalnih skupnostih. Knjižnica tako naj ne bi bila le izposojevalnica knjig, temveč širše multikulturalno in komunikacijsko središče v lokalni skupnosti, čemur je treba posvetiti toliko večjo skrb. Vključuje naj čim več različnih skupin in posameznikov v svoje delovanje, hkrati pa svoje storitve podpira z vsemi tehnološkimi in modernimi pridobitvami. Minister Jasen Mesić je

poudaril velik pomen knjižnic na nacionalnem nivoju in izrazil pričakovanje, da bo posvetovanje povod za kreiranje strategije za delovanje in financiranje knjižnic v prihodnjem štiriletnem obdobju.

V četrtek, 19. aprila 2011, se je posvetovanje nadaljevalo s prvim sklopom predavanj na temo "Knjižnica kao komunikacijsko središte". Moderatorka dopoldanskega dela je bila Sonja Tošić-Grlač iz Upravnog odjela za obrazovanje, kulturu i sport za Medžimursko županijo. Poudarila je pomen tega posvetovanja za analizo programov splošnih knjižnic na Hrvaškem in izpeljavo smernic za nadaljnje aktivnosti knjižnic v lokalnih skupnostih.

Prvo predavanje z naslovom "Knjižnice v službi svoje zajednice" je imela Aleksandra Horvat iz Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Knjižnice naj bi bolj poskrbele za vse tiste, ki ne hodijo v knjižnice. Ko je predstavila nedopustne razmere, da v nekaterih knjižnicah nečlani, torej tisti brez članske izkaznice, ne smejo prestopiti praga, so poslušalci burno odreagirali. Skratka, knjižnica naj bi ustvarjala enake možnosti za vse v lokalni skupnosti.

Milena Bon iz Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani je s svojim predavanjem "Knjižnice – kulturni, informacijski, obrazovni, socialni i komunikacijski centri" zelo pritegnila poslušalce, saj je nazorno predstavila rezultate analize, kakšno je stanje v splošnih knjižnicah v slovenskem prostoru. Knjižnica mora sistematično zaposlovati knjižničarje različnih generacij, saj samo tako lahko pokriva potrebe različnih starostnih skupin v lokalni skupnosti. Knjižnica se mora kot kulturno, informacijsko in virtualno središče izredno hitro prilagajati potrebam ljudi in časa, sicer ne opravlja svoje osnovne vloge.

Sledili so prispevki predstavnikov treh različnih knjižnic, in sicer Knjižnice grada Zagreba (Ismena Meić in Zdenka Sviben), Narodne knjižnice i čitaonice Sisak (Dunja Holcer) in Knjižnice i čitaonice Grada Vodice (Sanja Radin-Mačukat). Predstavili so svoje knjižnice in aktivnosti, ki jih te izvajajo. Zagrebska knjižnica ima

svoje oddelke na 42 različnih lokacijah, kar zahteva dobro organizacijo dela. Ugotovili so tudi, da samo 22 % knjižnic na Hrvaškem uporablja splet za svojo promocijo, za razliko od knjižnic v Sloveniji ali v ZDA, kjer je ta odstotek bistveno višji. V Sloveniji tudi veliko knjižnic z uporabniki komunicira preko socialnih omrežij (npr. Twitter ipd).

Moderatorica skupine predavateljev v nadaljevanju je bila Gorana Tuškan Mihočić.

Še posebej izzivalen je bil prispevek Davorke Pšenice iz Nacionalne in univerzitetne knjižnice v Zagrebu z naslovom "Društvene mreže – nova komunikacijska paradigma ali samo trend i nova ovisnost". Poudarila je velik pomen družbenih omrežij (Facebook, Twitter, YouTube, MySpace, Flickr, LinkedIn ...), brez katerih ne moreš v korak s časom tudi pri dejavnostih knjižnic, saj je npr. Facebook četrta največja država po številu prebivalcev in to število še narašča (tudi papež Benedikt XVI² je na tem omrežju).

V nadaljevanju sta Nada Radman in Mladen Masar v odličnem predavanju prikazala delovanje in aktivnosti "Gradske knjižnice Zadar" [4]. Predvsem Masar je požel velik aplavz, saj ga v hrvaških knjižničarskih krogih zelo cenijo po inovativnih pristopih k delu in uvajanju novih dejavnosti v knjižnici. V knjižnici je odgovoren za odnose z javnostjo, vpeljal pa je tudi številne projekte v okviru mesta Zadar ter povezal med sabo najrazličnejše ustanove in akterje na lokalnem nivoju. Za uporabnike morajo biti dejavnosti in kvalitete vsebine brezplačne, predvsem pa je treba vključiti vse možne medije (televizijo in radio, družbena omrežja, plakatiranje itd.) na lokalnem nivoju, ker so gonilo ozaveščenosti na lokalni sceni.

Sledilo je še nekaj prispevkov posameznih predstavnikov knjižnic: Vesna Gregurović (Gradska knjižnica Krapina), Klaudija Lada (Gradska knjižnica i čitaonica Vinkovci), Nada Topić (Gradska knjižnica Solin), Tomislav Stančić (Gradska knjižnica Marka Marulića u Splitu) [5]. Slednji je nazorno prikazal aktivnosti pri digitalizaciji domoznanske zbirke in dosežene uspehe pri tem. Vsi so si bili enotni, da je prava komunikacija, strokovno delo in predanost najboljša formula za uspeh na lokalnem nivoju. Prav tako imajo vsi težave zaradi nezadostnega financiranja programov in se morajo znajti po svoje, zato so tudi razlike med ponudbo in dejavnostmi knjižnic izredno velike. Včasih celo prevelike, kar ustvarja neenakovreden položaj za določene lokalne skupnosti.

Moderatorica popoldanskega dela je bila Vesna Čabrić.

Prispevki so se nanašali na delo in nekatere specifične dejavnosti posameznih knjižnic. Tako je Elli Pecotić iz

Gradske knjižnice Marka Marulića v Splitu predstavila program "Infoteka", v okviru katerega ponujajo različne programe, od pogovorov s psihologom, pravne pomoči, pomoči ženam pri zaposlovanju, do programov za starejše občane ipd. Zelo pretresljivo je bilo tudi predavanje Sanje Bunić iz Knjižnice grada Zagreba [6], ki je svoje delo posvetila predvsem komunikaciji z družbeno izključenimi skupinami ljudi. Še posebej je izpostavila program pomoči brezdomcem, ki je izredno uspešen, saj je odziv te skupine ljudi v Zagrebu izredno velik.

Prispevke so imeli še: Petar Lukačić (Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" Koprivnica), Karmen Krnčević i Antonija Miše (Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić" Šibenik) [7], Helena Novak (Gradska knjižnica Zadar), Dijana Sabolović-Krajina (Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" Koprivnica), Iva Civeran (Gradska knjižnica Pazin), Ilija Pejić i Vladimir Strugar (Narodna knjižnica "P. Preradović" Bjelovar in Zavod za znanstvenoistraživački i umetnički rad HAZU u Bjelovaru).

Sledila je razprava "Izrada Strategije za narodne knjižnice u Republikoj Hrvatskoj", katere moderatorica je bila Zdenka Sviben. Najprej je Ljiljana Sabljak, zaposlena pri mednarodni organizaciji *IFLA* [8], predstavila nove Iffline smernice za splošne knjižnice. Ker je največja nevarnost kopiranje idej, so bile izdane samo "smernice", ki lahko koristijo knjižnicam po vsem svetu. Cilj razprave so bile ugotovitve, v kolikšni meri je postavljena strategija za splošne knjižnice iz leta 2005 izpolnila svojo nalogo, kaj je bilo realizirano, kaj ne in zakaj. To naj bi bila osnova za izdelavo strategije za nadaljnjih pet let. K razpravi je bila pozvana tudi Milena Bon (NUK), naj k izdelavi nove strategije prispeva svoje izkušnje iz Slovenije. Milena Bon je na kratko predstavila pristop in izdelavo strategije za slovenski prostor. Poudarila je predvsem pomembnost sistematičnega pristopa, skrbno ter natančno izdelavo analiz in raziskav, ki pomagajo ugotoviti dejansko stanje in načrtati nadaljnjo pot. Razpravljavci so izpostavili, da na nacionalnem nivoju nimajo niti skupne metodologije niti skupnih računalniških programov, zato je zbiranje statističnih podatkov ne samo oteženo, ampak celo nemogoče. Z zbiranjem podatkov tako zamujajo tudi po dve leti ali več, zato nimajo verodostojne slike dejanskega stanja. Vsi so bili mnenja, da je izdelava strategije izrednega pomena za razvoj knjižnic v naslednjem obdobju in da bo treba združiti moči več različnih strok, predvsem pa bo moralo z vidika financiranja programov prisluhnuti tudi pristojno ministrstvo.

Zadnji dan, 20. aprila 2011, je sklop Knjižnice kao multikulturalno središte moderirala Alenka Belan-Simić.

Uvodno predavanje z naslovom "Knjižnice u multikulturalnoj zajednici" je imela Gillian Harris iz Londona. Predstavila je, kako knjižnice v Angliji zagotavljajo različne storitve različnim skupnostim. Lokalne knjižnice pa v svojih specifičnih okoljih sodelujejo tudi v nacionalnih programih spodbujanja branja, ki jih vodijo organizacije, kot sta Reading Agency [9] in Book Trust [10]. Izpostavljen je bil projekt Welcome to your Library [11] in nagrade za knjižnice Diversity, Libraries Change Lives [12], ki jih podeljujejo knjižnicam za izpolnjevanje potreb lokalnih skupnosti.

Ivanka Stričević iz Odjela za knjižničarstvo Sveučilišta u Zadru je imela v nadaljevanju predavanje z naslovom "Knjižnice u multikulturalnoj zajednici". Poudarila je pomen dostopnosti informacij in kulturnih dobrin za vse prebivalce neke lokalne skupnosti, brez kakršnega koli izključevanja. Iz Iflinih smernic je razvidno, da mora delo knjižnice temeljiti na medkulturnem dialogu, ki predstavlja izhodišče in razvoj multikulturne pismenosti.

Ljiljana Sabljak in Marina Lončar iz Knjižnice grada Zagreba sta predavali o nekaterih strateških programih knjižnice z vidika multikulturnih knjižničnih storitev. Po eni strani je naloga knjižnice ohranjanje in širjenje nacionalne kulturne identitete, na drugi strani pa ustvarjanje osnov za kulturni pluralizem v smislu razumevanja, tolerance in razvijanja veččin dialoga med različnimi. Na teh osnovah in dolgoletnih izkušnjah multikulturnega Zagreba izvajajo najrazličnejše programe tako za prebivalstvo kot tudi za same knjižničarje.

Trije naslednji razpravljalci Boris Badurina, Darko Lacović in Snježana Stanarević iz Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta so v predavanju "Informacijske potrebe i ponašanje pripadnika mađarske jezične manjine u Osječko-baranjskoj županiji" predstavili izsledke svojih analiz in raziskav o potrebah mađarske manjšine v kontekstu multikulturnega dialoga. Pokazalo se je, da manjšinsko prebivalstvo tudi po več generacijah še vedno čuti veliko pripadnost svojemu narodu, kar knjižnice upoštevajo pri svojih programih, ki jih ponudijo prebivalstvu različnih narodnosti na tem mešanem področju.

Frida Biščan je predstavila Projekt BeRi [13], katerega cilj je čezmejno sodelovanje pri medkulturnem dialogu, učenju jezika svojih sosedov, izmenjavi knjig itd.

V naslednjem delu dopoldanskega sklopa je bila moderatorka Ljiljana Križan.

Gordana Miolin iz Gradske knjižnice Marka Marulića u Splitu je predstavila njihovo knjižnico kot multikulturno središče, ki je odprto tudi za pripadnike narodnostnih

manjšin. Predstavila je določene programe, kako povezati take manjšine in jih čim bolj vključiti v svoje dejavnosti, hkrati pa preko anket in raziskav ugotoviti, katero literaturo želijo prebirati v svojem maternem jeziku.

Ameriški kutak u Zadru je predstavil Milko Belevski iz Gradske knjižnice Zadar. Kotiček je ustanovljen v sodelovanju z veleposlaništvom ZDA in knjižnice Zadar, gre pa za kulturno-informacijski center, kakršnih je po svetu okrog 400 (lahko delujejo samostojno ali v sklopu drugih ustanov). Pod njihovim okriljem izvajajo najrazličnejše programe, osnovni namen pa je medkulturno sodelovanje. Ta mednarodni projekt je leta 1998 zasnoval ameriški knjižničar Eric Johnson.

Predavatelja Siniša Petković in Marijana Špoljarić iz Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek sta predstavila podobno temo iz njihovega okolja. Poleg "ameriškega kotička" je tudi Avstrijska čitalnica pomembna za multikulturni kontekst pri delu in storitvah knjižnice.

Višnja Cej, Tea Grašić-Kvesić in Jadranka Račić iz Knjižnice Grada Zagreba so prikazale razvoj multikulturnosti v splošni knjižnici v sodelovanju z različnimi združenji, npr. ustanovitev dveh romskih časopisov in ustanovitev etnozbirke romske glasbe. Nastali so tudi programi za makedonsko manjšino v Zagrebu. V sodelovanju s hrvaško-norveškim društvom prijateljstva so ustanovili Norveški kutak. Z nekaterimi drugimi programi, razstavami in delavnicami predstavljajo tudi drugačne kulture, kot je npr. japonska kultura.

Popoldanski razpravi je sledil še zaključek 8. posvetovanja za splošne knjižnice na Hrvaškem. Navajamo najpomembnejše ugotovitve:

1. Knjižnica ustvarja družbeni kapital in pomembno prispeva k splošnemu napredku družbe.
2. Knjižnica je komunikacijsko središče – "tretji prostor".
3. Knjižnica svoje programe in storitve ustvarja glede na dejanske potrebe prebivalstva. Uporabnik je v središču pozornosti in "soustvarja" programe in storitve knjižnice.
4. Knjižnice pomagajo pri vzpostavitvi tolerance, sprejetosti in dialoga med različnimi kulturami. Vključene so vse družbene skupine v lokalni skupnosti, ko knjižnica sodeluje s civilnim prebivalstvom.

Dogovorili so se tudi, da bo posebna skupina strokovnjakov pregledala nerealizirano strategijo iz leta 2005, jo prečistila, dopolnila in nadgradila. Nesmiselno

jo je zastavljati povsem na novo ali na drug način, bolj modro je dolgoročno kontinuirano delo in vztrajanje pri zastavljenih ciljih. Pripravili bodo akcijski plan razvoja knjižnic na nacionalnem nivoju, kar bi omogočilo stabilnejši razvoj in finančno podporo knjižnicam. Prav tako pa je tekla tudi beseda o ustanovitvi posebne agencije za knjižnice.

Večina prispevkov z 8. posvetovanja za splošne knjižnice na Hrvaškem je dosegljivih na spletnem naslovu <http://www.nsk.hr/savjetovanje2011/izlaganja.html>.

Na posvetovanju uradno niso govorili o sistemu COBISS, neuradno pa so omenjali naš sistem in njegove prednostih, saj imajo na Hrvaškem precej težav pri zbiranju statističnih podatkov na nacionalni ravni. V odmorih je v neformalnih družjenjih Milena Bon iz NUK-a predstavila, kako v Sloveniji zbiramo podatke (tudi statistične) na nacionalni ravni.

Opombi

- 1 <http://www.nsk.hr/savjetovanje2011/>
- 2 Profil papeža Benedikta XVI na socialnem omrežju: <http://www.facebook.com/pages/Joseph-Ratzinger-Pope-Benedict-XVI/79252565962>.

Reference

- [1] <http://www.nsk.hr/home.aspx?id=24>
- [2] <http://www.hkdrustvo.hr/>
- [3] <http://www.min-kulture.hr/>
- [4] <http://www.gkzd.hr/>
- [5] <http://www.gkmm.hr/>
- [6] <http://www.kgz.hr/>
- [7] <http://www.knjiznica-sibenik.hr/>
- [8] <http://www.ifla.org/>
- [9] <http://www.readingagency.org.uk/>
- [10] <http://www.booktrust.org.uk/>
- [11] <http://www.librariesforall.eu/en/best-practices/welcome-to-your-library>
- [12] <http://www.cilip.org.uk/about-us/medalsandawards/libraries-change-lives/pages/finalists2011.aspx>
- [13] <http://www.projekt-beri.si/>

Marko Kušar

KONFERENCA LIBER 2011

Konec junija in v začetku julija 2011 je bila v Barceloni, na Univerzitat Politècnica de Catalunya – Barcelona Tech, 40. konferenca LIBER (Association of European Research Libraries). Okoli 400 udeležencem so ponudili štiri vabljen predavanja, predstavili preko 40 primerov dobrih praks, poročil, analiz in dosežkov ter 28 posterjev. Sponzorji so se predstavljali na stojnicah, nekateri med njimi pa tudi v sklopu rednega programa.¹

Ob okrogli obletnici LIBER je danska nacionalna knjižnica izdala knjigo *Innovation through co-operation: the history of LIBER* (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche 1971–2009), v kateri je Esko Häkli, predsednik združenja v obdobju 1995–1998, predstavil dejavnosti in dosežke v tem obdobju.

Pred uradnim začetkom konference so od 27. do 29. 6. 2011 potekala srečanja in sestanki delovnih teles, razne delavnice ter seminar, ki se ga je bilo možno udeležiti ob plačilu dodatne kotizacije.

Uradni del konference sta odprla Paul Ayris, predsednik LIBER in direktor knjižnice University College London, ter Antoni Giró, rektor univerze gostiteljice.

Neelie Kroes, podpredsednica Evropske komisije in komisarka Direktorata za informacijsko družbo in medije pri Evropski komisiji, je navzoče pozdravila preko video posnetka. Za tem je Carl-Christian Buhr, član njenega kabineta, predstavil Digitalno agendo za Evropo. Gre za pobudo v okviru programa Europe 2020, ki se zavzema za odprti dostop do raziskovalnih objav, podatkov in kulture. Smisel vsega je v tem, da je vse dostopno vsem, še posebej sedaj, ko so skoraj vse serijske publikacije v elektronski obliki. Javno dostopni morajo biti tudi vsi rezultati raziskav, še posebej, če so javno financirani. Za hranjenje javnih objav se je začel projekt OpenAIRE (Open Access Infrastructure Research for Europe), razvija pa se tudi orodje za hranjenje in dostop do podatkov raziskav. Prost, odprt dostop do podatkov je zagotovljen tudi v okviru projekta Europeana (do leta 2013 bo v njej po predvidevanjih 30 mio objektov, do leta 2025 pa naj bi vsebovala že vso evropsko dediščino).

Predstavljena je bila tudi dejavnost Evropske komisije, ki zbira podatke, financira raziskave in projekte ter se zavzema za odprt dostop do objav, raziskav, podatkov (npr. Europeana).

VABLJENA PREDAVANJA

Rick Luce (Emory University, Atlanta, ZDA): "Od tu do oblakov: e-raziskovanje in raziskovalna knjižnica". Družbene spremembe ter hiter razvoj informacijsko-komunikacijske tehnologije in spletnih orodij se kažejo tudi v knjižnicah. Raziskave že dolgo niso več le na papirju, ampak gre dejansko za e-znanost, e-raziskave, ki so med seboj arhivirane in povezljive ter dostopne širši množici (pojav "oblakov"). Odpira se novo področje za raziskovalne knjižnice, in sicer upravljanje in hranjenje podatkov (raziskav), povezljivost in dopolnjevanje raziskav, izgradnja intelektualnih omrežij, zagotavljanje dostopa in partnerstva itd. Tehnološki napredek sili knjižnice k spremembi organizacije, nadgradnji svojega dela in storitev, sicer je njihov obstoj v prihodnosti vprašljiv. Knjižnica ne sme biti sama sebi namen, ampak mora sodelovati z univerzami in raziskovalnimi laboratoriji.

Lorcan Dempsey (OCLC Research, Dublin, ZDA): "Raziskovalna knjižnica, univerza in omrežje". Naloga raziskovalne knjižnice ni le vodenje velike osrednje zbirke in organiziranje dejavnosti okoli te "matične" zbirke, ampak se njena naloga s tehnološko-informacijskim razvojem zelo spreminja, nadgrajuje in le kot taka, "napredna", podvržena nadgradnji in spremembam, bo lahko delovala naprej. Knjižnica ni le vzdrževalec, ampak mora skrbeti za nadgradnjo svojih zbirk, izobraževanje ter povezovanje z drugimi zbirkami oz. knjižnicami. Knjižnica mora tudi ponuditi in podpirati oz. omogočati nove oblike komuniciranja in posredovanja informacij (e-učenje), zagotoviti možnost odprtega dostopa do podatkov. Velikega pomena pa je povezovanje sorodnih knjižnic, saj je s tem zagotovljena tudi večja učinkovitost oz. izraba razpoložljivih tiskanih kot tudi elektronskih zbirk, virov.

Alma Swan (Enabling Open Scholarship, Liège, Belgija, in Key Perspectives Ltd, Truro, Velika Britanija): "Odprti

dostop, repozitoriji in H. G. Wells".

Razvoj "svetovnih možganov" je napovedoval že pisatelj Herbert George Wells (1866–1946), medtem ko je Paul Otlet (1868–1944), strokovnjak na več področjih, napovedal nastanek omrežij. In napovedi enega in drugega se dejansko uresničujejo, saj gre vse v smer, da bo leta 2020 Evropska unija postala družba znanja. Že danes se srečujemo z repozitoriji, ki so povezani v mreže in delujejo usklajeno. Tako je bilo leta 2011 v Direktoriju repozitorijev v odprtem dostopu (DOAR – The Directory of Open Access Repositories) zavedenih 1980 repozitorijev, od tega približno 900 iz Evrope. Politike okoli razpoložljivosti repozitorijev so različne, vsekakor pa bi idealne morale spodbujati shranjevanje objav in odprti dostop ter ponovno uporabo vsem in za stalno, saj so objave tudi osnova za vrednotenje raziskovalnega dela. Opravljena analiza na Danskem je pokazala, da objave raziskav v akademskem okolju in seveda dostop do njih koristijo podjetjem. Seveda pa se tudi priporoča, da so razen odprtega dostopa vse objave opremljene s povezavami, s samimi podatki raziskav, saj le tako opremljene predstavljajo osnovo za komuniciranje, povezovanje in strojno obdelavo. Tukaj je pomembna vloga založnikov, da začnejo izdajati dostopne publikacije, ki vsebujejo strojno čitljive podatke (in povezave) (v formatu xml) in seveda čim več označevalnikov in metapodatkov.

Herbert Van de Sompel (Los Alamos National Laboratory, ZDA): "Strojno izvedljivemu znanstvenemu komuniciranju naproti".

Znanstveno komuniciranje ne poteka več zgolj v tiskani obliki, saj tehnološko-informacijski razvoj vse bolj uveljavlja elektronsko komuniciranje in posledično ima vedno več raziskav tudi strojno podlago s podatki raziskave. Prosti dostop do znanstvenih raziskav pa omogoča dodatno več metaanaliz, lažje vrednotenje in vidnost rezultatov in na podlagi tega lažje odločanje o financiranju obstoječih ali novih raziskav. Za razliko od stroja človek razlikuje med povezanimi temami in v okviru projekta Open Archives Initiative Object Reuse & Exchange (OAI-ORE) je človek s strojno čitljivimi informacijami v ozadju naučil stroj razumeti. Govorimo o t. i. nanopublikacijah, ki so strojno čitljive publikacije s tipiziranimi povezavami, slovarji, podatki o avtorju raziskave ... Danes se za vrednotenje vidnosti objav uporabljajo citati iz člankov, medtem ko se bodo pri elektronskih člankih, ki bodo v elektronskem informacijskem okolju prosto dostopni, lahko spremljali še drugih vidiki uporabnosti posameznega članka, ne zgolj citiranost. Takšna vidnost članka bo imela za posledico, da ne bo več pomembna vidnost revije, ampak bo mogoče spremljati vidnost avtorja. Pri takšnem razvoju nanopublikacij bodo knjižnice lahko sodelovale pri ontologijah, klasifikaciji in organizaciji znanja.

PREDSTAVITVE

Predstavitve so bile organizirane po temah:

- informacijski viri, uporaba in informacijska pismenost,
- odprti dostop,
- odprti podatki raziskav,
- informacijski sistemi o raziskovalni dejavnosti in bibliometrija,
- digitalizacija, dostop in ohranjanje,
- storitve za mobilne naprave,
- upravljanje in delovanje raziskovalnih knjižnic,
- katalogizacija,
- evropski projekti organizacije LIBER.

Digitalizacija, dostop in ohranjanje

Max Kaiser, Jeanna Nikolov in Ramirez Gaviria (Austrian National Library, Dunaj): "Spletna dostopnost 600.000 knjig: partnerstvo med Avstrijsko nacionalno knjižnico in Googlom v množični digitalizaciji".

Avstrijska nacionalna knjižnica bo v sodelovanju z Googlom digitalizirala zbirko knjig od 16. do 19. stoletja (gre za projekt Austrian Books Online). Tako bo nekje v obdobju 6 let javno dostopnih približno 600.000 enot. Ricky Erway (OCLC, Dublin, ZDA): "Povečevanje dostopa do posebnih zbirk".

OCLC je pripravil več dokumentov, s katerimi naj bi pomagali ali vsaj spodbujali razvoj in razširitev digitalizacije zbirk kulturne dediščine in odprtega dostopa do teh zbirk. V dokumentih so razna priporočila na temo povezovanja (partnerstva) z zasebnim sektorjem, vidiki na temo avtorskih pravic, priporočila za digitalizacijo neknjižnega gradiva, uporabniško skeniranje gradiva ter priporočila za standardizacijo čim več postopkov, dejavnosti. Vse to pa naj bi doprineslo k manjši porabi sredstev, lažjemu dostopu.

Ines Jerele (National and University Library of Slovenia, Ljubljana): "Vloga Narodne in univerzitetne knjižnice Slovenije v večnacionalnem raziskovalnem projektu (IMPACT): študija primera".

Avtorica je predstavila projekt IMPACT – Improving access to text v sklopu 7. okvirnega programa Evropske komisije. Njegov cilj je izboljšati avtomatsko prepoznavanje besedil v digitaliziranih zbirkah. V projektu sodelujejo knjižnice, centri za informacijske tehnologije in programsko inženirstvo ter jezikoslovni inštituti. V projektu sodelujoče knjižnice so dejansko demonstratorke razvitega orodja, saj najbolje poznajo potrebe uporabnikov. Rezultat bo večnacionalna digitalna zbirka in tehnologija, ki bo omogočala avtomatsko prepoznavo besedil, metapodatkov. NUK s sodelovanjem širi svoje znanje na področju digitalizacije.

Informacijski sistemi o raziskovalni dejavnosti in bibliometrija

Frank Scholze (Karlsruhe Institute of Technology), Jan Maier (AVEDAS AG, Karlsruhe) in Regine Tobias (Karlsruhe Institute of Technology, Nemčija): "Vzpostavitev informacijskega sistema o raziskovalni dejavnosti kot del integralnega pristopa k upravljanju informacij: dobra praksa na Inštitutu za tehnologijo v Karlsruheju".

Namestili so informacijski sistem o raziskovalni dejavnosti, ki omogoča vnos podatkov iz zunanjih in notranjih virov, prav tako pa lahko podatke vnašajo neposredno raziskovalci sami. Ti vneseni podatki se nato lahko uporabljajo v različne namene: za bibliografije raziskovalcev, upravljanje z referencami, predstavitve na spletnih straneh, življenjepis.

Wouter Gerritsma, Peter van der Togt in Marco van Veller (Wageningen University and Research Library, Nizozemska): "Orodja za bibliometrično analizo v bibliografski podatkovni zbirki univerze, nove vloge in možnosti za sodelovanje knjižnice". Knjižnica od leta 2003 upravlja informacijski sistem o raziskovalni dejavnosti na univerzi ter opravlja bibliometrične analize raziskovalnih skupin. Leta 2009 so izdelali programsko opremo, ki iz podatkov v informacijskem sistemu izračuna bibliometrične indikatorje o raziskovalni dejavnosti. Na podlagi teh indikatorjev vrednotijo raziskovalno dejavnost na univerzi ter raziskovalcem svetujejo strategijo objav za doseg čim večje citiranosti.

Sébastien Droesbeke in sodelavci (Université Libre de Bruxelles, Belgija): "Merjenje vidnosti objav znanstvenikov Odprte univerze v Bruslju: kvantitativna ocena kakovosti Scopusovih podatkov s pomočjo Google Refine".

Leta 2010 je bil med univerzo in Elsevirjem sklenjen dogovor o prenosu bibliografskih zapisov, shranjenih v Scopusu, v nov repozitorij univerze. Prenos ni bil popoln in številne objave so manjkale (zaradi slabe kakovosti ali pomanjkljivih podatkov, npr. nepopolni podatki o avtorjih, ustanovah zaposlitve ...). Sicer se Scopus uporablja za ocenjevanje, vrednotenje univerz oz. njenih raziskovalcev, zato je pravilnost in popolnost podatkov zelo pomembna. Knjižničarji so prepoznali problematiko in poskušajo izboljšati tako kakovost podatkov kakor tudi iskanje podatkov.

Informacijski viri, uporaba in informacijska pismenost

Jennifer Schaffner (OCLC Research, Dublin, ZDA): "Upravljanje raziskovalnih informacijskih virov za raziskovalce in univerze".

Predstavljen je bil pregled analiz za upravljanje informacijskih virov:

- Raziskovalci in uporaba visokošolskih knjižnic in njihovih storitev (2007)
- Kaj raziskovalci želijo? (2011)
- Del raziskovalnega življenja: informacijska podpora raziskovalni dejavnosti v Združenih državah Amerike (2010)
- Podporne storitve za raziskovalno dejavnost na univerzah v Združenem kraljestvu (2010)
- Podpora raziskovalni dejavnosti: okolja, upravljanje in knjižnice (2011)
- Raziskava o visokošolskem osebju (2009): ključni strateški vpogledi za knjižnice, založnike in društva (2010)
- Ocenjevanje položaja znanstvene komunikacije v prihodnosti: raziskava vrednot visokošolskih učiteljev in njihovih potreb v sedmih disciplinah
- Odprtost do vsega? Študije primerov odprtosti na področju raziskav (2010)
- Razsežnosti podatkov: razlike v različnih disciplinah glede izmenjave, ponovne uporabe in dolgoročne ohranjenosti raziskovalnih podatkov (2010)
- Vpogled v digitalno hranjenje rezultatov raziskovalnega dela v Evropi (2009)
- Vzorci uporabe in izmenjave informacij: študije primerov raziskovalcev na področju bioloških ved (2009)
- Modernizacija raziskovalne dejavnosti? Informacijske prakse na področju humanističnih ved (2011)
- Vrednost knjižnic za raziskovalno delo in raziskovalce (2011)
- Prihodnost raziskovalne dejavnosti in raziskovalna knjižnica (2009)

Evropski projekti organizacije LIBER

Paul Ayris (University College London, Velika Britanija): "Vzpostavljane knjižnične pokrajine v Evropi: listnica evropskih projektov LIBER".

LIBER uresničuje svoje strateške usmeritve in dosega svoje cilje v komisijah za posamezna področja delovanja in s pomočjo projektov, ki jih financira Evropska unija. Primeri projektov: Europeana Travel, Europeana Libraries, Opportunities for Data Exchange (ODE), Alliance for Permanent Access to the Records of Science Network (APARSEN), MedOANet ...

Katalogizacija

David Prosser (Research Libraries UK, London, Velika Britanija): "Katalogizacija v oblakih: storitvi vzajemne katalogizacije v Veliki Britaniji naproti".

V razvoju računalništva v oblakih vidijo možnost večjega sodelovanja med knjižnicami in univerzami ter zniževanja stroškov tako enih kot drugih. V Research Libraries UK se pripravljajo na vzpostavitev nacionalne bibliografske podatkovne zbirke. Pri tem jim je cilj prihranek z vzpostavitvijo vzajemne katalogizacije, zadovoljitev potrebe študentov in raziskovalcev pri iskanju in posredovanju virov (člankov), zanesljivost in možnost uporabe orodij v oblakih pri delu in upravljanju knjižnic ...

Upravljanje in delovanje raziskovalnih knjižnic

Umut Al in Irem Soydal, Hacettepe University, Ankara, Gülten Alir, Aksaray University, Turčija: "Usmeritve v literaturi raziskovalnega knjižničarstva: analiza družbenega omrežja člankov".

Z analizo člankov na temo raziskovalnih knjižnic so želeli ugotoviti, kateri avtorji imajo največ objav in citatov ter kakšne so povezave med njimi. Prav tako so skušali ugotoviti, katere serijske publikacije objavljajo največ teh člankov, imajo največ citatov ter so ključnega pomena na področju raziskovalnih knjižnic. Naredili so tudi analizo uporabljenih besed v povzetkih člankov.

NAGRADE LIBER IN SPARC EUROPE

LIBER v sodelovanju z založbo Elsevier podeljuje nagrade za inovativnost v okviru konferenčne teme. Letos sta nagrado prejela avtorja Thomas Vibjerg Hansen in Karen Harbo iz Danske za prispevek z naslovom "Ugotavljanje potreb uporabnikov knjižnic: eksperimentalne poti do knjižničnih inovacij, usmerjenih k uporabnikom" ter prispevke avtorja ter Beatriz Benitez Juan in sodelavci za prispevek "Knjižnica v roki: storitve v knjižnici rektorja Gabriela Ferratéja na Politehnični univerzi Katalonije", katerega tema so knjižnične storitve za mobilne naprave. Avtorja Klaus Tochtermanna in Tamara Pianosa iz Nemčije pa sta prejela nagrado za poster z naslovom "Vloga knjižnic v prihodnosti interneta".

Naslednja konferenca LIBER bo v estonskem Tartuju od 27. do 30. 6. 2012.

Opomba

- 1 Program in posamezne predstavitve so dostopne na spletni strani <http://biblioteca.upc.edu/LIBER2011/content/programme>.

Romana Muhvič Šumandl

KONFERENCA MCCSIS 2011

Pod pokroviteljstvom organizacije IADIS (*International Association for Development of the Information Society*) se je od 20. do 26. julija 2011 v Rimu odvijala konferenca MCCSIS – Multi Conference on Computer Science and Information Systems, v okviru katere se odvija 16 mednarodnih konferenc s področja računalniških znanosti in informacijskih sistemov:

- *e-Learning 2011* – eL2011
- *Intelligent Systems and Agents 2011* – ISA2011
- *Wireless Applications and Computing 2011* – WAC2011
- *Game and Entertainment Technologies 2011* – GET2011
- *ICT, Society, and Human Beings 2011* – ICT2011
- *Web Based Communities and Social Media 2011* – WBC2011
- *Interfaces and Human Computer Interaction 2011* – IHCI2011
- *Data Mining 2011* – DM2011
- *Telecommunications, Networks and Systems 2011* – TNS2011
- *Informatics 2011* – I2011
- *e-Commerce 2011* – EC2011
- *Computer Graphics, Visualization, Computer Vision and Image Processing 2011* – CGVCVIP2011
- *e-Health 2011* – eH2011
- *Collaborative Technolog* – CT2011
- *e-Democracy, Equity and Social Justice 2011* – ED2011
- *Internet Applications and Research 2011* – IAR2011

Udeleženci smo prejeli zbornik s prispevki z vseh 16 konferenc, v tem poročilu pa izpostavljam samo nekatere.

GLOBALNO IZOBRAŽEVANJE S POMOČJO SPLETA 2.0

Neil Marriott (University of Winchester, Anglija) je predstavil, na kakšne načine pripomore splet 2.0 k izobraževanju na daljavo. Nove generacije ljudi, ki se izobražujejo na daljavo, naj bi znale orodja spleta 2.0 uporabljati bolje kot učitelji sami. Izobraževanje prihodnosti naj bi zaznamoval nov pedagoški model in

prej, kot ga bodo izobraževalne ustanove prevzele, večjo prednost v globalnem izobraževanju bodo imele.

Širitev interneta in družbenih omrežij je pripomogla k zmanjšanju odpora ljudi do visoke tehnologije. A kljub veliki porasti uporabe družbenih omrežij, je uporaba le-teh pri izobraževanju na daljavo majhna. Pričakujemo lahko, da bo uporaba tehnologij spleta 2.0 kmalu postalo pravilo v klasičnem izobraževanju in izobraževanju na daljavo. Le tehnologija, ki bo omogočala učinkovitejše sodelovanje in komuniciranje ter s tem nižje stroške izobraževanja in lažji dostop do izobraževalnih storitev, bo napredovala.

Zaradi vse večjega razmaha aplikacij spleta 2.0 so nekatera starejša orodja za komunikacijo med slušatelji in predavatelji izgubila veljavo. Tako je na primer raba e-pošte v letih, ko se je pojavil Facebook, upadla. Pojavila so se nova orodja, ki bolje služijo namenu izmenjave informacij in komuniciranja. Gre za zaprta akademska družbena omrežja znotraj izobraževalnih ustanov, saj tako slušateljem kot predavateljem ni po godu, da bi prepletali akademsko in družabno življenje. A teh novih orodij se je treba priučiti, kar ni vedno preprosto.

Model sprejemanja tehnologije (angl. *technology acceptance model* – TAM) napoveduje, kako in kdaj bodo uporabniki sprejeli ali začeli uporabljati novo tehnologijo. Pri tem sta dva dejavnika ključna: prvi je zaznana uporabnost (angl. *perceived usefulness* – PU), ki označuje uporabnikovo prepričanje, da bo tehnologija izboljšala njegovo delo oz. učinkovitost; drugi je trud (angl. *perceived ease-of-use* – PEOU), ki ga je treba vložiti v učinkovito rabo nove tehnologije.

S študijo primera so ugotovili, da slušatelji generacije Y in Net generacije jemljejo najnovejše tehnologije pri izobraževanju na daljavo kot nekaj povsem naravnega. Na e-pošto gledajo kot na nekaj zastarelega. Ocene, narejene s pomočjo modela TAM, govorijo v prid uporabi novih tehnologij pri izobraževanju. Sicer bolj pri generaciji Y, kot pri starejših, a tudi slednji se prilagajajo.

Postaja jasno, da bo prihodnost izobraževanja na daljavo zaznamoval nov pedagoški model, ki bo moral biti v skladu s tehnologijami, ki jih bodo uporabljale nove generacije.

ZEMLJEVIDI ZNANJA V ORGANIZACIJI

Ammar Jalalimanesh in Elaheh Homayounvala (Iranian Research Institute for Information Science and Technology, Iran) sta predstavila tehnike za identificiranje znanja v organizacijah, znane kot zemljevidi znanja. Ti služijo popisu vsega znanja, ki je na voljo v neki organizaciji, predvsem tam, kjer bi znanje moralo biti najbolj cenjeno, kot na primer v raziskovalnih institutih. Prav tako v knjižnicah, ki vplivajo na razvoj znanosti, saj so transakcije gradiva v knjižnicah bogat vir informacij o pretoku znanja.

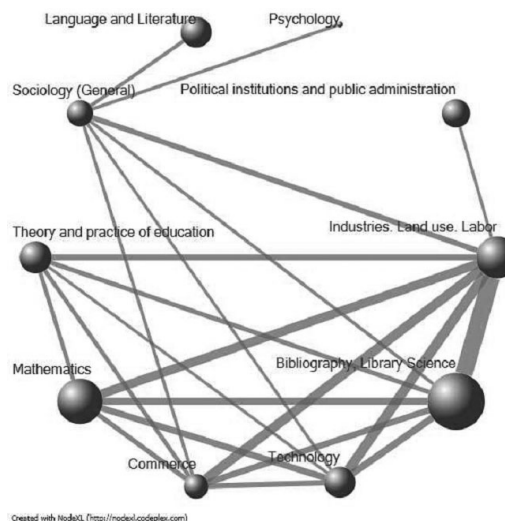
V prispevku je predstavljen model zemljevida znanja, izdelan na podlagi izposoje gradiva v knjižnicah (informacije iz transakcijskih datotek). Metodologija priprave takšnega zemljevida znanja ima pet korakov:

1. zbiranje podatkov,
2. izdelava podatkovnega skladišča,
3. obdelava podatkov,
4. uporaba algoritma za izdelavo zemljevida znanja,
5. analiza rezultatov.

Identificiranje znanja, do katerega lahko pridemo z zemljevidi znanja, je ključna faza in prvi pogoj za vse naslednje korake v procesu upravljanja z znanjem. Dobro izdelani zemljevidi znanja prikazujejo pomanjkanje, omejitve in izvore znanja, ter tako pomagajo k boljšemu razumevanju pretoka znanja v organizacijah. Prikazujejo tako znanje posameznika, kot znanje skupine in celotne organizacije.

Predstavljen je bil zemljevid znanja IRANDOC (Iranian Research Institute for Information Science and Technology), ki prikazuje najbolj brane teme v knjižnicah in povezave med temami. To se je izkazalo za nepogrešljiv vir znanja, ki ga uporabljajo tisti, ki odločajo o raziskovalnih projektih.

IRANDOC temelji na izposoji knjig z različno tematiko, ki si jih raziskovalci izposojajo v knjižnici instituta. Če si raziskovalec izposodi dve knjigi z različnih področij, domnevajo, da sta ti dve področji med seboj nekako povezani. Analiza rezultatov zemljevida znanja tako pripomore k boljšemu razumevanju prihodnjih raziskovalnih metod na področju interdisciplinarnih raziskav.

Slika 1: IRANDOC – najbolj povezane teme

Slika 1 razkriva, da ima na primer področje za industrijo, uporabo zemljišč in delo (angl. *industries, land use and labor*) pomembno vlogo pri povezovanju z drugimi področji. Slika tudi kaže, da sociologija povezuje industrijo in psihologijo, čeprav ni neposredne povezave med tema področjema. Pomeni, da bi v projektih, kjer je sodelovanje med industrijo in psihologijo nujno, ključno vlogo lahko igrali raziskovalci z znanjem sociologije.

Proučevanje tovrstnih grafikonov z najbolj povezanimi temami, ki so si med seboj sorodne ali pa tudi ne, razkrije uporabne informacije, potrebne za razumevanje interdisciplinarnih raziskav. Zemljevidi znanja zagotavljajo upravljavcem in drugim celosten pregled nad premoženjem, ki ga predstavlja znanje v neki organizaciji.

ZASEBNOST PODATKOV IN POSLOVNA INTELIGENCA

Richard Afanuh, Mark Frolick in Thilini Ariyachandra (Xavier University, Cincinnati, ZDA) so primerjali upravljanje in zasebnost podatkov, ki jih zbirajo organizacije za namen poslovne inteligence. To so podatki o zaposlenih, strankah, kupcih, uporabnikih in konkurentih, ki so lahko občutljive narave. Zbrani podatki se nanašajo na posameznikovo vedenje, značilnosti, dejanja, želje ipd. V visoko razvitih okoljih je postopek zbiranja, diseminacije in analize teh podatkov avtomatiziran vse do samih odločitev na najvišjem nivoju. To pomeni, da je z določeno granulacijo podatkov moč dobiti precej podroben vpogled v življenje posameznika. Zaradi tega so vidiki in predpisi, ki v neki družbi veljajo glede zbiranja, hranjenja in uporabe podatkov, ključnega pomena za poslovno inteligenco.

Amerika in Evropa imata sicer enak ekonomski model, a pri dojemaju zasebnosti podatkov se precej razlikujeta. V ZDA so ljudje precej bolj nezaupljivi do vladnih institucij in do tega, da bi te institucije zbirale podatke o njih. Bolj naj bi zaupali zasebnemu sektorju. Nasprotno v ekonomsko močnejših državah EU velja, da so ljudje bolj zaupljivi do vladnih organizacij, ki zbirajo podatke o njih. Državljeni Velike Britanije na primer sprejemajo tisoče nadzornih kamer na javnih mestih, francoska vlada pa ima dostop do podrobnosti v zdravstvenih kartotekah svojih državljanov. Evropske države naj bi tudi bolj skrbele za socialno varnost svojih državljanov kot ZDA. Večina držav EU svojim državljanom omogoča boljše splošno zdravstveno oskrbo, nadomestilo za brezposelnost in socialno varnost na splošno. Večje zaupanje do državnih organizacij v EU pri zbiranju zasebnih podatkov potemtakem izhaja tudi iz tega.

Zbiranje in hranjenje zasebnih podatkov v ZDA že od nekdaj izvajajo zasebna podjetja. Američani tudi številke kreditnih kartic brez težav zaupajo spletnim trgovinam, ne da bi jih skrbelo, kako dolgo bodo podatke hranile. Gre za to, da te podatke zaupajo v zameno za razne ugodnosti. Te podatke lahko zasebna podjetja celo prodajajo naprej, kar bi bilo v EU nezaslišano. Zbiranje podatkov za namene poslovne inteligence je tako v ZDA precej preprosto, a le, kadar to počno zasebna podjetja, do državnih organizacij so ljudje nezaupljivi. Zaradi tega zbiranje podatkov o državljanih raje zaupajo zasebnim podjetjem in jih od njih kupijo.

Drugače je v EU, kjer imajo nekatere države pravico do zasebnosti zapisano celo v ustavi (ZDA je nima, Slovenija jo ima). Povrh je v EU zasebnost podatkov strogo določena z zakonodajo.

Tabela 1: Primerjava odnosa Američanov in Evropejcev do zbiranja, obdelave in uporabe zasebnih podatkov:

	ZDA	EU
Odnos družbe do zbiranja in hranjenja podatkov	Zasebna podjetja morajo zbirati in hraniti osebne podatke (telefonske številke, številke kreditnih kartic ipd.), ker s tem spodbujajo trgovino in je tako bolj prikladno za potrošnike. V nasprotju s tem pa se nezaupljivost običajno poveča, podatke zbirajo državni organi.	Potrošniki so do zbiranja in hranjenja osebnih podatkov zelo nezaupljivi, ne glede na to, ali to počnejo zasebna podjetja ali vlada.

Odnos družbe do (upo)rabe in varovanja podatkov	Večina potrošnikov v ZDA ne ve, kako organizacije, ki so njihove podatke zbrale, te podatke uporabljajo. Tudi kadar organizacije zbrane podatke posredujejo tretjim osebam ali partnerskim organizacijam v poslovne namene, ni pretiranega pritiska javnosti. Kljub vse večjemu številu kršitev pa potrošniki podjetjem še naprej pošiljajo osebne podatke.	Glavna skrb evropske javnosti v zvezi z osebnimi podatki je način, kako se bodo zbrani osebni podatki uporabili. Značilno za potrošnike je, da so nezaupljivi do korporacij in njihovih namenov pri analiziranju osebnih podatkov za poslovno uporabo. Po mnenju javnosti je za vsako novo uporabo osebnih podatkov nujna privolitev potrošnika. Prav tako se za kršitve v zvezi s podatki pripiše krivda organizacijam.
Mnenja o vladi v primerjavi z zasebnim podjetjem	Obstaja splošen prikrit strah potrošnikov, da bo vlada uporabila zbrane osebne podatke za poseganje v pravice posameznika. Zato vladni uradi lažje pridobijo podatke od zasebnih organizacij.	Evropski državljani v zvezi z zbiranjem in hranjenjem osebnih podatkov bolj zaupajo vladi kot zasebnim podjetjem.

Ne glede na zakonodajo, ki je sicer strožja v EU kot v ZDA, imajo največji vpliv na uporabo zbranih podatkov v poslovni inteligenci predvsem različni pogledi ljudi na zasebnost.

OCENJEVANJE UPORABNOSTI PROGRAMSKE OPREME

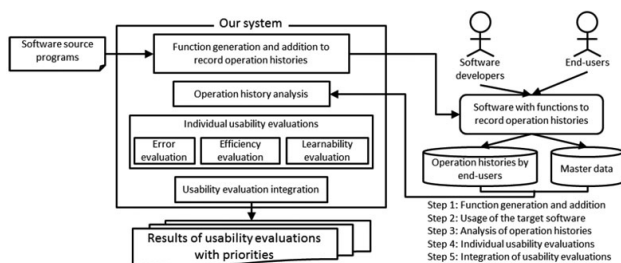
Junko Shirogane, Yuichiro Yashita, Hajime Iwata in Yoshiaki Fukazawa iz univerze Waseda na Japonskem so predstavili metodo za avtomatizirano združevanje različnih metod pri ocenjevanju uporabnosti programske opreme.

Uporabnikom prijazen vmesnik je ena ključnih sestavin, ki določa kakovost programske opreme. Zato je pri razvoju treba upoštevati uveljavljene smernice in vzorce ter predvsem mnenje uporabnikov. Programska oprema, razvita s sodelovanjem uporabnikov, je najbolj uporabna.

Eksperimentalne, analitične, uporabniške in druge metode ocenjevanja uporabnosti programske opreme imajo različne perspektive. Zaradi tega so tudi rezultati teh različnih metod nezdržljivi. Predstavljena metoda omogoča avtomatizirano združevanje različnih metod. Metoda temelji na zbiranju uporabniških izkušenj s programsko opremo s pomočjo generiranja funkcij. Tako pridobljene informacije se upoštevajo pri ocenitvi

uporabnosti. Na koncu se rezultati različnih metod, glede na prioriteto, združijo v pregledno integrirano celoto.

Slika 2: Proces združevanja različnih metod ocenjevanja uporabnosti v integrirano celoto

Proces poteka tako, da se najprej izvedejo posamične ocenitve, ki temeljijo na analizi preteklih uporabniških izkušenj, gre pravzaprav za sistemsko zbrane akcije uporabnikov pri uporabi programske opreme. Ključni merili sta čas in število klikov, ki so potrebni za izvedbo določene akcije programske opreme. Ocenjuje se uporabnost programske opreme, število napak, ki jih pri tem lahko naredijo uporabniki, in sposobnost, da se uporabniki programsko opremo naučijo uporabljati.

Po pridobitvi posamičnih ocenitev različnih metod se rezultati s pomočjo analitično-hierarhičnega procesa združijo. Pri združevanju se upoštevajo prioritete glede na kategorije, ki jih definirajo tako razvijalci kot uporabniki na različnih nivojih in z različnih vidikov. Na koncu se na teh integriranih rezultatih izvede skupna ocenitev uporabnosti programske opreme.

Davor Bračko

SREČANJE DIREKTORJEV ISSN-CENTROV

Srečanje direktorjev ISSN-centrov, ki je potekalo v Sarajevu od 4. do 7. oktobra 2011 v prostorih Nacionalne i univerzitetne biblioteke BIH, je bilo odlično organizirano in izjemno gostoljubno. Skupaj s tremi predstavniki Mednarodnega ISSN-centra (ISSN International Centre) in opazovalci (EDINA, IZUM) se ga je udeležilo 41 udeležencev iz 27 držav ter Adisa Žero in Anja Mastilović iz ISSN-centra Bosne in Hercegovine. Iz držav nekdanje Jugoslavije so se srečanja udeležile tudi Dunja Kalčič (Slovenija), Vesna Vučković (Črna Gora) in Danijela Getliher (Hrvaška).

POROČILO MEDNARODNEGA ISSN-CENTRA

Françoise Pellé, direktorica Mednarodnega ISSN-centra (v nadaljevanju IC), je predstavila poročilo o dejavnostih IC v minulem letu. V skupnost ISSN, ki ima trenutno 88 članic, sta vstopili Dominikanska republika in Lesoto. Organizirali so različna srečanja, sestanke in izobraževanja za nacionalne centre. Dostop do Registra ISSN je od marca letos mogoč tudi preko protokola OAI-PMH, ki je zanimiv tudi za ponudnike baz podatkov (npr. baza podatkov INSPEC). Začeli so izdajati spletni časopis *ISSN newsletter* in uporabljati program za učenje na daljavo. Za povečanje prodaje je IC najel strokovnjake za marketing. Pripravili so novo standardno licenčno pogodbo. Sodelovanje s partnerji se uspešno nadaljuje, med partnerji je bil prvi omenjen IZUM, nato še ISBN, EDINA in druge. IC aktivno sodeluje v različnih skupinah za standardizacijo, med drugim v ISO/TC46, DOI, ANFOR, RFID.

REGISTER ISSN

V Register ISSN je bilo dodanih skoraj 65.500 novih zapisov, kar je nekoliko manj kot prejšnja leta, ker ni bilo nobenega projekta v zvezi s polavtomatskim dodeljevanjem ISSN in kreiranjem zapisov. Konec leta 2010 je bilo v Registru ISSN 1.555.307 zapisov (1.447.705 za tiskane vire, 83.507 za spletne vire idr.).

Tabela 1: Vrste virov v Registru ISSN

Vrsta vira	Število zapisov
Periodične publikacije	1.066.973
Časniki	41.091
Monografske serije	147.155
Spletne strani	2.608
Baze podatkov	556
Publikacije z nevezanimi listi	1996
Drugo	284.035

DODELJEVANJE ISSN

Kontinuirani viri na mobilnih napravah

Pregled in možnosti za dodeljevanje ISSN kontinuiranim virom za mobilne naprave ("ISSN assignment to resources available on mobile devices") je predstavil sodelavec IC François-Xavier Pelegrin.

Kontinuirani viri so dostopni na različnih mobilnih napravah (kot so pametni telefoni, tablice, e-bralniki), vsebina pa je v primerjavi s spletno verzijo okrnjena. Za dodeljevanje ISSN je več možnosti:

- verzijam za mobilne naprave se ISSN ne dodeljuje, če obstajata spletna in mobilna verzija,
- za vse mobilne verzije se dodeli en ISSN,
- na zahtevo založnika je treba dodeliti ISSN, tudi če obstaja samo mobilna verzija.

Po živahni debati so sprejeli sklep, da se vsem elektronskim virom (spletnim in mobilnim) dodeljuje le en ISSN.

Elektronski arhivi

Končno poročilo delovne skupine za dodeljevanje ISSN elektronskim arhivom (*ISSN assignment to electronic archives: final report*) – skupina je bila ustanovljena na lanskem srečanju ISSN, čeprav razprava poteka že od leta 2009 – je predstavil sodelavec IC François-Xavier Pelegrin.

Namen delovne skupine je definiranje pravila

za dodeljevanje ISSN digitalnim reprodukcijam kontinuiranih virov. IC podpira dve možnosti:

1. da digitalno reprodukcijo razumemo kot elektronsko verzijo kontinuiranega vira in ji zato podelimo svoj ISSN;
2. da digitalni reprodukciji in elektronski izdaji kontinuiranega vira (angl. *born digital*) dodelimo samo en ISSN.

Delovna skupina je pripravila predlog novega pravila: "Dodeliti je treba nov ISSN za digitalno reprodukcijo tiskane serijske publikacije, ki je prenehala izhajati ali še izhaja, razen, kadar je ISSN že dodeljen elektronski izdaji (angl. *born digital*) serijske publikacije z istim naslovom. V tem primeru naj se uporablja ISSN elektronske izdaje."

Vprašalnike so poslali 40 institucijam različnega tipa: 18 se jih strinja s pravilom, v treh se ne strinjajo, a ne bodo nasprotovali (CLOCKSS/LOCKSS, JSTOR) in tri so proti (NFAIS, EBSCO, Strandford University). Delovna skupina predlaga uporabo prvega pravila, ob čemer je treba:

- zabeležiti datume in podatke o založniku originalne tiskane izdaje in digitalne verzije,
- jasno ločiti institucijo, odgovorno za digitalizacijo, od založnika.

Delovna skupina je pripravila predloge za katalogizacijo digitalnih reprodukcij v zapisih ISSN:

- zapis se nanaša na elektronsko izdajo, kadar hkrati z njo obstaja ena ali več digitalnih reprodukcij, v polja 856 pa se dodajo podatki o digitalnih reprodukcijah;
- kreira se zapis za digitalno reprodukcijo in za originalno tiskano izdajo, kadar elektronska izdaja ne obstaja;
- podatki se vpisujejo v polje 210 po UNIMARC oziroma v polje 260 po MARC 21, kadar založnik tiskane verzije omogoča dostop tudi do digitalnega arhiva;
- v polje 325 po UNIMARC oziroma v polje 533 po MARC 21 se vpisujejo podatki o reprodukciji, kadar se založnik tiskane verzije razlikuje od ponudnika dostopa do digitalnega arhiva; podatki o založniku tiskane izdaje pa v polje 210 po UNIMARC oziroma v polje 260 po MARC 21;
- v zapisu za originalno tiskano izdajo je treba vpisati začetne in končne letnice (polje 100 po UNIMARC oziroma polje 008 po MARC 21) ter začetne in končne letnice digitalne reprodukcije v polja 210 po UNIMARC oziroma v polje 260 po MARC 21 in polje 325 po UNIMARC oziroma polje 533 po MARC 21;

- dodeli se le en ISSN, kadar na različnih spletnih straneh obstaja več digitalnih reprodukcij iste serijske publikacije, zapis pa se nanaša na prvo verzijo; v polja 856 se dodajo podatki o drugih digitalnih reprodukcijah;
- ISSN se ne dodeljuje, kadar je na spletnih straneh majhno število digitaliziranih številke neke serijske publikacije;
- pri oblikovanju ključnih naslovov se upošteva enako pravilo kot pri drugih publikacijah;
- status digitalne reprodukcije je enak statusu tiskane publikacije;
- država izdaje v polju 102 po UNIMARC oziroma v polju 044 po MARC 21 se mora ujemati s podatkom o založniku v polju 210 po UNIMARC oziroma v polju 260 po MARC 21.

Pravilo je v pripravi, zato ga nacionalni centri še ne morejo uporabljati.

Nato so pozvali, naj se javijo tisti nacionalni centri, ki bi lahko takoj začeli testno kreirati zapise po predlaganem pravilu in uporabljati polje o reprodukciji. Med drugimi se je javila tudi Dunja Kalčič iz ISSN-centra Slovenija. V nacionalnih centrih, ki še ne morejo začeti uporabljati polja o reprodukciji, bodo še naprej vpisovali samo podatke o založniku.

Na to temo se je razvila zanimiva debata, ki je razkrila mnogo pomislekov nacionalnih centrov in posebnosti v praksi: trenutna situacija je pomembnejša od prejšnjega stanja, odgovornost za digitalizacijo je razpršena, problem je identifikacija podobnih vsebin, različni ponudniki lahko digitalizirajo vsebino za različna obdobja, pri podpori citiranju je treba natančno vedeti, na kateri vir se citat nanaša in če to ne bo ISSN, bodo založniki poiskali neki drugi identifikator itd.

Dogovorili so se za enoletno poskusno fazo. Kadar se država izdaje razlikuje od države digitalne reprodukcije, mora nacionalni center države, v kateri je izdana digitalna reprodukcija, obvestiti nacionalni center države, v kateri je izdana tiskana verzija.

PROJEKTI

The Keepers Registry

Servis, ki je nastal v okviru projekta PEPRS, je predstavil Peter Burnhill, direktor akademskega centra EDINA. Namen tega projekta je zbiranje podatkov o e-časopisih različnih založnikov, shranjenih v arhivih, ki se ukvarjajo s permanentnim hranjenjem vsebin e-časopisov, da bi knjižnicam in drugim uporabnikom zagotovili stalen dostop do znanstvenih objav. Projekt

temelji na primerjavi podatkov ponudnikov vsebin e-časopisov ter podatkov v Registru ISSN. Beta verzija servisa The Keepers Registry je dostopna na spletnem naslovu <http://thekeepers.org/>. Omogoča iskanje po osnovnih bibliografskih podatkih, založnikih in podatkih o zalogi v arhivih e-časopisov. Vključili so le e-časopise z dodeljenim ISSN (tiskane ali elektronske verzije), ker za druge nimajo identifikatorja. Identifikacija e-časopisov poteka na osnovi ISSN-L, e-časopisom, ki nimajo ISSN elektronske verzije, pa na osnovi ISSN tiskane verzije. Veliko e-časopisov pa sploh nima zapisa v Registru ISSN, čeprav imajo dodeljen ISSN (angl. *unreported ISSN*). Trenutno je vključenih 5 arhivov: CLOCKSS Archive, British Library, KB e-Depot, HathiTrust in Portico.

Bibliografski podatki in zapisi o zalogi so dostopni vsem, dostop do vsebine pa je vezan na licenčne pogoje ponudnika. Postopno bodo dodajali nove arhive, zato dopolnjujejo tudi pogoje za izbiro. Želijo vključiti zanesljive vire, ki delujejo v okviru nacionalnih ali vladnih ustanov. Servis se lahko brezplačno uporablja kot dodatna funkcija v vzajemnih katalogih in drugih servisih.

ISSN manual

Priročnik ISSN je izšel januarja 2009 in od takrat je dodanih precej novosti (ISSN consolidated in RDA ter dopolnitve formatov UNIMARC in MARC 21). Prav tako so se spremenila nekatera pravila mreže ISSN, predvsem za kontinuirane integrirane vire, elektronske reprodukcije, publikacije, tiskane na zahtevo, in vire za mobilne naprave. Nekatera pravila v priročniku so nejasna, zato jih bo treba revidirati. Delovna skupina je začela delo julija 2011. Načrtujejo, da bodo predloge pripravili do naslednjega srečanja ISSN v oktobru 2012. Tudi dogovori skupin RDA, ISBD in ISSN bodo vključeni v predloge.

RDA

Regina Reynolds (ISSN USA) je predstavila rezultate testiranja RDA ("Resource Description and access (RDA): update on adoption, impact on ISSN Network"). Pripravili so vprašalnike za katalogizatorje, uporabnike in informacijske strokovnjake in ugotovili:

- čas kreiranja zapisov se je po prvih 20 zapisih skrajšal za polovico,
- besedilo priročnika RDA je na zelo zahtevnem nivoju, katalogizatorji potrebujejo primere,
- uporabniki želijo videti prototip kataloga (pripravljen bo v 18 mesecih),
- format zapisov ne bo več MARC 21, ampak neki nov format, ki bo verjetno podoben ONIX-u.

V testni fazi so ugotovili tudi, da se zaradi modela FRBR v formatu MARC 21 v celoti ne da uporabljati pravil RDA (98 % RDA-zapisov pa je kreiranih v MARC 21). Katalogi pa bodo morali prepoznati zapise v različnih formatih (angl. *extensible catalog*). RDA bo predvidoma začele uporabljati tri nacionalne knjižnice v ZDA v začetku leta 2013.

Vpliv RDA na mrežo ISSN je dvojen: vpliva tako na dodeljevanje ISSN kot na izmenjavo podatkov.

1. Pravila za dodeljevanje ISSN

Delovna skupina za dopolnitev priročnika ISSN bo preučila razlike med RDA in *ISBD consolidated*. Znano je, da se pravila za dodelitev ISSN ne ujemajo s pravili RDA in ISBD. Posledično nastane različno število bibliografskih zapisov, kreiranih po različnih pravilih:

- Sprememba bibliografskega nivoja (angl. *mode of issuance*) po RDA zahteva nov opis pri spremembi bibliografskega nivoja, po ISSN in ISBD pa to ni potrebno.
- Po RDA je treba kreirati nov zapis, kadar izide nova serija ali komplet publikacije z nevezanimi listi z zamenljivo vsebino (angl. *a set of base volumes*), česar ISSN in ISBD ne obravnavata.
- Po ISSN in ISBD sprememba fizične oblike zahteva nov bibliografski opis (npr. iz diskete v CD-ROM), po RDA pa ne.
- Če se spremeni glavni stvarni naslov integrirnega vira, ne glede na to, ali gre za večjo ali manjšo spremembo, se po RDA nov zapis ne kreira. Po ISSN se pravilo večje spremembe (ki zahteva nov zapis) nanaša na serijske publikacije in integrirane vire.
- Po RDA sprememba primarne korporativne odgovornosti zahteva nov zapis, četudi naslov ni spremenjen. ISSN v takih primerih ne zahteva novega zapisa, razen če je korporativno telo del glavnega stvarnega naslova.

2. Izmenjava podatkov

IC bo moral dopolniti Register ISSN, da se bodo lahko vključevali zapisi nacionalnih ISSN-centrov, ki uporabljajo RDA. Trenutno so predvidene naslednje spremembe:

- Dodajanje, brisanje ali konvertiranje novih elementov MARC (v formatu MARC 21 ali UNIMARC), kreiranih po pravilih RDA (npr. polji 337 in 338 v MARC 21). Možna je vključitev RDA-zapisov s posebnimi "RDA-polji" ali konverzija ali brisanje "RDA-polj" z namenom, da se ohrani konsistentnost podatkov v Registru ISSN.

- Konverzija podatkov v obstoječih MARC-poljih (tj. v MARC-poljih, ki so trenutno definirana v formatih UNIMARC in MARC 21), ampak na drug način.

IC predvideva, da bodo mnogi nacionalni ISSN-centri, ki bodo začeli uporabljati RDA, ISSN-zapise še nadalje kreirali v "formatu ISSN". IC verjetno ne bo mogel procesirati RDA-zapisov, ki so kreirani po modelu FRBR. Zato pozivajo nacionalne centre, naj jim takoj sporočijo, ali nameravajo v Register ISSN pošiljati zapise po modelu FRBR. Prav tako naj jim nacionalni centri vsaj šest mesecev prej sporočijo, da bodo začeli pošiljati RDA-zapise. Dopolniti je treba Register ISSN in program Virtua in ju testirati.

ISSN CATALOGUING IN FRBR

Vmesno poročilo "ISSN cataloguing and FRBR: interim report" delovne skupine za preučitev katalogizacije v mreži ISSN in modelom FRBR je predstavil sodelavec IC François-Xavier Pelegrin.

Namen delovne skupine je preverjanje modela FRBR za kontinuirane vire in primerjava s priručnikom ISSN ter priprava navodil za mrežo ISSN. V naslednji fazi se bodo posvetovali s specialisti za FRBR, FRBR Review Group in RDA JSC o naslednjih dilemah:

- Kaj je delo, izrazna oblika in manifestacija pri serijskih publikacijah?
- Kateri so "manjkajoči" ali nepopolni odnosi v modelu FRBR?
- Kakšne so težave pri opisu odnosov med entitetami FRBR?
- Ali je ISSN-L ustrezen identifikator za izrazno obliko?
- Kakšna bo katalogizacija po modelu FRBR?

1. Delo, izrazna oblika in manifestacija pri serijskih publikacijah

Po modelu FRBR so povzete naslednje definicije, ki jih je treba uskladiti s specialisti za FRBR:

- *Pojavna oblika serijske publikacije* (angl. *serial manifestation*) je določena verzija, ki jo je izdal določen založnik z določenimi karakteristikami prikaza (velikost in tip pisave), na določenem nosilcu in z določenim identifikatorjem serijske publikacije v določeni obliki (alfanumerična ali besedna navedba).
- *Izrazna oblika serijske publikacije* (angl. *serial expression*) je določena oblika (alfanumerična ali besedna navedba) serijske publikacije ali

geografska izdaja serijske publikacije v določeni obliki ali prevedena izdaja serijske publikacije v določeni obliki. Zajema vse vrste verzij glede na medij katerega koli založnika, karakteristiko prikaza, nosilca ali identifikatorja.

- *Delo serijske publikacije* (angl. *serial work*) zajema vse pojavne oblike serijske publikacije (različne oblike, geografske ali prevedene izdaje) in vse njihove manifestacije (na katerem koli mediju, katerega koli založnika, karakteristiko prikaza, nosilca ali identifikatorja).

Kaj pravzaprav katalogiziramo v zapisu MARC? Delo, pojavno obliko ali izrazno obliko? Gre za mešanico vsega. Polja v 1XX po UNIMARC oziroma polje 007 po MARC 21 opisujejo medij, polja v 4XX po UNIMARC oziroma polja 785 in 780 po MARC 21 opisujejo povezave med delom in entitetami izraznih oblik, polje 200 po UNIMARC oziroma polje 245 po MARC 21 je lahko naslov pojavne oblike in tudi naslov izrazne oblike ali dela (kadar ima delo serijske publikacije eno pojavno obliko in eno izrazno obliko).

2. "Manjkajoči" ali nepopolni odnosi v modelu FRBR S stališča mreže ISSN manjka več pomembnih odnosov ali pa so omenjeni samo kot primer. Največje vprašanje pri "manjkajočih" odnosih je, kako določiti, do katerega nivoja so lahko kreirani. Med dvema deloma, med dvema izraznima oblikama dveh različnih del ali med izraznimi oblikami istega dela itd.?
3. Težave pri opisu odnosov med entitetami FRBR Prevod je odnos med dvema izraznima oblikama istega dela. Verzija na drugem mediju je odnos med dvema pojavnima oblikama iste izrazne oblike. Medtem ko je predhodni ali naslednji naslov odnos na nivoju dela (med dvema deloma) ali na nivoju izrazne oblike (med dvema izraznima oblikama dveh različnih del) ali med izrazno obliko ali delom. Ne glede na to, katera rešitev bo sprejeta, bodo pri kreiranju zapisov po modelu FRBR nastajale nedoslednosti, kadar je začetno leto dela ali izrazne oblike naslednika nižje od končnega leta predhodnega dela ali izrazne oblike.
4. ISSN-L kot identifikator za izrazno obliko Identifikator ni atribut izrazne oblike, zato je nemogoče uporabiti ISSN-L (*linking ISSN*) kot identifikator na nivoju izrazne oblike. To bi bilo logično s stališča mreže ISSN, ker so v skupini izraznih oblik vse manifestacije iste publikacije dostopne na različnih medijih. Če bo mogoče identificirati izrazno obliko z

določenim identifikatorjem, bo verjetno izrazna oblika (alfanumerična ali besedna navedba) povzročala težave pri uporabi ISSN-L, kadar ima delo dve izrazni obliki. V tem primeru bo treba dodeliti dva različna ISSN-L za dve različni izrazni obliki, kar pa se ne bo ujemalo s pomenom ISSN-L. ISSN-L naj bi zajel vse različne vrste medijev istega kontinuiranega vira.

5. Katalogizacija po modelu FRBR

Če upoštevamo, da je številka ISSN identifikator na nivoju pojavnosti oblike serijske publikacije, potem lahko pri katalogizaciji z doslednim upoštevanjem modela FRBR nastanejo zapisi, ki se ne bodo ujemali s pravili mreže ISSN. Kriteriji modela FRBR za razločevanje med pojavnimi oblikami iste izrazne oblike ali dela ali dveh različnih izraznih oblik ali dveh različnih del se ne ujemajo s primeri, kjer je dodeljen različen ISSN. Kriterije bo treba uskladiti med različnimi katalogizacijskimi standardi, ne le med mrežo ISSN, RDA in ISBD.

2ND CORE RESOURCE CAMPAIGN 2011

IC od leta 2007 spremlja različne baze podatkov (CrossRef, Ebsco, Swets, FirstSearch, PEPRS), kjer primerja ISSN spletnih serijskih publikacij s podatki v Registru ISSN. Marca 2011 je bilo v Registru ISSN 4.937 zapisov za tiskane serijske publikacije brez zapisa za elektronsko verzijo, ki je vključena v eno od prej navedenih baz. IC pošilja sezname nacionalnim ISSN-centrom, da jih preverijo. 34 centrov od 61 je sezname preverilo in kreiralo nove zapise. Ocenjujejo, da 30–40 % zapisov ni mogoče dodeliti ISSN, ker gre za digitalne reprodukcije, ker so številke pomanjkljive ali ker nacionalni ISSN-centri nimajo dostopa do referenčnih baz podatkov.

ISSN IN ACNP

Silvana Mangiaracina je predstavila projekt SAIISA ("A project for semi-automatic assignment of ISSN codes to Italian serials"). Namen tega projekta je dodelitev ISSN italijanskim serijskim publikacijam v katalogu ACNP. Gre za postopek polavtomatskega dodeljevanja ISSN, ki ga je razvil Mednarodni ISSN-center. Približno 34.000 zapisov (65 %) za serijske publikacije v katalogu nima ISSN-ja. To predstavlja velik problem pri uporabi kataloga za različne namene v italijanskem in mednarodnem okolju. S projektom so začeli leta 2010, tako da so ročno preverjali podatke. Na ta način so v letu in pol našli ISSN za samo 10 % zapisov. Nato sta nacionalni italijanski ISSN-center in ACNP skupaj z IC začela uporabljati polavtomatizirane postopke in ročno validacijo. Predvidevajo, da bodo dodali ISSN v 60 % zapisov.

DRUGO

Poročilo o uporabi programa Virtua

Konec 2010 je program Virtua uporabljalo 31 centrov, tudi vsi centri v mreži COBISS.Net. V letu 2010 se je izobraževanja udeležilo 24, v letu 2011 pa 22 uporabnikov.

Nagrada ISSN

V letu 2011 sta nagrado dobila ISSN-centra iz Kirgizistana in s Filipinov, ki se bosta namesto ISSN-srečanja udeležila izobraževanja v Mednarodnem ISSN-centru v Parizu. V prihodnje se bodo lahko za nagrado potegovali vsi nacionalni centri ISSN.

Spletne povezave

- <http://www.issn.org/>
- <http://www.issn.org/2-24144-Back-issues-of-ISSN-newsletter.php>
- <http://edina.ac.uk/projects/peprs/>
- http://www.ifla.org/files/cataloguing/frbr/frbr_2008.pdf

Andreja Krajnc Vobovnik

SREČANJE ESREA IN SEMINAR TQF

Drugo srečanje omrežja Research Network on Adult Educators, Trainers and their Professional Developments, organizacije ESREA, je bilo tokrat izvedeno hkrati s srečanjem omrežja Vet & Culture network. Kraj dogajanja je bilo glavno mesto Estonije Talin, ki ga je v letu 2011 krasil naziv Evropska prestolnica kulture.

Tridnevnega srečanja, ki ga je organizirala Univerza v Talinu, se je udeležilo nekaj več kot 20 udeležencev iz 12 različnih držav, po večini vodij izobraževanja in raziskovalcev s področja izobraževanja odraslih.

Glavna tematika srečanja je bila prihodnost odraslih izobraževalcev, poudarek pa je bil predvsem na etiki, prepoznavnosti in delovanju.

Izvedba srečanja je bila dokaj sodobna; predavanja in predstavitve niso potekale *ex cathedra*, temveč po principu učne kavarne (angl. *learning caffè*), ko udeleženci komunicirajo podobno sproščeno kot v "kavarnah", le da poudarek ni na kavi, ampak na učenju.

PRVI DAN

Po registraciji v glavni avli univerze nas je pozdravil Rain Mikser, direktor tamkajšnjega Instituta izobraževalnih znanosti. Po uvodnem govoru je vsak od nas dobil možnost, da se predstavi in pove, kaj od srečanja pričakuje. To je bila precej dobra metoda, kako prebiti led in izboljšati komunikacijo, ki jo uporabljamo tudi na tečajih v Izumu.

Tudi drugi vodje izobraževanja (udeleženec Škotske, Anglije itd.) so imeli podobna pričakovanja glede srečanja – da bi spoznali problematiko iz "prakse" in nekaj uspešnih novih metod. Raziskovalci s tega področja pa so prišli večinoma z željo, da svoje raziskave predstavijo in zberejo odzive, ki jih bodo lahko pri nadaljnjem vodenju raziskave koristno uporabili.

DRUGI DAN

Oba dneva se je srečanje dogajalo v starodavni zgradbi sredi glavnega trga, ki je bila že pred nekaj stoletji namenjena učenju. Drugi dan se je srečanje odvijalo po prej omenjenem principu učnih kavarn, v katerih veljajo naslednja pravila:

- Učna kavarna je neke vrste okrogla miza v malem (miza s prenosnikom za predavatelja in stoli za sodelujoče, na sredini mize list papirja velikega formata in dovolj pisal).
- Na glavnem panoju se predstavijo prispevki, vsak od slušateljev pa se prijavi za sodelovanje pri tistih prispevkih, ki so mu zanimivi.
- Predstavitve izvede predavatelj, drugi pa lahko o temi diskutirajo. Ker je krog zelo majhen, se diskusija hitro razvije, vprašanja in pripombe pa se zapišejo na prazen plakat sredi mize.
- Po določenem času se diskusija zaključi, udeleženci pa se preselijo v drugo kavarno.
- Nato posamezni nosilci kavarn (to so predavatelji, ki so pri vsaki temi naredili uvod) ob popisanih plakatih predstavijo obravnavano temo pred celotno javnostjo.
- Na koncu dobi še vsak od udeležencev besedo, da lahko pove kakšno svojo misel ali zastavi vprašanje.

V zborniku srečanja so teme podrobneje predstavljene.

Naj omenimo enega od uspešnejših učnih pripomočkov za preverjanje znanja slušateljev. Gre za programski paket Clicker, ki omogoča, da je v neko predstavitev v Power Pointu po vsakem vsebinskem sklopu vključenih nekaj relevantnih vprašanj z možnimi odgovori A, B, C in D, nato pa slušatelji na napravi s klikom na ustrezní gumb izberejo ustrezní odgovor.

TRETI DAN

V dopoldanskem času smo sodelovali v ustaljenih učnih kavarnah, popoldan pa smo diskutirali v neke vrste odprtem prostoru (angl. *open space*). Za razliko od učnih kavarn imajo odprti prostori naslednje značilnosti:

- Teme niso vnaprej predpisane, ampak lahko vsak predlaga zanj relevantno temo, o kateri bi želel diskutirati, jo zapiše in prilepi na pano. Nato se te teme razvrstijo v določene skupine, označene z določeno barvo.
- Za sodelovanje v odprtem prostoru se slušatelji ne prijavljajo, ampak se jih udeležijo tako, da kar prisedejo.
- Predavateljev ni, saj tisti, ki so temo predlagali, o njej niso dolžni pripraviti uvodne predstavitve, ampak se diskusija kar začne.
- Udeleženci lahko gredo k drugim okroglim mizam kar med izvajanjem.
- Čas diskusije ni vnaprej odmerjen.

Metoda odprtega prostora (več o tem na spletnem naslovu <http://www.openspace.org>) je primerna za reševanje zelo kompleksnih problematik, kjer mora biti vključenih tudi večje število oseb.

ZAKLJUČEK

Srečanje je bilo zelo uspešno, saj so predstavili različne učne metode in izkušnje z njimi. Seveda lahko posamezne metode v Izumu le delno uporabimo, dobro pa je, da jih poznamo in vemo, kaj je z njimi možno doseči.

Aleš Bošnjak

E-KNJIGE IN SLOVENSKE KNJIŽNICE

Društvo bibliotekarjev Ljubljana (v nadaljevanju DBL) je 26. 11. 2011 organiziralo strokovno srečanje "E-knjige in slovenske knjižnice", ki se je dotaknilo problemov, novih priložnosti in dobre prakse v slovenskih knjižnicah v zvezi z e-knjigami. Srečanje je potekalo v večnamenski dvorani Knjižnice Otona Župančiča (Mestna knjižnica Ljubljana, v nadaljevanju MKL). Udeležencev je bilo skupaj s predavatelji približno 90, uvodoma pa jih je nagovorila Maja Božič.

Darko Majcenovič (Centralna medicinska knjižnica, v nadaljevanju CMK) je v prispevku z naslovom "E-bralniki niso e-knjige" je poudaril, da gre pri e-knjigah za ločeni stvari: bralnik je nosilec, e-knjiga pa vsebina. Pri tiskanih knjigah sta vsebina in nosilec neločljiva, e-knjige pa lahko beremo – odvisno od formata – na računalniku (osebni, prenosni, tablični), mobilnem telefonu, bralniku. Zaslone so lahko barvni (LCD) ali črno-beli (eInk) – prvi so primernejši za bogato ilustrirane, interaktivne knjige, drugi pa za daljša besedila. E-knjige so računalniške datoteke s preprostimi besedili ali bogatimi elektronskimi vsebinami s slikami, animacijo, filmi, zvokom (interaktivnost!). Zaščitene so lahko s sistemom za upravljanje digitalnih pravic (*Digital Rights Management* – DRM). Pogosta praksa založnikov je, da je branje v določenem formatu vezano na določen bralnik. Najbolj razširjen tip datotek je Amazonov, zatem standard *epub* (ki naj bi bil univerzalen) in na tretjem mestu *pdf*. Pri pretvorbi tipov datotek v drug tip in pri pretvorbi formatov in prenosu e-knjig na bralnik si lahko pomagamo z odprtokodnim programom Calibre. E-knjige je možno kupovati v spletnih knjigarnah (npr. Ebooks.com, Amazon, Kobo, Apple), nekatere ponujajo svoje bralnike (npr. Amazon, Kobo, Apple) – glede na to ločimo t. i. "zaprte" spletne knjigarne (za branje je potreben "namenski" bralnik, ki podpira njihov format) in "odprte" spletne knjigarne (format omogoča branje na različnih napravah).¹ Dostopnost e-knjig je velikokrat vezana na geografska območja, kar je povezano z različno zakonodajo na področju zaščite avtorskih pravic.²

Miha Kovač (Mladinska knjiga) je v prispevku z naslovom "E-knjige tam, tukaj in zdaj" na začetku predstavil nekaj statističnih podatkov: 42 % lastnikov

iPadov na njih bere knjige; poleti 2011 so imeli v ZDA 1 mio e-knjižnih naslovov, v Nemčiji 80.000, enako v Franciji, v Italiji 20.000, v Sloveniji pa 300; formati e-knjig so različni, praksa založnikov pa je, da tudi takrat, ko je isti naslov izdan v različnih formatih, vsakemu dodelijo svoj ISBN; do konca leta 2011 je tržni delež e-knjig glede na vse knjige 19 % v ZDA, 10–15 % v Veliki Britaniji, v Nemčiji, Franciji in Italiji pa 5–6 %. V ZDA e-knjige nažirajo trg mehko vezanih knjig (padec za 15 %, rast e-knjig za 160 %, celoten knjižni trg pada za 3,4 %; ker se nižajo cene, se prodaja večja, kljub temu prihodki padajo). Napovedujejo, da bo do leta 2014 kar 80 % "črno-belih" knjig ("klasična" knjiga) v digitalni obliki. Zaradi Amazona izginjajo zidane knjigarne, naslednje pa so lahko na vrsti knjižnice. Davek na e-knjige je dvakrat višji od davka za tiskano knjigo (ker EU pojmuje e-knjigo kot storitev, ne kot izdelek). Na prodajo e-knjig odločilno vplivajo metapodatki – več kot jih je, boljša je prodaja. Založniki pojmujejo metapodatke (poleg klasičnih bibliotekarskih podatkov s pridom izkoriščajo CIP) kot kompilacijo vseh pojavljanj (digitalnih) informacij o knjigi, njeni vsebini in avtorju (neke vrste klipng ocen, recenzij, biografij ...). Združenje ameriških založnikov APA je ustanovilo delovno skupino Book Industry Study Group in ji zadalo nalogo, da pripravi enotna navodila za pripravo metapodatkov (format ONIX).³ Po nekaterih ocenah je 40–80 % prodaje e-knjig odvisnih od dobrih metapodatkov, metapodatki so za e-knjige 10-krat pomembnejši kot za tiskane knjige. Glavni igralci na globalnem trgu e-knjig so Amazon, Google, Kobo, Barnes & Noble. Pri Barnes & Noble so združili klasično prodajo v knjigarnah s prodajo e-knjig in v prihodnosti vidijo knjigarne kot neke vrste razstavni prostor za promocijo e-knjig.

Globalna pričakovanja: resen trg e-knjig bo zaživel v treh letih, model knjigarn Barnes & Noble bo prevladujoč tudi zunaj ZDA, število klasičnih knjižnic in knjigarn se bo drastično zmanjšalo, davčna politika glede e-knjig bo še zmeraj neustrezna, saj so cene e-knjig približno za 15 % višje od mehko vezanih knjig, pojem knjige se bo v temelju spremenil, del poklicev, vezanih na knjigo, bo začel ugašati, spremenil se bo način branja. Branje postaja javno in nadzorovano, zasebnega branja več

ni – založniki, ki na svojih napravah omogočajo dodajanje opomb, komentarjev, povezav k besedilu, s tem zelo dobro spoznajo svoje bralce, njihove navade in statistiko uporabe.

Lokalna pričakovanja: leta 2012 bomo v Sloveniji dobili prve e-bralnice, prilagojene slovenskemu jeziku, in prvo resno e-knjigarno z aktualnimi knjižnimi naslovi; na slovenskem trgu bo vedno večji delež knjig v angleščini, v Sloveniji bodo delovali Amazon, Kobo, Barnes & Noble; učbeniška politika in selitev bralcev knjig v angleškem jeziku s tiskanega na elektronski medij lahko resno ogrozi obstoj klasičnih knjigarn; 2012 in 2013 bosta ključni leti za preživetje knjižnih ustanov. Na koncu pa je razkril še nekaj načrtov Mladinske knjige v naslednjih šestih mesecih: sodelovanje s Kobo, pogajanje z Barnes & Noble, razvoj aplikacij za iPad (na knjižnem sejmu so predstavili svojo prvo aplikacijo za iPad, ki je nastala na podlagi slikanice Lile Prap), ustanovili so razvojni oddelek, zavzemali se bodo za fiksno ceno in borili proti višji stopnji DDV.

OKROGLA MIZA

Razpravo je moderiral Janez Kanič (Centralna ekonomska knjižnica), ki je predstavil rezultate spletne ankete⁴ o tem, v kolikšni meri slovenski knjižničarji poznajo elektronske knjige in ali jih tudi sami uporabljajo. Na anketna vprašanja je odgovorilo 134 anketirancev, od katerih jih 10 ni bibliotekarjev.

Igor Andrin (MKL) je predstavil projekt izposoje e-knjig v Knjižnici Bežigrad. Gre za projekt spodbujanja branja del sodobnih slovenskih avtorjev na novem nosilcu zapisov in spoznavanje bralnika za branje e-knjig. Izposojajo e-knjige Založbe Ruslica (ČZP Večer) na bralnikih Kolibri in BeBOOK. Najprej so izposojali pet bralnikov, na vsakem so imeli naloženih deset naslovov, zaradi česar so imeli težave pri statistiki izposoje. Zatem pa so začeli izposojati knjige na željo, to pomeni, da na bralnik naložijo samo tisto e-knjigo, ki jo bralec želi prebrati. Presenetilo jih je, da je četrtnina uporabnikov upokojencev, drugi največji segment bralcev pa so zaposleni v MKL. Mladi so nad temi bralniki razočarani.

Mario Pušič (Fotospring Archive Center) je govoril o servisu izdelave in distribucije e-knjig za knjižnice. Doslej so na področju e-knjig sodelovali z Založbo Obzorja Maribor, Založbo FDV in Študentsko založbo. Ponudil je sodelovanje pri izdelavi e-knjig in njihovi objavi v e-knjigarnah Amazon, Apple (iBookStore). Predlagal je, da naj IZUM pripravi skupno okolje za vse knjižnice v sistemu COBISS, ki bi omogočalo izposajo e-knjig z digitalno zaščito (DRM). Ob tem je poudaril, da bi bilo s tehničnega in finančnega vidika dobro poenotiti politiko in proces digitalizacije, ter uporabnikom ponuditi

enoten dostop (enoten iskalnik) do e-knjig in vsega digitaliziranega gradiva na enem mestu, kar bi močno olajšalo produkcijo, dostop in upravljanje.

Rok Gregorin (Mladinska knjiga) je predstavil metapodatke kot eno od marketinških orodij v založništvu. Metapodatki so vsi podatki, vezani na knjigo (ne glede na obliko), ki jih uporabljajo za produkcijo, izdajanje, distribucijo, trženje in prodajo. Pokazal je knjigotrški informacijski sistem pri Gospodarski zbornici Slovenije, ki pri "obdelavi" deluje na podoben način kot COBIB za knjižnice – posamezni naslov se vnese samo enkrat.⁵ Osnovni založniški metapodatki so v bistvu "bibliografski" podatki, ki pa so za potrebe založnikov razširjeni s pogoji založniške pogodbe, kot so podatki o državah, kjer ti pogoji veljajo (informacije o avtorskih pravicah), datum izida in prvi prodajni dan, opis vsebine, ocene oz. recenzije, klipingi, predogledi (video, avdio), uporabniške oznake (angl. *tag*). Po izkušnjah se proda do 70 % več knjig, ki imajo urejene metapodatke.

Tilen Mandelj (Centralna tehniška knjižnica – CTK) je govoril o problemu višjega obdavčenja e-knjig, ki so dostopne na spletu in za katere je stopnja DDV taka kot za storitve, kar je posledica evropske direktive. Izpostavil je tudi problem vnosa večjega števila zapisov v katalog ob nakupu paketa e-knjig. Kot model nabave je predstavil DiKUL⁶ in v nadaljevanju nekatere ugotovitve iz študije "E-book penetration and use".⁷ Nato je predstavil izkušnjo CTK pri poslovanju z založbo Springer – v letu 2011 beležijo 48.000 izposoj (dostop do celotne zbirke Springer). Nekateri izzivi, omenjeni na koncu: DDV, arhiviranje digitalnih publikacij (nakup vs. dostop), katalogizacija (skrajšati in poenostaviti postopek – 16 strani dolg opis postopka konverzije se mu zdi "absolutno predolg"), poenotenje nabavnih politik, prenos know-how znanja.

Srečko Bončina (Narodna univerzitetna knjižnica) je povedal, da bo NUK v kratkem ponudil svojim članom možnost izposoje digitalno zaščitene (DRM) e-knjig na osnovi Adobovega sistema Adobe Digital Editions (ki je del Adobe eBook), postavljenega na Adobov strežnik⁸ (gostitelj je pri EBSCO), ki vsebuje približno 4000 tujih knjig (EBSCO eBooks Collection⁹ – prej NetLibrary) v formatu *pdf* (kar omogoča branje na vseh razpoložljivih napravah). Sistem naj bi kasneje omogočal tudi druge formate in več gradiva. Poudaril je, da so pogajanja z založniki glede distribucije in dostopa do e-knjig v knjižnicah zelo "trda" – knjižnice morajo namreč tehnično in vsebinsko zadostiti strogim pogojem zagotavljanja zaščite avtorskih pravic. Za prenos knjig preko novega servisa: prijava v sistem, registracija bralnika, izbira časa izposoje ...

Opombe

- 1 Primerjava bralnikov: http://en.wikipedia.org/wiki/Comparison_of_e-book_readers.
- 2 Veliko, predvsem starejših naslovov je prosto dostopnih na spletu: <http://www.epubbooks.com/>, <http://openlibrary.org/>, <http://www.gutenberg.org/> ...
- 3 Enotna navodila za pripravo metapodatkov: <http://www.bisg.org/what-we-do-cat-21-product-metadata.php>.
- 4 Več in bolj podrobno o anketi na: <http://www.biblioblog.si/2011/11/koliko-vedo-slovenski-knjiznicarji-o.html>.
- 5 <http://www.gzs.si/e%2Dprijava%2Dknjig/>
- 6 <http://dikul.uni-lj.si>
- 7 <http://www.thedigitalshift.com/research/ebook-penetration/>
- 8 <http://www.adobe.com/products/digitaleditions/>
- 9 <http://www.ebscohost.com/ebooks/home>

Igor Brbre, Miro Kolarič, Tanja Turšek

SREČANJE REGIONALNEGA SVETA OCLC EMEA

Tretje srečanje Regionalnega sveta OCLC EMEA (Europe, Middle East and Africa) se je odvijalo v prostorih mestne hiše v Birminghamu. Udeležilo se ga je preko 200 knjižničarjev (<http://www.oclc.org/multimedia/2012/emearc2012.htm>).

Pred uradnim začetkom srečanja sem se udeležila sekcije Metapodatkovni servisi. Ted Fons (OCLC) je predstavil problematiko in aktivnosti za izboljšanje kakovosti kataloga WorldCat. Poudaril je, da različne kategorije uporabnikov zelo različno razumejo kakovost WorldCata. Ta svetovni katalog se je v zadnjem desetletju s paketnimi vpisi številnih katalogov in baz podatkov dramatično povečal, od 39 mio v letu 1998 na 236 mio zapisov v letu 2011. Bibliografski zapisi so bili kreirani na različnih jezikovnih področjih in na osnovi različnih katalogizacijskih pravil, zato obstoječi avtomatizirani postopki vzdrževanja kakovosti zapisov (združevanje, razdruževanje ...) ne zadoščajo več. Delež zapisov za neangleške vire zdaj že presega 58 %, v letu 1998 pa je znašal šele 36 %. Močno se je povečalo število podvojenih zapisov, in sicer tistih resnično podvojenih in tistih, kreiranih skladno s katalogizacijskimi pravili, ki narekujejo ločene zapise za različne pojavne oblike virov. Povečal se tudi delež kratkih in nepopolnih zapisov, ki prihajajo od založnikov in dodatno otežujejo avtomatizirane postopke. Od leta 2008 teče Expert Community Experiment in v okviru tega eksperimenta lahko uporabniki katalogizacije OCLC popravljajo in dopolnjujejo praktično vse zapise v WorldCatu; to pa vpliva na kakovost. V OCLC-ju teče več projektov, s katerimi želijo izboljšati kakovost WorldCata. Programsko opremo za odkrivanje in izločanje duplikatov za knjige so nadgradili še za druge vrste gradiva in tako v času od januarja 2010 do aprila 2011 izločili 7,5 mio podvojenih zapisov. Intenzivno delajo na projektu GLIMIR (Global Library Manifestation Identifier), v okviru katerega bodo dodali identifikator vsem pojavnim oblikam virov ter ločili vzporedne zapise (za različne jezike katalogizacije) in reprodukcije. Na ta način bodo zmanjšali število podvojenih zapisov, dosegli kakovostnejši prikaz zaloge knjižnic ter izboljšali povezanost med WorldCat.org in posameznimi katalogi. Načrtujejo še druge projekte, predvsem na področju normativne kontrole in nadgradnje kratkih zapisov. Vprašanja udeležencev so se

nanašala na katalogizacijska pravila RDA, ki jih v OCLC pozorno spremljajo. Sodelovali so tudi pri testiranju RDA ter upoštevali nekatere dopolnitve formata MARC 21. Problem predstavlja povezovanje bibliografskih podatkov z normativnimi podatki, kjer se pojavljajo velike razlike med praksami posameznih držav.

Sledila je predstavitev Janifer Gatenby (OCLC) o raziskovalnih projektih v zvezi s kakovostjo bibliografskih in normativnih podatkov. Raziskave izvajajo na osnovi množice bibliografskih zapisov z različnih jezikovnih področij v ločenih bazah podatkov, kar jim omogoča algoritemsko generiranje številnih podatkov. Predstavila je tudi aktivnosti v povezavi z vzpostavitvijo agencije za centralno registracijo imen avtorjev skladno s standardom ISO ISNI (International Standard Name Identifier), pomembno predvsem z vidika upravljanja avtorskih pravic in spremljanja rezultatov raziskovalnega dela. Med ustanovnimi člani je tudi OCLC, ki vodi projekt VIAF (Virtual International Authority File). OCLC-jeve raziskovalne aktivnosti so tako na osnovi povezovanja obeh projektov usmerjene v izboljšanje kakovosti podatkov.

Ed Chamberlain (COMET) je predstavil projekt Cambridge Open Metadata, pri čemer je izpostavil probleme formata MARC 21 ter nujnost priprave standardnih licenčnih pogojev za uporabo odprtih podatkov (angl. *open data*).

Uradno sta srečanje odprla Eric van Lubeek (direktor OCLC EMEA) in Robin Green (predsedujoči Regionalnemu svetu EMEA). Brian Gambles (direktor) in Francine Houben (arhitektka) sta nato predstavila projekt izgradnje knjižnice v Birminghamu (Library of Birmingham, http://en.wikipedia.org/wiki/Library_of_Birmingham), ki je trenutno največji tovrstni projekt v Evropi, vreden 193 mio angleških funtov. Arhitektka s številnimi mednarodnimi referencami je predstavila svojo vizijo za novo knjižnico ter elemente zgradbe in okolice, ki to vizijo predstavljajo. Knjižnica hrani tudi veliko arhivskega gradiva o industrijskem razvoju mesta, ki bo zaradi večje opaznosti postavljeno v zgornjih nadstropjih knjižnice.

Kathleen Imhoff (članica OCLC Upravnega odbora) je predstavila trende uporabe fizičnega prostora, ki se v splošnih knjižnicah ZDA pojavlja zaradi zmanjševanja fizičnih zbirk. Splošne knjižnice se trudijo na različne načine izrabit ta prazen prostor, zato ponujajo svojim uporabnikom številne nove storitve, s katerimi poskušajo obogatiti "bivanje" v knjižnici. Organizirajo različne družabne centre, digitalne studie, TV-postaje, radio centre za slepe, centre za pomoč dijakom pri domačih nalogah, kreativne centre za različne starostne skupine, igralnice, tihe prostore itd. Prikazala je primer splošne knjižnice, ki svojim uporabnikom v okviru knjižnice ponuja tudi možnost obdelovanja vrta. Kreativne primere uporabe fizičnega prostora v knjižnicah je predstavil tudi Erik Boekesteijn, soavtor The ShanachieTour (<http://wordpress.shanachietour.com/about/>).

Novost so bile predstavitve japonskega izvora "PechaKucha", ki potekajo v posebnem dinamičnem formatu 20 x 20 (20 podob v 20 sekundah), in sicer na temo proizvodov in servisov OCLC. Zvrstilo se je pet predstavitev, na glasovanju za najboljšo pa je zmagal Nizozemec Johan Stapel (Stichting Bibliotheek), ki je govoril o povezanih podatkih (angl. *linked data*) v kontekstu servisov OCLC ter za nagrado dobil tablični računalnik.

Ob zaključku prvega dne je Larry Alford (predsedujoči Upravnemu odboru OCLC) predstavil rezultate štirinajstletnega dela Jayja Jordana, četrtega predsednika OCLC (1998–2012). Med pomembnejše prispevke za OCLC in mednarodno knjižničarsko skupnost je izpostavil uvedbo nove upravljalvske strukture OCLC, razširitev sodelovanja, saj se je število knjižnic od 30.000 v 64 državah povečalo na 72.000 v 170 državah. Zelo se je povečal delež neangleških virov v WorldCatu, povečan je delež prihodkov iz tujine od 8 % na 24 %, izvedena sta prehod v okolje Oracle in pripojitev 20 različnih podjetij, vzpostavljeno je sodelovanje s servisi, kot sta Google in Yahoo, bolj intenzivna je raziskovalna dejavnost OCLC, uveden pa je tudi študijski program Jay Jordan IFLA/OCLC.

Tudi drugi dan je srečanje začel Larry Alford. Tokrat s predstavitvijo odgovornosti Upravnega odbora OCLC, ki ima šestnajst članov in se sestaja na dvo- ali tridnevni srečanjih petkrat na leto. Upravni odbor sestavlja več odborov, ki pokrivajo različna področja: upravljanje, finance in investicije, revizijo, osebje in plače, upravljanje, RLG (Research Library Group), članstvo in načrtovanje tehnologije. Njegove odgovornosti pa so skrb za izvajanje poslanstva OCLC, zaposlitev in nadziranje dela predsednika, zastavljanje ciljev, politik in strateškega plana, sprejemanje proračuna, neodvisne finančne revizije in druge tradicionalne obveznosti. Trenutno je zelo aktiven odbor, ki je zadolžen, da do

konca junija izpelje postopek izbora novega predsednika. Druge pomembne naloge v letu 2012 bodo povezane z nadaljnjim razvojem in financiranjem novega okolja WebShare Management System (nova blagovna znamka, ki je nadomestila WebScale Management System), s pripravo licence za izmenjavo bibliografskih zapisov WorldCat (Open Data Licence) ter nadaljnimi pogovori z Globalnim svetom o delitvi stroškov in kreditov med člani OCLC.

Sledila je predstavitev predsednika OCLC, Jayja Jordana, ki je hudomušno pripomnil, da ne zapušča planeta, ampak se je samo upokojil pri OCLC-ju. Tudi on je predstavil ključne rezultate svojega dela pri OCLC ter poudaril, da se je treba zavedati, da z vidika Googla OCLC in tudi vsa knjižnična skupnost v finančnem smislu nista velika. Izpostavil je organizacijo preteklih srečanj Regionalnih svetov v Aziji in Ameriki ter srečanja Globalnega sveta, ki bo potekalo v aprilu. Prav tako je govoril o študijskem programu Jay Jordan IFLA/OCLC, ki so se ga udeležili tudi trije knjižničarji iz Srbije, o novi platformi WMS ter projektih DDC, FAST in VIAF linked data, o zagotovitvi platforme za ISNI, pridobitvi ISO Information Security Management Certification ter vzpostavitvi novih podatkovnih centrov v Evropi in Kanadi. Zaključil je z mislijo Wayna Gretzkyja, da je uspeh rezultat predvidevanja (strateškega načrtovanja), kaj se bo zgodilo najprej.

Novo okolje z novim imenom OCLC WorldShare je podobno kot lani predstavil Robin Murray (podpredsednik OCLC za upravljanje globalnih proizvodov).

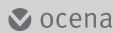
Sledilo je poročilo o aktivnostih OCLC EMEA, ki ga je podal direktor Eric van Lubeek. Odprli so že šesto evropsko poslovalnico v Sheffieldu ter organizirali poseben oddelek za raziskave. Našel je petnajst konzorcijev, s katerimi sodelujejo, ter številne projekte v različnih državah regije: Nemčiji, Švici, Veliki Britaniji, na Nizozemskem, v Italiji, Španiji, Južni Afriki, Kazahstanu, Uzbekistanu, Azerbajdžanu, na Slovaškem, v Srbiji, Črni gori, na Madžarskem, Srednjem vzhodu, Hrvaškem, v BiH, Latviji, Albaniji in na Kosovu, v Gruziji, Kirgizistanu in Turkmenistanu. Omenil je podpis pisma o nameri z IZUM-om, kot zelo obsežen projekt pa je izpostavil prehod sistema BIBSYS (Norveška) v okolje WMS, v okviru katerega izvajajo primerjalno analizo funkcionalnosti.

Po koncu vseh treh predstavitev so udeleženci postavili vprašanja predvsem o zagotavljanju varnosti podatkov (nabava, izposoja ipd.), načinu zaračunavanja storitev OCLC, glede stališča OCLC do odprtih podatkov, zanimalo pa jih je tudi, komu služi OCLC primarno: knjižničarjem ali končnim uporabnikom.

Berndt Dugall (predsednik Globalnega sveta OCLC) je predstavil aktivnosti Globalnega sveta, v katerem sodeluje 10 članov regije EMEA. Sestaja se dvakrat na leto, njegova glavna odgovornost pa sta svetovanje in podpora Upravnemu odboru OCLC. Uvodoma je poudaril neprofitni status OCLC, dvostopenjski izbor delegatov, katerih delo v organih OCLC je prostovoljno in zanj ne dobijo nobenega finančnega nadomestila. Intenzivno pripravljajo postopke za izbor novega predsednika OCLC. Na aprilskem srečanju bodo razpravljali o e-vsebinah, posebej o e-knjigah in z njimi povezanih servisi OCLC, o tem, kako upravljati Globalni svet, za kar je veliko možnih variant, o odprtih podatkih in s tem povezanim primerom Švedske nacionalne knjižnice, o nadaljnjih aktivnostih OCLC v zvezi z novimi katalogizacijskimi pravili RDA, o tem, kako izboljšati dvosmerno komunikacijo med organi OCLC in njegovimi člani, ter o možnosti, da bi se Globalni svet sestel trikrat na leto, tako kot je bilo v preteklosti. Sledila je kratka predstavitev kandidatov, ki so nominirani za člane Regionalnega sveta.

V zaključnem delu so nastopili trije referenti. David White (University of Oxford) je predstavil raziskavo, ki je temeljila na tipologiji obiskovalec – udeleženec (*visitor – resident*) s ciljem, da se doseže razumevanje njihovega študijskega in raziskovalnega angažiranja v digitalnem informacijske okolju. Alison Cullingford je predstavila ugotovitve raziskave OCLC RLUK (Research Libraries UK) na temo specialnih zbirk. Raziskava je pokazala, da se uporaba specialnih zbirk povečuje, da je opazen pozitiven premik v ponudbi knjižničnih servisov in da imajo skoraj vse knjižnice, zajete v raziskavo, programe digitalizacije. Obenem je pokazala tudi na zelo resne probleme v zvezi z zagotavljanjem zaščite gradiva. Lorcan Dempsey (OCLC raziskovalec in glavni strateg) je predstavil poglede na knjižnično dejavnost, ki prestopa svoje meje, saj podpira povezovanje študentov, raziskovalcev in vseh drugih, ki se vključujejo v omrežja zaradi pridobivanja novega znanja in veščin. Kot primer je navedel servis Etsy (<http://www.etsy.com/>), ki povezuje skupnost z namenom, predvsem pa ponuja uporabnikom pomoč, da postanejo uspešni na spletu. Pri tem so omrežni servisi osrednjega pomena in seveda želijo zbrati čim več informacij o uporabnikih. Tudi za knjižnice je pomembno, da imajo jasno strategijo glede izbire: na katerem področju imajo odločilen lokalni vpliv in ga morajo zadržati zase, kaj lahko naredijo v sodelovanju z drugimi in kaj lahko za njih opravijo drugi. Od zbirke kot centralne točke nekdanje knjižnice se pozornost usmerja na učinkovitost servisov, na raziskovalno dejavnost ter strokovno znanje in angažiranost sodelavcev.

Marta Seljak

H. WOODWARD AND L. ESTELLE (eds.)

DIGITAL INFORMATION: ORDER OR ANARCHY?

Urednici Hazel Woodward in Lorraine Estelle (obe iz britanske JISC) sta v knjigi *Digital information: Order or anarchy*, ki je izšla leta 2010 v Londonu pri založbi Facet Publishing,¹ zbrali prispevke različnih avtorjev, ki so odgovorili na vprašanje o tem, ali se bo sedanji relativno urejeni sistem znanstvenih komunikacij obdržal tudi v prihodnosti, ali pa se bo zgodilo, da bo tehnološki napredek povzročil njegov razpad in prevlado anarhije.

GOOGLOVA SIMULTANKA

Knjižničarji še zmeraj vztrajajo pri abstraktnih in indeksih ter nastavljajo referenčne publikacije kot edine prave pristope k preiskovanju literature. Kot da ne bi vedeli, da prav vsi postopajo drugače in uporabljajo spletne iskalnike. Kadar visijo na iskalnikih tudi sami knjižničarji, kar počnejo redno, bi se morali zavedati, da si niso zaslužili za kosilo. Ampak, kaj naj naredijo drugega, če je odprtega spleta že za 177 terabajtov (podatek za leto 2009), globokega spleta pa še za nadaljnjih 91.000 terabajtov? Vse to pa v knjižničnih katalogih manjka.

Kje v knjižnici so blogi, vikiji, linki, RSS, online recenzije, zbirke e-knjig itd.? Kindle, iPod, tablica ... so vsakdanja študentska oprema, ki jo je treba napolniti s pametno vsebino. Te pa je vedno več v 21.000 recenziranih znanstvenih časopisih, ki objavijo 1,4 mio člankov letno. Kitajski in indijski časopisi pa šele prihajajo. Deviza časa je "odprt dostop": zlat je splošen in brezplačen, zelen je prednaročniški pavšal.

Knjižnic se še kako tičejo repozitoriji, ki se neverjetno hitro množijo po celem svetu. Marsikje so odgovornost za institucionalne repozitorije že prenesli na knjižnice in to je njihovo novo težišče dela. Zelo cenjeni so mednarodni disciplinarni repozitoriji, kot npr. arXiv v fiziki ali PubMed Central v biomedicini.

E-knjige spreminjajo predstave o knjižničnem prostoru, ki je drag za vzdrževanje in na atraktivnih lokacijah, zato ga vse pogosteje uporabljajo za najbolj prestižne prireditve izobraževalnega ali kulturnega pomena.

Največji problem so lastniška razmerja, ki izvirajo iz tiskarske "predzgodovine" in upočasnjujejo razvoj sodobnih znanstvenih komunikacij. Neverjetno je, da se vsa intelektualna sfera podreja estradnikom, ki branijo svoje privatne zaslužke in jim je vseeno za skupno dobro.

Knjižnice so "zgodovinske trdnjave tiska". Povečujejo knjigo in nočejo videti, da je knjiga zgolj stranska verzija digitalnega dela, ki jo Espresso Book Machine naredi v nekaj sekundah, če plačamo 10 dolarjev. Kdor ljubi poseben duh knjige, bo stisnil še gumb za želeno "aromo". Knjižničarji so neomajno prepričani o nasprotni genezi, da je najprej knjiga, ki jo lahko digitaliziramo, če je to sploh treba? Študentje pa vse glasneje negodujejo, ker ni e-učbenikov.

Sicer pa knjižnicam ni lahko, ker od njih zahtevajo, da:

- z manj (denarja in ljudi) naredijo več, kar naj bi bilo trajnostno knjižničarstvo;
- nadomestijo zaračunavanje s prostim dostopom;
- dvignejo raven zaupanja v informacije in znanje;
- prepričajo uporabnike v odločilen pomen informacij;
- sledijo hitrosti tehnoloških sprememb;
- branijo demokracijo informiranja.

Knjižnice imajo nalogo in priložnost, da sežejo preko knjig in se v svojih okoljih predstavijo kot institucije nove informacijske dobe, ki se manifestira skozi tehnologijo, družbene odnose in kulturne usmeritve. Britanska knjižnica je že leta 2008 zagotovila 67 mio dostopov do e-gradiva in ob tem dojela, da se je začelo novo štetje za knjižnice. Knjižničarji potrebujejo bistveno drugačno izobrazbo.

Pa niso v težavah le knjižnice. Knjigarne so v veliko bolj neizprosni razmerah, ki jih je povzročil Amazon. Knjižnic še ne zapirajo, knjigarne pa množično propadajo. Mi pa ob tem prihaja na misel Slomškova Mohorjevka, ki je imela enak poslovni model kot Amazon, le da so se stvari dogajale "peš".

Najtežje pa je založnikom, ki so najbolj navezani na tisk. Mnogi so raje propadli, kot da bi se preusmerili na nove medije. Kot kamikaze izrabljajo še zadnje orožje, ki ga imajo, in to so avtorske pravice. Ni jim mogoče dopovedati, da so znanstveni časopisi posebne vrste blago: (i) avtorji niso plačani, ker delajo za javno priznanje; (ii) trg ni konkurenčen, ker je vsak časopis unikaten na svojem področju; (iii) potrošniki naročajo časopis vnaprej. Založniki pa si pripisujejo zaslugo za diseminacijo, ki prinaša zaslužek, čeprav diseminacija ni več noben problem in zanjo sploh ni več potreben časopis. Grozi pa anarhija, ker v poplavi člankov nihče več ne jamči za njihovo izvirnost in kakovost. Najbolj pronicljivi so nehali z distribucijo in članke le še recenzirajo in arhivirajo, zaračunavajo pa njihovo pobiranje iz arhiva za individualno rabo ali za nadaljnjo objavo. Naši časopisi so že polni takih objav, ki jih podpisujejo Nobelovi nagrajenci in drugi znameniti avtorji.

Nekateri znanstveni časopisi, npr. *Nature*, sploh ne odkupujejo več avtorskih pravic, ampak zgolj licenco za objavo, besedilo pa se kasneje shrani v repozitorij avtorja ali institucije, v kateri dela. Nova stvar pri znanstvenih časopisih so socialna omrežja – npr. Nature Network (2007) – preko katerih se znanstveniki povezujejo v sodobne nevidne kolegije (angl. *invisible college*). Spomni mi spet sugerira primerjavo z mrežo intelektualcev Concordia v zgodnjem obdobju tiskane knjige.

Urednici, ki sta napisali prvo poglavje, sta zelo zaskrbljeni nad anemičnostjo knjižničarske skupnosti, ki se je že skoraj predala Googlu. Ta bo, hočeš nočeš, postal monopolist in potem se bo zanesljivo pokvaril.

KNJIŽNICE IN ZNANSTVENO KOMUNICIRANJE

V drugem poglavju knjige Rick Anderson, ameriški knjižničar in predsednik Interesne skupine za serijske publikacije pri ARL,² opisuje knjižničarski pogled na znanstvene komunikacije. Vse skupaj vidi kot resno krizo.

- Knjižnice doživljajo krizo sistemov za iskanje. Google je reorganiziral svet informacij in njegov iskalnik aktivno povprašuje po informacijah ter jih organizira po kriteriju relevantnosti. Način razvrščanja je njihova poslovna skrivnost in jasno je samo to, da se ne poslužujejo pogostnosti izrazov v iskalnih zahtevah. Knjižnični katalogi temu ne morejo konkurirati, saj zajemajo le vire v svoji lasti, kar pomeni dejansko selekcijo pri nabavi. Knjižnica bi po relevantnosti lahko povprašala same bralce, toda tega v glavnem ne dela.
- Knjižnice doživljajo krizo zbiranja.

Google se je spustil v megalomanski projekt digitalizacije in na prikrito veselje mnogih knjižničarjev so ga ustavili lastniki avtorskih pravic. E-knjige zato niso kompletne, vendar jih je mogoče preiskovati. Knjižničarji, ki potujejo s kočijo, se privoščljivo zabavajo na račun Googla, ki sicer brzi z avtomobilom, da leteti po zraku pa le ne more. In so zadovoljni! Študentje pa glasno aplavdirajo Google Books Search, saj jim prihrani 90 % časa pri preiskovanju. In preskočijo knjižnico!

- Založniki doživljajo krizo cen. Denarja ni in naročnikov je vsak dan manj, zato bo treba izbirati med naslednjimi možnostmi: (i) obremeniti bralce (a tisti, ki največ berejo, imajo najmanj denarja); (ii) obremeniti avtorja, ki si želi objavo (a najboljši pisci nimajo problema z objavami); (iii) obremeniti davkoplačevalce (a potem mora veljati odprt dostop in ni več biznisa).

KITAJCI PRED ZDAJCI

Napovedujejo, da bo 21. stoletje kitajsko. Na področju znanosti precej verjetno. Do leta 2020 bodo dogradili več sto sodobnih univerz, kamor bodo potegnili svoje strokovnjake s celega sveta. Doma pa se ta trenutek angleščino uči 200 milijonov Kitajcev. Indeks ISI že zajema 100.000 kitajskih člankov. Le pet let zaostanka za Kitajci naj bi imeli Indijci, ki pa imajo prednost pri obvladanju angleščine.

Avtor tretjega poglavja, Ian Russell, najmlajši urednik v Royal Society, meni, da bo Zahod zanesljivo klecnil, če bo sledil Rupertu Murdochu, ki ne more prebaviti svobodnega interneta: "Razen pametnjakovičev nihče nima koristi od prostih vsebin na internetu, kar je nevzdržno in je treba takoj spremeniti!" Obstaja nekaj možnih scenarijev:

- Prvi scenarij: samooskrba. Časopisi in repozitoriji živijo v mirni koeksistenci. Plačujejo naročniki časopisov in podporniki knjižnic. Zagotovljen je prost dostop. Scenarij nima velikih možnosti, ker ni zadostnega pritiska na zniževanje stroškov.
- Drugi scenarij: podpiranje. Avtorji brezplačno ponudijo svoja besedila, ker raziskovalni proračuni tako ali tako vključujejo stroške objave rezultatov. Časopisi izginejo, ker so repozitoriji priročnejši. Zagotovljen je prost dostop. Scenarij je uresničljiv le v redkih disciplinah.
- Tretji scenarij: nadomestitev. Vse nadomestijo arhivi del. Postopka certifikacije ne zagotavljajo recenzenti, ampak "visoko kompjuterizirana reputacijska in avtorska metrika"

(t. i. "avtorstvo 3.0"). Zagotovljen je prost dostop. Gre za precej verjeten scenarij, saj znižuje stroške.

- Četrti scenarij: subverzija.
Zgodilo se bo partikularno arhiviranje brez vsakršnega certificiranja izvirnosti, ob vprašljivi kakovosti. Kaotična komunikacija bo spodkopavala zaupanje v vire, nastajali bodo plagiat. Znanstvena produktivnost bo padla, močno pa bodo narasli stroški preverjanja rezultatov. Prostega dostopa ni. To je še najbolj verjeten scenarij, ki bo na dolgi rok izjemno podražil znanstvene dosežke.

SPREMINJA SE BRANJE

Če ljudje ne berejo, jim ne tiskane in ne e-knjige ne pomenijo prav ničesar! Še ne tako davno so stvari tekle tako, da so rokopis temeljito ocenili, šele potem je šel v objavo. Večina današnjih besedil gre najprej v objavo in šele potem se začne njegovo ocenjevanje. Morda bo spet aktualen beneški humanist Hieronimo Squarciafico, ki je trdil, da knjige vodijo v intelektualno lenobo, ker si ni treba več ničesar zapomniti, saj je vse zapisano.

Avtor četrtega poglavja, Collin Steele, nekoč knjižničar v Oxfordski Bodleani in sedaj profesor na Avstralski državni univerzi, izhaja iz tega, da ljudje na internetu "berejo kot nori", vendar ne več na knjižni način – npr. 60.000 koherentnih besed od začetka do konca zgodbe – ampak zajemajo iz veletoka posredovanih mikrodelcev.

Ni strahu, da bi knjige izginile, spremenil pa se bo način branja, ki se bo prilagodil vse krajši koncentraciji pozornosti.

Natisnjenih je le 10 % znanstvenih rokopisov, na splet pa lahko brez problema pridejo vsi. Za tradicionalno knjigo bo na voljo tiskanje na zahtevo (angl. *print on demand* – *POD*). Nič več založb kapitala za izdelavo knjige in nič več dragega transportiranja knjig do Avstralije, kar poleg tega še onesnažuje okolje.

Število znanstvenih monografij v zadnjih letih pada, kar je verjeten povratni učinek zmanjševanja nabav v knjižnicah, saj imajo v letih "suhih krav" prednost časopisi in podatkovne baze. Univerzitetne založbe so vse pogostejše v izgubah, celo take, kot je Cambridge University Press.

Ithaka poročilo "Univerzitetno založništvo v digitalni dobi" napoveduje povratek znanstvenega založništva iz komercialne v akademsko sfero. Konec koncev gre za diseminacijo znanja, kar sodi v osnovno poslanstvo univerz. Tega se ni nihče spomnil, ko je posel cvetel in so se založbe komercializirale. Sedaj bo treba sprejeti tudi

e-publikacije, čeprav so veljale za "premalo akademske". O njihovi uporabi priča knjižnična statistika prevzetih e-knjig na avstralski državni univerzi: 381.740 (leta 2005), 745.288 (leta 2006), 1.252.735 (leta 2007), 2.747.445 (leta 2008).

V SLUŽBI RAZISKOVANJA

Avtor petega poglavja je Graham Stone iz ugledne UK Serials Group. Prepričan je, da se knjižničarji premalo posvečajo potrebam in prioritetam raziskovalcev. Ob zmanjševanju nabave je to še bolj problematično, saj bi morali še bolj natančno "ciljati" na raziskovalce. Predvsem pa je treba še bolj paziti na kakovost baz abstraktov in indeksov ter izboljšati naslednje knjižnične servise:

- abstrakti člankov so praviloma prekratki in ne povedo ničesar;
- en sam indeks od platnice do platnice za množico bistveno različnih vsebin v knjigi je izguba časa;
- povezava na polno besedilo bi bila pomembnejša od cele vrste drugih nepotrebnosti, ki obremenjujejo zapis;
- datumsko pokrivanje – redko je mogoče uganiti, za kateri čas gre;
- geografsko pokrivanje – spregledani so viri iz drugih okolij;
- založniško pokrivanje – zavezanost starim založbam;
- intuitivni vmesnik – daleč od enostavnosti Googlea;
- avtentikacija – vsako "legitimiranje" je odbijajoče;
- neomejen dostop – zavržen dostop zaradi omejenega števila simultanih uporabnikov je ignoranca, ne pa finančni ali tehnični problem.

KDO JE LASTNIK?

Wilma Mossink (SURF Nizozemska) in Lorraine Estelle (JISC UK) sta se v zadnjem poglavju knjige posvetili še vprašanju intelektualne lastnine.

Knjižnice imajo zgolj dve nalogi: da arhivirajo spomin naroda in da omogočijo raziskovalcem dostop do tega spomina. Vmes pa je intelektualna lastnina.

Izdajatelji digitalnega gradiva vzpostavljajo odnos s knjižnico na dva glavna načina:

- z licenčno pogodbo, ki upošteva pošteno rabo (angl. *fair use*);
- z upravljanjem digitalnih pravic (angl. *digital rights management* – *DRM*).

Problem je, ker nekateri avtorji (glasbeniki, filmarji)

ne priznavajo poštene rabe. To onemogoča uporabo multimedije v izobraževanju, kar je nacionalni interes. Seveda to prizadene tudi knjižnice, zato je Britanska knjižnica leta 2008 začela s kampanjo "Digital is not Different" (v prevodu Digitalno ni nič drugačno), s katero želi ohraniti pravico do poštene rabe, izbrano kot skupno dobro v dobi tiska.

Za znanstvena besedila je bistvenega pomena odprt dostop (angl. *open access* – *AO*), kot je opredeljen v Berlinski deklaraciji (Max Planck Gesellschaft, 2003). Odprt dostop zajema izvirne raziskovalne rezultate, delovno gradivo in metapodatke, izvorno gradivo, digitalne predstavitve slikovnega in grafičnega gradiva in šolsko multimedijsko gradivo.

Razumen način uporabe avtorskih pravic v znanstveni sferi je opredeljen z načeli, sprejetimi v nizozemskem mestu Zwolle (Zwolle Principles, SURF Foundation, 2006).

Uporabniki se vedno bolj nagibajo k odprtemu dostopu v dveh glavnih različicah:

- Creative Commons – leta 2008 je bilo na internetu že 150 mio del s to licenco;
- Open Content Licence, katere del je tudi Berlin Declaration Licence.

V knjigi so vsi prispevki podprti z obširno bibliografijo in tudi stvarno kazalo je kar uporabno.

Opombi

- 1 Facet Publishing je založniški program CILIP – Chartered Institute of Library and Information Professionals.
- 2 Association of research libraries.

Franci Pivec